

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSKE KIRKELOVE

SAMT UDVALG AF ANDRE BESTEMMELSER

VEDRØRENDE

KIRKEN, SKOLEN OG DE FATTIGES FORSØRGELSE

fra Reformationen indtil Christian V's Danske Lov

(1536 — 1683),

UDGIVNE MED OFFENTLIG UNDERSTØTTELSE

AF

HOLGER FR. RØRDAM,

Dr. phil. Sognepræst.

ANDET BINDS ANDET HEFTE.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

264.

1573. 8de Maj. (Dronningborg). Hr. Christiern Star fik Brev ad gratiam paa Afgiften af Kongens Part af Rugtienden af Bering Sogn (Middelsom Hrd.) fri uden Afgift.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 108.

265.

1573. 12te Maj. (Dronningborg). Kongen tilstaar Hr. Niels Eriksen, Præst i Føvlum (Synderlyng Hrd.), som ingen Præstegaard har i sit Sogn, Kronens Part af Rug- og Bygtienden af Ørum og Korning Sogne kvit og fri, indtil Kongen anderledes tilsiger. Med Havrettienden er Superintendenten (i Viborg) forlenet.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 109—10.

266.

1573. 12te Maj. (Dronningborg). Kongen tilskriver Peder Skriver, Borgmester i Aarhus, om at M. Niels Adamsen, Sognepræst i Randers, skal have Kongetienden af Gimming Sogn, og at Peder Skriver ikke maa mane eller tiltale ham for Afgiften, som han skulde give af samme Tiende.

Jydske Tegnelser I, 68.

267.

1573. 16de Maj. (Dronningborg). Kongen tillægger de to Locater i Randers Skole, der have ringe Underholdning, »Halvdelen af den Afgift, som ganger af vor og Kronens Tiende af Gassum Sogn, og den at have, nyde, bruge og beholde til Hjælp til deres Underholdning kvit og fri til evig Tid«.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 111. Ovenstaaende Donation bestemtes nærmere ved et Kongebrev af 20. Juni 1573, der er trykt hos Hofman, Fund. II, 368—9.

1573. 18de Maj. »Adt Almuen i Karup och How Sogner annammer then Prest, som Capittel (i Lund) them thilskicker«

Wi Frederich then Anden etc. Helse ether, vore vndersaatte, Bønder och menige Almue vdi Karup och How Sogner vdi vort Land Schaane, euindeligen medt Gud och vor Naade. Wiuder, effther ethers Sogneprest, Her Jens, nogen thid siden for adtskillige Aarsage skyld och wthilbørlig handel er sagt fra hans Sogner, och ether nu igien aff then, som jus patronatus haffuer thil samme Sogner, skal vere thilskickidt en anden Prest vdi hans Sted, som och aff Superintendenten ther vdi Schaane-stict er examinerit och kiend goed for en Sielesørger: tha forfare wi ligeuel, adtj thess wanseet trodtzeligen och moduilligen icke ville annamme samme prest, ether vdi saa maade er thilskicket och thilforordinerit, men imod hannem stoer Mytteri anrette. Thi bede wi ether alle och huer serdelis strengeligen biude, adtj rette ether effther, for^{ne} prest, som ether saaledis er thilskicket aff then, jus patronatus haffuer thil for^{ne} Sogner, adt indthage, giffuendis och giørendis hannem hues Rettighed, I pleie och plichtige ere adt giffue ethers Sogneprest [och] effther Ordinantzen bør adt giøre. Ladendis thet ingenlunde; saafremt ydermere Klage for oss kommendis vorder, I tha icke therefore ville lide thiltal, som the vore Breffue och Bud icke acche ville. Giffuet paa vort Slott Frederichsborg then 18 dag Majj, Aar etc. 73. Vnder vort Signet.

Friderich.

269.

1573. 19de Maj. Kong Frederik II paalægger i strænge Udtryk Lensmændene at gjøre deres yderste Flid for at hindre, at Tryglere og Løsgængere strejfe om udenfor de Sogne, hvor de høre hjemme.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280. Hovedindholdet af Kongebrevet er optaget i det senere Brev af 14. Juli 1574 til Biskopperne om samme Sag (se nedenfor).

270.

1573. 23de Maj. (Dronningborg). Kongen tilstaar Hr. Niels [Lauritsen] paa Hølnæs¹⁾ Kongetienden af Hølnæs Sogn kvit og fri ad gratiam.

Fynske og smaal. Registre Nr. 1, Fol. 29.

271.

1573. 25de Maj. (Dronningborg). Kong Frederik tillader, at dersom Mester Povl Thomesen, Kapellan til vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, overlever sin Fader, Mester Thomas Knudsen, Kannik i Ribe Domkirke, maa han bekomme det Kannikedom efter ham, med Bønder, Tjenere og al sin Rente og rette Tilliggelse, og det have saa længe til anderledes tilsiges, »dog saa at han efter Kapitels Statuter skal optere som andre, der Kannikedom ere blevne forlent, og residere og bo hos Riber Domkirke, og der gjøre slig Tyng og Tjeneste inden Kirken og uden som andre Kanniker der sammesteds« (osv.).

Jydske Registre, Nr. 1, Fol. 115—6.

¹⁾ Skjønt Brevet er indført blandt de fynske Expeditioner, maa det dog angaa Helgenæs i Mols Hrd., da Hølnæs i Fyn den Gang ikke var noget særligt Sogn.

272.

1573. 28de Maj. (Dronningborg). Hr. Rasmus Pedersen, Sognepræst til Saubro Sogn, fik Kgl. Maj.s Brev paa Kronens Part af Tienden af for^{ne} Saubro Sogn ad gratiam.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 120.

273.

1573. 28de Maj. (Dronningborg). Mester Hans Knudsen (Provst paa Samsø) fik Brev at maa lade oppebære Kgl. Maj.s Part af Tienden af Wongsbierg (Onsbjerg) og Betzer Sogne paa Samsø, ad gratiam, »dog at han skal aarlig betimen til gode Rede give deraf til Superintendenten udi Aarhus Stift 20 enkende Daler.«

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 120.

274.

1573. 28de Maj. (Dronningborg). Kgl. Befaling til Hr. Jørgen Lykke og til Otte Emiksen om Forsørgelse af tre gamle og svage Jomfruer, der endnu vare tilbage i Gudum Kloster. Det havde været bestemt, at de skulde føres til Mariager Kloster; men deres Tilstand tillod det ikke. Derfor paalægges det Lensmanden paa Mariager Kloster »aarlig herefter paa vore Vegne at lade give hver af samme Jomfruer udi Gudum Kloster saa meget til Underholdning, som I giver en udaf dem, der ere i Mariager Kloster, og for^{ne} Underholdning dennem lader levere i Gudum Kloster, eller og efter som dennem tilforn haver været givet der sammesteds«.

Jydske Tegnelser I, 77.

275.

1573. 29de Maj. (Dronningborg). Kong Frederik gjør vitterligt, at efterdi Hr Seffueren Trugelsen, Sognepræst paa Fanø, har berettet, hvorledes hans Gaards Ejendomme meste Parten af Sand er fordærvet, saa og at en stor Del Bøndernes Ejendomme og af Sand ere øde, at han nu ikke kan have sin nødtørfte Underholdning hverken af Avl eller Tiende, som andre Præster for hannem haft haver, saa bevilges, at han herefter maa være fri for at give Sandtold af halvandet Skib, som han selv om Aaret udreder til Søs, saa længe til anderledes derom tilsiges.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 124.

276.

1573. 29de Maj. (Dronningborg). Kong Frederik tilskriver Christiern Munk saaledes: »Vid, at efterdi Sognepræsten til Hundslund Kirke underdanigst lader give os tilkjende, hvorledes andre hans fremfarne Sognepræster der sammesteds altid have fanget Tiende af Ladegaarden til vort Slot Aakjær liggendes, til nu paa nogen Tid derpaa er gjort Forhindring«, »da have vi naadigst bevilget og tilladt, at Sognepræsten til for^{ne} Hundslund Kirke, den som nu er eller her efter kommendes vorder, maa og skal her efter bekomme Tienden efter Ordinansens Lydelse af Ladegaarden til for^{ne} Aakjær liggendes.«

Jydske Tegnelser I, 77—8.

277.

1573. 29de Maj. *«Sognefolkene udi hvis Kirker og Sogne, som tilforn haver ligget til Klostrene udi Aarhus Stift, finge Brev at maa selv eligere og udvælge dennem Sognepræster.»*

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at vi nu have gjort den Forordning og af sønderlig Gunst og Naade

undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at udi hvis Kirker og Sogne, som tilforn have ligget til Klostrene udi Aarhus Stift, maa og skal det være Sognefolket sammesteds frit for selv at eligere og udvælge dennem Sognepræster til for^{ne} Sogne, og Stiftslensmændene at give dennem derpaa Kollats efter Ordiansens Lydelse, og som udi andre Sogne her udi Riget sædvanligt er. Sammeledes skulle Sognepræsterne til for^{ne} Sogne deres Annex-Præstegaarde til deres Sogne udi lige Maade selv maa nyde og beholde, ligervis som andre Præster der udi Stiftet. Og skal Herredsprovsterne besøge samme Kirker og der høre Regnskab, eftersom udi andre Sogne brugeligt er. Cum inhibitione solita. Actum Dronningborg den 29 Dag Maji Aar 1573.

Kirkehist. Saml. 3. R. II, 163.

278.

1573. 29de Maj. *Anvisning paa visse Kannikerresidenser, som Præsterne i Aarhus skulde have til Bolig.*

Wij Frederich then anden (osv.). Giøre alle vitterligt, att effter thi wij forfare, att Sognepresterne vdi wor Kiøpstedt Aarhus, saa oc Lessemester oc Scholemester ther sammesteds, haffue ingen wisse Gaarde oc Residentzer, som the kunde boe oc haffue theris werelisse vdi, oc ther dog vdi vor kiere Herre Faders Tiid, salig oc høylofflig Ehukommelse, er giort thend Forordning, att Sognepresterne meth Cannikedome schulle were forsørgit: tha paa thet att for^{ne} Sogneprester, Lessemester oc Scholemester oc theris efftherkommere maa haffue wisse gaarde, som the kunde paaboe, haffue wij aff wor synderlig gunst oc naade vndt oc tilladt, och nu meth thette wort obne breff wnde oc tillade, at nar thisse ep-

ther^{ne} Prelater oc Cannicker dør och affgaar, mue och schulle the huer bekomme en Cannickegaard, som the nu paa bor, effther thennom, vdj saa Maade som effterfølger. Først skal Sognepræsten til S. Clementis kircke prebend haffue thend Gaard, oss elskel. Otthe Brockenhus, wor Rentemester, nu vdj were haffuer, Præsten til S. Olaj Prebende thend Gaard, Mester Thomas ibor, Præsten til wor Frue Kiercke thend Gaard, Frantz Banner haffuer, Lessemesteren thend Gaard, han nu sielff paabor, och Scholemesteren thend Gaard, Poffuel Harboe haffuer till sitt Cannickedom. Huilcke Gaarde oc Residentzer for^{ne} Sogneprester, Lessemester oc Scholemester mue oc schulle huer effter for^{ne} Cannickers Død oc Affgang bekomme, och the oc theris Effterkommere thennom siidenn att haffue, niude, bruge och beholde till evig Tiid, dog att the skulde holde samme Gaarde wedt guod Heffd och Magt med guod Kiøbstedzbygning. Thi forbiude wij etc. Schreffuet paa vort Slott Dronningborg thend 29 Maij, Aar Mdlxxij. Vnder vortt Signett.

Frederich.

Hübertz, Aktst. vedk. Aarhus I, 196—7. Ny kgl. Saml. 754, Fol.

279.

1573. 1ste Juni. (Dronningborg). Kong Frederik gjør vitterligt: efterdi vi forfare, at Hr. Niels Laugesen, Sognepræst til Brandstrup og Vindum, har ingen Præstegaard i Brandstrup Sogn, og Fru Anne Lykke, Hr. Otte Krum-pens Efterleverske, nu efter vor Befaling har udlagt ham en vor og Kronens Gaard i Brandstrup; da efterdi Fru Anne Lykke for Livstid er forlenet med Sønderlyng og Medelsom Herreder, skal Præsten, saalænge hun lever, yde hende Landgilde og anden Rettighed af Gaarden;

men naar hun dør, maa han og efterkommende Sognepræster til Brandstrup Kirke beholde samme Gaard med al dens Tilliggelse kvit og fri, som andre Sognepræster have deres Præstegaarde her i Landet.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 127—8.

280.

1573. 17de Juni. (Skanderborg). Kong Frederik gjør vitterligt, at da Sognepræsten i Odder har berettet, at der skal ligge en Præstegaard i Tvenstrup, som altid tilforn har givet sin Landgilde til Præsten i Odder Sogn, men denne Gaard ved Pantsættelse nu er kommen derfra, saa bevilges ham Landgilden af en Jord under Hovedstrup¹⁾, hvoraf Skylden gives til Kirken, efterdi han mener at kunne bevise, at samme Skyld af gammel Tid har ligget til Odder Præstegaard.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 133—4.

281.

1573. 17de Juni. Kong Frederik II tillægger Sognepræsten til Skanderborg Slot Kongetienden af Gram By til Erstatning for, at den ham tilkommende Præstetiende af Nyby var bortfalden derved, at denne By var afbrudt og Jorderne lagte under Slottets Ladegaard.

K. Hansen, Beskriv. over Skanderborg, S. 20.

282.

1573. 19de Juni. (Skanderborg). Kong Frederik gjør vitterligt: Iver Sørensen har berettet, at han er kaldet til Guds Ords Tjener og Sjælesørger i Glud og

¹⁾ Nu Rodstenseje.

•Segett.¹⁾ Sogne, naar hans Fader, Sognepræsten der sammesteds, dør og afgaar, og at Sognemændene have givet ham Kaldsbrev, og Superintendenten har det bevilget og samtykt; og efterdi Iver Sørensen nu er tilsinds at ville drage udenlands ydermere at studere og forbedre sig i den hellige Skrift og andre boglige Kunster, saa bevilges det, at hvis hans Fader dør, medens han er udenlands, maa han tilskikke en af Superintendenten examineret og konfirmeret Kapellan til at betjene Embedet, indtil han kommer tilbage og selv kan overtage Kaldet.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 135—6.

283.

1573. 4de Juli. (Hald). Kong Frederik befaler Fru Anne Lykke (Hr. Otte Krumpens Efterleverske) at udlægge Sognepræsten til Ørslev Klosters Kirke, Hr. Michel Christiensen, en Præstegaard, da han havde klaget over, at han hidtil kun havde haft et Bol, som han kun lidet kunde være behjulpen med. Gaarden skulde ligge paa et belejligt Sted i Sognet og fremtidig være Præstegaard for samme. Tillige paalægges det Fru Anne at lade yde Tiende til Præsten af Ørslev Klosters Avl. Præsten havde nemlig klaget over, at dette ikke skete, skjønt Ordinansen indeholdt, at der skulde ydes Præstetiende af Kronens Slotte, Klostre og Gaarde.

Jydske Tegnelser I, 88. Se nedenfor Nr. 287, hvor Præsten kaldes Hr. Christen Michelsen.

284.

1573. 7de Juli. (Hald). Kong Frederik tilskriver Henrik Gyldenstjerne: »Vid, at denne Brevviser, Hr.

¹⁾ Nu Sejt, en By i Bjerger Hrd., der dog ikke mere udgjør noget Sogn for sig, men er henlagt under Uth Sogn.

Svend Matzen, Sognepræst til Sebber Kloster, har ladet berette for os, hvorledes en af vore og Kronens Bønder og Tjenere udi Munkgaard, som du af os til Wedschølle Kloster udi Værge og Forsvar haver, hannem udi lang Tid haver forholdet hans Tiende«. Det paalægges derfor H. Gyldenstjerne at tilholde Bonden rettelig at tiende »og dertilmed fornøje Præsten, hvis han her til Dags med tilbage staar«.

Jydske Tegnelser I, 91.

185.

1573. 8de Juli. (Hald). Kong Frederik tilskriver Lauge Beck: »Vid, at vi forfare, at Kirkens Part af Tienden over alt Frederiksborg Len skal endnu meste Parten være ufæstet, saa at Kirken der over ikke faar sin Rettighed og hvad hende bør. Thi bede vi dig og ville, at du med det første bortsteder og henfæster Kirkens Part af Tienden over alt Frederiksborg Len af hvilke Sogne, som endnu ere ustedte, til hvem som samme Tiende ere begjærendes, og at hvem som mest vil give, at han den beholder, og hvis Penninge de til Stedsmaal skulde udgive, at de samme Penninge yder og fornøjer Kirkeværgerne til for^{ne} Kirker, og at det siden forvendes Kirken til Bedste, og at du lader optegne paa klare Registre, hvor højt og til hvem du samme Kirkens Part af Tienden tilfortinget haver, saa ville vi lade give dennem Livsbrev derpaa, efter som vi det andre over alt Riget gjort have«. Henrik Mogensen, Tolder i Helsingør, anbefales til at faa Tikjøb Kirketiende i Fæste.

Sjælandske Tegnelser XII, 164.

286.

1573. 9de Juli. (Hald). Kongen tilstaar Borgerne og Sognemændene i Graabrødre Sogn i Viborg en Læst Korn af Hald Len til Hjælp til Forbedring af deres bygfaldne Kirke.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 148.

287.

1573. 9de Juli. (Hald). Kong Frederik gjør vitterligt, at efterdi Sognepræsten i Øtzleff (Ørslev) Kloster hidtil ingen Præstegaard har haft, og Fru Anne Lykke, Hr. Otte Krumpens Efterleverske, efter kgl. Befaling har udlagt Præsten, Hr. Christen Michelsen, en Kronens Gaard, liggende i Hald, til en Præstegaard, saa bevilger Kongen nu, at denne Gaard i Fremtiden maa være Præstegaard til Øtzleff Kloster Sogn, og Præsterne at nyde den kvit og fri, som andre Præster have deres Præstegaarde.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 149.

288.

1573. 16de Juli. (Silkeborg). Kong Frederik gjør vitterligt: Hr. Melchior Andersen, Sognepræst i Karup og Tuorning, har beklaget, at han har en saare ringe Underholdning, og Renten af den Gaard i Karup, som var Annexpræstegaard, er kommen fra ham. Derfor bevilges nu, at Sognepræsterne i Karup og Tuorning fremtidig maa oppebære »hvis Korn, Smør og Landgilde, som ganger af for^{ne} Gaard i Karup; men Forsvaret, Sagefald, Smaaredsel og al Herlighed, som ganger af for^{ne} Gaard, skal altid blive hos Kronen«.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 153—4.

289.

1573. 17de Juli. (Silkeborg). Kongen tilstaar Hr. Christen Jensen, Sognepræst i Balle og Gjødvad, paa Grund af Kaldets ringe Indkomster, som han ingenlunde kunde leve af, indtil videre to Pund Korn aarlig af Silkeborg Slot.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 154.

290.

1573. 24de Juli. Kgl. Bevilling for Hr. Rasmus Nielsen, Sognepræst i Lenno (Linaa) paa Kronens Anpart af Sognets Tiende, uden al Afgift.

Udkast i Topogr. Saml. i Geh.-Ark.

291.

1573. (26de) Juli. *Meddelelse til Biskopperne om tvende Artikler af Kommunitetets Fundats.*

Salutem in Christo.

Adiecti sunt, Vir Reuerende et Frater in Christo chariss., Fundationi Regiæ, quam de centum illis studiosis, qui Regia hic liberalitate aluntur, Academiæ concessit, inter alios etiam tales articuli duo, quibus cum illorum occurritur impudentiæ, qui, non degustatis rite primis illis et necessarijs Latinæ linguæ elementis, Scholis egredi et ad Academiam nostram, Regiæ huius liberalitatis potiundæ spe, aduolare minime verentur: tum id cauetur, ne indocti aut phanaticis opinionibus imbuti ad ministerium verbi vllibi in Dania admittantur. Hos duos articulos ex fundatione Regia descriptos ad te etiam, Vir Reuerende, mittendos putauimus, vt, hac in re, quod aliàs facis, operam nauares, cum incolumitati et saluti Ecclesiæ, tum Regiæ voluntati et iussui satisfaceres. Ideo vero

nunc primum descriptos eos ad superintendentes Regni mittimus, quod intelligamus, maiore nunc numero rudes in dies et imperitos ex Scholis vndique huc confluere, qui vt coerceantur necesse est. Sunt autem hi articuli.

I.

Wy wille deth och endeligt besluttet haffue, att ingen Personn effther denne dag skall anammis och ind-schriffuis in matriculam Vniuersitatis, med mindre end hand haffuer hans præceptoris testimonium at vise, fra huilkenn Schole hand kommandis worder, och haffuer sinn Grammaticam saa studeritt, att hand er congruus och skickelig att høre de lectier, som her vdi Vniuersitetet pleye att lesis.

II.

Her hoes skulle alle Superintendenterne her vdi Rigtigt werre fortænckte, att de effther denne dag ingen anamme, induie eller ordinere thill Prestembede, med mindre end de nogen aar thilforn fliteligen och well her vdi Vniuersitetet haffue studeritt och siden skillis her fra med Rectoris testimonio. Eller och, der som de haffue studeritt vdenlandz, att de dog thilforn examineres aff professoribus facultatis theologicæ her vdi Vniuersitetet, och aff dem fange widnesbyrd, saa de y alle artickle vdi Religionen komme offuerens med Gudz ordz thienere vdi dette Rige.

In euidentuis autem testimonium duos hosce articulos ita ex fundatione Regia de verbo ad verbum esse descriptos, testamur Theologici Professores Academix Hafniensis.

Sub facultatis nostræ sigillo.

Udenpaa: Fyns Stigt.

Paategnet af Fyns Biskop: Articuli duo ex Fundatione Regia de centum studiosis Haf. alendis descripti, vnde quid D. Superintendentibus porro circa scolasticam juuentutem et eos, qui ad docendi munus in Ecclesiis aspirant, sit curandum, manifeste patet. Huc missi a Mag. D. Rectore 26 Julij 1573.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 94. Lignende Meddelelser gjordes Landets øvrige Bisper.

292

1573. 8de August. (Koldinghus). Kongen tilstaar de fem Locater i Ribe Skole Afgiften af Kongetienden af Føuling Sogn kvit og fri ad gratiam.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 161.

293.

1573. 22de August. Kong Frederik II gjør vitterligt, at Professorerne ved Universitetet have beklaget, at forgangen Aar, den Tid Kirketienderne over alt Riget bleve bortfæstede, har Stiftslensmanden i Sjælands Stift ogsaa bortfæstet nogle Tiender, der laa til Kirker, til hvilke Universitetet har Patronatsret. Da det nu ingenlunde er Kongens Mening at ville gjøre Indgreb i de Universitetet ved dets Fundats tillagte Rettigheder, saa befales det dem, som have fæstet de omtalte Tiender, at give dem tilbage. Indfæstningen, som de have udgivet, skal Stiftslensmanden igjen overantvorde dem.

Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 248—9.

294.

1573. 23de August. Kong Frederik II tillader, at Over ydre Sogn i Smørum Herred fremtidig maa an-

nekteres til det øverste Kapellani ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn.

Kirkehist. Saml. 3. R. I, 804—5. Et Kongebrev af 11te Januar 1574, hvorved Forholdet nærmere ordnes, findes smst., S. 805—6.

295.

1573. 24de August. (Kjøbenhavn). Kongen tillader, at Hr. Christoffer, Sognepræst i Vallindtzbeck, i dette Aar kvit og fri maa oppebære Kronens Part af Tiende af bemeldte Sogn.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 57. Den 12te August 1576 fik Hr. Mads Christensen af Vallensbæk et Brev »ad gratiam« paa samme Tiende (smst. 233).

296.

1573. 30te August. (Frederiksborg). Kong Frederik II gjør vitterligt, at Kapitlet i Lund har berettet for ham, at det har Jus patronatus til nogle Kirker i Skaane, paa hvilke Kirker en Part af Kannikedømmerne ere funderede; men forrige Aar, da Tienderne bleve bortfæstede for Afgift, havde de dertil forordnede ogsaa bortfæstet nogle Tiender, der laa til Kapitlets Kirker, hvilket formentes at være mod Kapitlets Friheder. Da det ikke var Kongens Vilje at gjøre noget Indgreb i disse Friheder og heller ikke at tillade sine Lensmænd at gjøre det, befales, at de, som havde fæstet Tiender, der tilhørte Kapitlet, skulde give dem tilbage, med mindre de kunde have dem med Kapitlets Minde, og Kirkeværgerne skulde tilbagelevere vedkommende Fæstere den ydede Indfæstning.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4to.

297.

1573. 6te September. (Frederiksborg). Kong Frederiks aabne Brev til menige Sognemænd i Ødum Sogn

i Aarhus Stift: »Vider, at vi komme udi Forfaring, hvorledes en Part af eder sig skulle fortrykke og ikke ville tiende efter Ordinansen hver tiende Kjærv, men eder understaar at ville yde eders Tiende udi to Parter, Halvparten til Præsten og anden Halvpart til Ærkedegnedømmet udi Aarhus Domkirke, hvortil for^{ne} Ødum Kirke er funderet, og Ærkedegnen dertil haver Jus Patronatus: da efterdi al Tienden af for^{ne} Sogn til des haver været oppebaaret til Ærkedegnedømmet udi Aarhus Domkirke, og vi nu have gjort den Forordning, at eders Sognepræst skulde bo der udi Sognet hos eder, og selv oppebære hvis Tiende, han som en Sognepræst kunde tilkomme, efter som andensteds brugeligt er, paa det han saa meget des bedre kunde komme til at forestaa hans Kald og gjøre eder den tilbørlige Tjeneste inden Kirken og uden, som det sig bør, og det udi ingen Maade er ment, at han skulde mere tilholde sig end tredie Part af Tienden, efter som Præsterne udi andre Sogne fange: bede vi eder alle og hver særdeles strængelig byde, at I rette eder efter retfærdeligen at tiende efter Ordinansen hver tiende Kjærv af alle Slags Korn, som I avle, og det at skiftes udi trende Parter, de to til Ærkedegnedømmet og til Kirken, og den tredie Part til eders Sognepræst«.

Jydske Tegnelse 1, 100—1.

298.

1573. 20de September. *En Præst, som har fæstet en Kirketiende, forbyder Fæstet paa samme.*

Erik Lykke fik Brev, saa lydendes.

Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vid, at vi komme udi Forfaring, hvorledes Vindinge Kirke udi Holmands

Herred skal være meget bygfalden, saa at dersom der ikke føres Raad til, og den udi Tide ikke bliver hjulpen, er at formode, at den med alle nederfalder og i Grunden fordærves. Og haver os elsk. Christiern Lange, Cantor udi Riber Domkirke, som med samme Kirkens Bygning bør at have Opseende, underdanigst ladet give os tilkjende, hvorledes Skolemesteren udi Vedele, Hr. Rasmus Bredal, skal have stedt og fæst af dig og andre vore tilforordnede Kirkens Part af Tienden af for^{ne} Vindinge Sogn, og ikke han efter vort Brevs Lydelse haver udi forganget Aar ydt og udgivet hvis Afgift, han der af skulde give til Kirken, men endnu dermed tilbage staar. Sammeledes skal han der af have gjort Fremlaan og en anden vort Brev, vi hannem derpaa givet haver, overantvordet, endog det hannem af os eller nogen paa vore Vegne ikke er blevet efterladt; eftersom for^{ne} Christiern Lange dig ydermere veed at berette. Da efterdi for^{ne} Hr. Rasmus Bredal til rette Tide ikke haver udgivet hvis Afgift, han skulde give til Kirken af for^{ne} Tiende, og tilmed uden vor Tilladelse af vort Brev haver gjort Fremlaan, og samme vort Brev derover findes at være forbrudt: bede vi dig og ville, at du med det første fordrer vort Brev igjen fra for^{ne} Hr. Rasmus Bredal, og siden steder og bortfæster samme Tiende til en anden, som mest deraf give vil og er formuendes for^{ne} Afgift at udgive, saa og til den, som vil og kan tilhjelpe for^{ne} Vindinge Kirke at forbygge og færdig gjøre, efter som for^{ne} Christiern Lange dig ydermere undervisendes vorder. Dermed etc. Actum Koldinghus 20 Septembris Aar 1573.

Jydske Tegnelser I, 101—2.

299.

1573. 23de September. (Koldinghus). Kongen gjør vitterligt: Hr. Anders Mortensen, Sognepræst i Tebring og Offtrop (paa Mors), har givet tilkjende, at hans Præstegaard skal være fast ringe paa Avl og Brugning, hvorfor Erik Podebusk, Lensmand paa Aalborgens, efter kgl. Befaling har udlagt ham en Kirkegaard i Tæbring »at maa bruge til den Præstegaard, han nu selv der sammesteds udi bor«. Kongen stadfæster nu denne Ordning; Præsten skal dog give den sædvanlige Skyld og Landgilde til Tæbring Kirke, og Herligheden forbeholdes Kronen. Præsten maa selv handle med den Bonde, som nu bebod Gaarden, om at fraflytte den; men han maa ikke udsætte ham af den mod hans Vilje.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 184—5.

300.

1573. 25de September. (Koldinghus). Kong Frederik gjør vitterligt: Hr. Jens Andersen har berettet, at hans Præstegaard i Ulbølle, hvori han nu bor, ikke er saa god, at han deri kan have sin tilbørlige Underholdning; men i hans Annex, Vesterskjerninge, ligger en Gaard, som er bedre. Det tillades ham derfor »at flytte i den Præstegaard i Vesterskjerninge, og at han og hans Efterkommere, Sognepræster til for^{ne} Sogne, altid her efter skulle blive boendes der«.

Fynske og smaal. Registre Nr. 1, Fol. 42.

301.

1573. 25de September. (Koldinghus). Kong Frederik paalægger Axel Viffert (Lensmand paa Nyborg Slot)

at udlægge Hr. Jørgen Nielsen, Sognepræst til Hillerslev Kirke, en Gaard i Hillerslev Sogn, der fremtidig kunde være Præstegaard, eftersom Præsten havde klaget over, at han ingen saadan havde, men maatte bo i et Lejehus.

Fynske og smaal. Tegn. I, 21.

302.

1573. 26de September. Kong Frederik paalægger Dr. Povl Madsen, Superintendent i Sjælands Stift, at anstille Undersøgelse og afgive Erklæring med Hensyn til et Andragende fra Sognemændene i Flyng, der havde berettet, at da Anders Kjøge, Slotsskriver paa Kallundborg, tjente paa Roskildegård, havde han faaet Flyng Kirke i Forlening; men de maatte beklage, at der ikke skete dem tilbørlig Tjeneste, hvorfor de bad om at faa deres egen Præst, som kunde bo hos dem.

Ny kirkehist. Saml. VI, 385.

303.

1573. 27de September. Kong Frederik II gjør vitterligt, »at efterdi vi ere komne udi Forfaring, hvorledes der skal ligge en saare liden Indkomst til de fattige udi Hospitalet i vor Kjøbsted Helsingør, saa og til Skolen der sammesteds, da paa det baade de fattige og Skolen udi forskrevne Helsingør maatte blive rundelig og vel forsørget, have vi af vor sønderlige Gunst og Naade bevilget og samtykt, og nu med dette vort aabne Brev bevilge og samtykke, at altid her efter skal være udi forskrevne Hospital tredive Personer af Skolen med Skolemester og Hørere, som skulle have deres Kost udi forskrevne Hospital; og skulle samme Personer være fattige, som ikke have formuendes Forældre, Slægt eller Venner,

som ville og kunne forsørge dennem med fri Underholdning, om hvilke og kan være saadan Forhaabning, at de udi Fremtiden kan være duelige til at tjene Religionen og Riget til bedste. Hvilke forskrevne Skolepersoner skulle udvælges og indtages til Kost i samme Hospital af Superintendenten i Sjælland, Sognepræsten og Kapellanen udi Helsingør efter Skolemesters der sammesteds Undervisning. Og maa og skulle forskrevne Skolebørn, som udi saa Maade indtages, nyde og beholde samme Kost og Underholdning i sex Aar, om der er godt Haab om dennem, og de skikke dennem vel. Skal der og indtages saa mange fattige Folk og arme Guds Lemmer, som Renten, vi dertil lagt have, mest taale og sig strække kan, og skulle samme fattige Folk indtages i Hospitalet med Borgmestere og Raad udi Helsingør saa og Sognepræstens og Kapellanens der sammesteds Raad og Samtykke. Skal der og ingen indtages, som rige og formuendes ere, uden de ville dennem indgive med saa meget Gods, som de vel kunne underholdes af udi deres Livstid, men aleneste de, som syge, saare og arme Guds Lemmer ere og ikke kan med deres Hænders Gjerninger adspørge deres Livs Næring og Ophold, og som tilforn have ført et godt Levned og have et godt Vidnesbyrd af deres Sognepræst saa og af deres Naboer, hvor de tilforn været have.« En from, trofast Dannemand skal beskikkes til Hospitalsmester, der skal opbære Hospitalets Indkomst og anvende den til de fattiges Gavn og Bedste og aflægge Regnskab derfor. Dersom han ikke selv kan læse og skrive, skal Hørereren af Skolen, som har Kost i Hospitalet, være pligtig at skrive for ham Hospitalets Regnskab, og for denne sin Umage skal han have ti Daler om Aaret. Kapellanen til Sognekirken i Helsingør skal gjøre Tjeneste

for de fattige i Hospitalet alle Højtider og Helligdage, som ere hellig budne i Ordinansen, og i alle Maader tjene dem, som en ret Guds Ords Tjener og Sjælesørger sine Sognefolk pligtig er, og skal derfor have aarlig til Løn sex Pund Korn, sex Alen Engelsk og 6 Alen groft Klæde. Til fornævnte 30 Skolepersoners og de fattige Folks Underholdning henlægger Kongen »den almægtigste Gud til Ære og fattige Guds Lemmer og Religionen til Trøst og Bistand«, foruden den Indkomst, som Hospitalet hidtil har haft, Kronens Part af Rug- og Bygtienden af 105 Sogne Skaane. De fattige i Hospitalet maa altid bekomme fri Ildebrand af Kronens Skove paa Hallandsaas. Hospitalsmesteren skal selv have flittig Opsyn med, at der brygges godt Øl, og at Maden vel koges og tilflyes for de fattige og Skolebørnene; og skal han give dem tre Retter til hvert Maaltid, baade Kjød- og Fiskedage, og hver en Potte Øl til Maaltidet. Er der nogen af de syge, som har mere Øl behov, da skal han give dem det til Nødtørf. »Hvis Almisse- og Spis-Øl, som kan falde udi Klosteret, det skal Hospitalsmesteren trolig udskifte iblandt fattige Skolebørn og andre, som ikke ere udi Hospitalet«. To gudfrygtige og oprigtige Mænd, som Gud har givet timely Nødtørf med Næring og Bjering, saa de ikke trænge til at tilegne sig de fattiges Rente og Indkomst, skulle beskikkes til Forstandere for Hospitalet, og disse i Forning med Sognepræsten og Kapellanen skulde føre Tilsyn med, at alt gaar rigtig til, og paase de fattiges Gavn og Bedste. Sluttelig formaner Kongen sine Efterkommere til ikke at gjøre nogen Forandring i denne Fundats, »saa fremt de ikke dermed mod dennem ville opvække Guds evige Hævn og Vrede«.

Hofman, Foundationer VII, 84—91. Aarsberetn. fra det kgl. Gehejmearchiv. III, Till., S. 53—4. Samme Dag tillægger Kongen

Hospitalsmesteren i Helsingør Kronens Part af Rug- og Bygtiende af Burløf Sogn i Skaane til hans Underholdning (Hofm., Fund. VII, 91). I den nærmest følgende Tid udgik der en Række andre Kongebreve vedrørende Hospitalet i Helsingør, hvorved de det tillagte Indtægter dels sikredes, dels forøgedes. (Hofm. Fund. VII, 92—101).

304.

1573. 4de Oktober. (Koldinghus). Kong Frederik paalægger Hak Ulfstand (Lensmand paa Odensegaard), at han af Kronens Gods skal udlægge Hr. Jens Bertelsen, Sognepræst i Ore Sogn, en Præstegaard, da denne havde klaget over kun at have meget ringe Underholdning og ingen Præstegaard til det Sogn, han gjør Tjeneste udi.

Fynske og smaal. Tegnelser, I, 21—2. (Se under ¹⁷/₅ 1574).

305.

1573. 17de Oktober. *Byskatten af Middelfart henlægges til Lenning for Kapellan, Scholemester og Hører der i Byen.*

Wij Frederich thend Anden (osv.). Giøre alle witterligt, att effterthij wij komme vdi forfaringe, att Capellannen vdi wor kiøbstedt Medelfar, saa och Scholemester och Hører vdi Scholen ther sammestedt, schulle haffue en fast ringe vnderholdinge: Tha paa thett the her effther mue tilbørligen och well bliffue forsørgitt, haffue wij aff wor synderlig gunst och naade vndt och tilladt, och nu med thette wortt obne Breff vnde och tillade, att for^{ne} Capellan, Scholemester och Hører, the som nu ere eller her effther kommendes worder, altid effther thenne dag schulle mue bekomme och lade vpbere thend aarlige Byskatt, som giffuis till Oss oc Kronen aff Medelfar bye, som er itt hundrett Marck dansche, och samme pendinge haffue, niude, bruge och beholde till hielp till thieris vnderholdinge. Och schall samme pendinge deellic thennom emellom, saa att Capellannen fanger halff-

parthen, oc then anden halffpartt schall deelís j trende parther, och ther aff schall Scholemesteren haffue the thuo, och Hørerén thend tredie partt. Thij forbiude wij alle, ehuem the helst ere eller were kunde, serdelis wore Fogitther, Embitzmend och alle andre, for^{ne} Capellan, Scholemester och Hører her emod paa for^{ne} pendinge, effther som for^{uitt} staar, at hindre eller forfang att giøre. Bedindis och biudendis Borgemestere og Raadmend vdj for^{ne} wor kiøbstedt Medelfar, attj aarligen her effther paa wore wegne yder och fornøiger for^{ne} Capellan, Scholemester och Hører for^{ne} j^c Marck, etthers aarlige byeskatt, och ingen forhindring thennom ther paa giører vdj noget maade. Giffuit paa wortt Slott Koldinghuss thend xvii Octobris Aar etc. Mdlxxij. Vnder wort Signett.

Friderich.

Orig. paa Perg. i Fyns Bisparkiv, Vends Hrd. 91. Smst. 85 findes et Vidnesbyrd af Borgmester Hans Bang i Middelfart, dat. 29. April 1575, om at han har ovenstaaende Brev i Forvaring og Gjemme. Jvfr. Hofman, Fund. V, 288—9.

306.

1573. 22de Oktober. Kongen bevilger, at M. Christiern Ottesen, Sognepræst ved Frue Kirke i Aarhus, maa afgiftsfrit lade oppebære Kongetienden af Ølsted Sogn.

Udkast i Topogr. Saml. i Geh.-Ark.

307.

1573. 3die November. (Koldinghus). Kongen tilstaar Hr. Niels Michelsen, Sognepræst i Tyregod og Vester, Afgiften af Kongetienden af Vester Sogn, »at nyde og beholde til sin Underholdning, ad gratiam«.

Jydske Registre Nr 1, Fol. 191.

308.

1573. 3die November. *»Jørgen Skram fik Kongl Maj.s Brev paa et Taarn og to Kapeller i Viborg, som Landstinget nu udi holdes».*

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at vi af vor sønderlig Gunst og Naade have undt og givet, og nu med dette vort aabne Brev unde og give os elskelige Jørgen Skram, vor Mand og Tjener og Embedsmand paa vort Slot Dronningborg, det Taarn, som staar op til Sancte Hans Klosterkirke udi Viborg, som Landstinget nu udi holdes, sammeledes begge Kapellerne, som ere bygte norden op til samme Kirke, at maa lade nedbryde og bortføre til Hjælp at bygge og forbedre sin Sognekirke, Tjele Kirke, med; dog saa at for^{ne} Jørgen Skram skal selv lade igjen lukke Hullerne paa for^{ne} Kirke, baade som Taarn og begge Kapellerne afbrydes, saa at Landstinget ligevel der kan holdes. Cum inhibitione solita. Actum Koldinghus den 3. dag Novembris Aar etc. 1573.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 193. Da *»menige Adel og Ridder-skab udi vort Land Jylland tit og ofte havde klaget over, at der i Viborg ikke fandtes noget belejligt Hus og Plads at være forordineret, som Landsting kan holdes»*, saa udstedtes d. 22. November 1576 et kgl. aabent Brev, hvorved den gamle Bispegaard i Viborg overlodes Adelen til et Domhus for Landstinget og *»til anden deres Nytte og Behov»*, mod at den jyske Adel skulde sørge for Bygnin-gens Vedligeholdelse (Jydske Reg. 1, 365).

309.

1573. 7de November. *Om at Præsterne i de tidligere Klosterkald i Aarhus Stift selv maatte nyde Renten af deres Annexgaarde.*

Brev til Claus Glambek, saa lydendes.

Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vid, at eftersom vi nogen Tid siden forleden haver gjort en Skik og Ordning paa de Kirker der udi Skanderborg Len og Aarhus Stift, som tilforn have ligget under Klostrene, og Klo-

strene have haft jus patronatus til, saaledes at Præsterne herefter skulle maa nyde samme deres Præstegaarde og Annexgaarde og oppebære den Rente, dennem deraf med Rette tilkommer: da forfare vi, at du derudi Lenet formener dennem Renten af nogle Annex-Præstegaarde, og dennem det uden vor udtrykkelige Befaling ikke vilde lade følge, som er sønderlig disse efterskrevne Præstemænd, Hr. Laurits udi Bordum, Hr. Anders udi Svejstrup, Hr. Peder udi Sne[p]trup, Hr. Jens udi Vissing, hvilke beklage, at dennem gjøres Hinder paa Renten af deres Annex-Præstegaarde udi Lyngby, Veng, Torning og Vore, eftersom de dig selv ydermere berette kunne. Thi bede vi dig og ville, at du forfarer Lejligheden om forskrevne Gaarde, hvorledes sig alting dermed haver, og siden lader Præsterne dennem nyde efter vort Brevs Lydelse. Actum Koldinghus den 7 Novembris Aar etc 1573.

Kirkehist. Saml. 3. R. II, 163—4.

310.

1573. 13de November. (Nyborg). Kongen tillader, at Kapellanen ved S. Hans Kirke i Odense maa nyde Kronens Part af Tienden af »Houby« (Højby) Sogn kvit og fri uden Afgift, saa længe han lever, ligesom den nu afdøde Kapellan H. Peder Lauritsen havde haft. »Og skal han derover ingen ydermere Kost have eller fordre paa vor Gaard udi Odense, og os om videre Underholdning ikke besøge«.

Fynske Registre Nr 1, Fol. 45.

311.

1573. 29de November. Kong Frederik skjænker til Udvidelse af det almindelige Hospital i Helsingør en øde

Kirke smst., kaldet Vor Frue Klosterkirke, som Forstanderne for Hospitalet maa lade nedbryde og anvende Sten og Tømmer til Forbedring af Hospitalet.

Aarsberetn. fra det kgl. Gehejmearchiv. III, Till. S. 53.

312.

1573. 1ste December. (Frederiksborg). Kong Frederik tilskriver Mester Iver Bertelsen (Abbed i Soer Kloster): Bønderne i Alsted og Slaglille havde klaget over, at da der nys var udlagt Jord til Præstegaarde for de Præster, som før havde haft Bolig i Klostre (se Nr. 174), saa var der sket dem mærkelig Skade paa deres Gaardes Tilliggende, saa de enten maatte have Nedsættelse i Landgildet eller opsigte deres Gaarde. Kongen befaler derfor Mester Iver »at forfare al Lejligheden og siden igjen udlægge til for^{ne} Bønder saa megen Jord, som hver haver mistet, paa det de ikke for den Skyld enten paa Landgilde skulle forsættes eller ogsaa tiltrænges at overgive deres Gaarde«.

Sjælandske Tegnelser XII, 209.

313.

1573. 20de December. »Kirkeværgerne til Bykirken i Slangerup finge Brev paa den Jordskyld, som tilforn laa til Klosteret«.

Vi Frederik etc. gjøre alle vitterligt, at efterdi vi komme udi Forfaring, at Bykirken udi vor Kjøbsted Slangerup skal være fast meget bygfalden, og der tilligger en ringe Indkomst, saa at for^{ne} Kirke med hendes egen Indkomst ikke kan bygges eller holdes ved Magt og Lige: da paa det for^{ne} Kirke kan forbedres og siden fremdeles med Tag og Sten ved god Hævd og Magt holdes, have vi af vor sønderlige Gunst og Naade undt og

tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at Kirkeværgerne til for^{ne} Kirke maa aarligen altid her-
 efter til evig Tid lade opbære paa for^{ne} Kirkes Vegne al
 den Jordskyld, som tilforn haver ligget til Klosteret der
 udi Byen, og samme Jordskyld nyde, bruge og beholde
 til for^{ne} Kirkes Bygning og Behov. Og skulle Borge-
 mestere og Raadmænd der i Byen, de som nu ere eller
 her efter kommendes vorder, have flittig Indseende med,
 saa for^{ne} Jordskyld forventes til for^{ne} Kirkes Bygning og
 ikke til nogen anden Brug, saa fremt de ikke ville stande
 derfor til Rette. Thi forbyde vi etc. Datum Frederiks-
 borg 20 Decembris Aar etc. 73.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 80. Den 21de Decbr. 1573 til-
 lagde Kongen Slingerup By al Klosterjorden, som havde ligget til
 Klosteret der i Byen, mod en aarlig Afgift af 140 Dlr. (smst. Fol. 81).

314.

1574. 18de Januar. (Kjøbenhavn). Kongen tilskriver
 Axel Viffert: For nogen Tid siden er det bevilliget Hr.
 Jens i Ulbøl at maatte bekomme en Gaard i Vester-
 Skjern(inge) til en Præstegaard. For at nu Bonden, der
 maa rømme Gaarden i Vester-Skjern(inge), ikke skal blive
 husvild, maa han uden Stedsmaal flytte ind i den Gaard,
 Hr. Jens i Ulbøl hidtil har beboet.

Fynske og smaal. Tegnelser I, 25.

315.

1574. 27de Januar. *Kgl. Stadfæstelse af en Ordning med Hensyn til
 de Præster, der hidtil havde boet i Sorø, Ringsted og Antvorskov Klo-
 stere, men nu havde faaet egne Præstegaarde.*

Wy Frederich then Anden (osv.) giøre alle vitterligt,
 att efftersom wy nogen Thid siden forleden haffue ladet
 giøre en Skik och Ordning paa the Kircker och Sogner,

som her thil haffue ligget vnder Ringsted, Soer och Antuorskoff Klostere, thill huilcke Abbederne och Prier vdi forskreffne Klostere haffue haft Jus Patronatus, att forskreffne Prester effter thenne Dag icke skulle haffue theris Werelse eller Vnderholdning vdi Klosterne, men thennom skulle vdleggis Prestegaarde paa Bygden, huor hoss the skulle boe och residere, och nyde then Tiende och Preste-Rente, som andre Prester paa Landzbyerne bekomme, och wy then Tid haffue thilskreffuit oss elskelig Biørn Andersøn, wor Mand och Raad, och oss elskelig hederlig och høylerde Mand, Doctor Poul Matzøn, Superintendent her vdi Sielandz Stict, att the skulle begiffue thennom thill forskreffne Klostere och vdlegge forskreffne Prester, som thilforn haffde theris Vnderholdning vdi Klosterne, Prestegaarde, the kunde boe och residere paa; och thersom nogen war brøsthouden paa Jord och Eyedom thil then Gaard, hannom vdlagdes, skulle the thillegge hannom saa møgen Jord, att hand kunde haffue hans nødtørfflig Vnderholdning. Disligeste skulle the forfare Leiligheden om, huilcke Sogner best kunde bliffue thilsammen vnder en Prest, och thennom siden thilsammen annexere, efftersom the kunde thencke, att thet sig best skicke kunde. Tha effterdi forskreffne Biørn Andersøn med Superintendenten effter wor Befalning disse effterskreffne Sogner tho och tho thilsammen haffue annexerede, som er Beenløse och Querckeby, Wettersleff och Høm, Bierby och Sludstrop, Sørby och Kirckerop, Haffrebierge och Guddom, Bierby och Bromue, Pedersborg och Kindertofft, Liunge och Braaby, Slaulille och Biernet, Alsted och Fienitzleff, och Harrested att bliffue for sig self vden Annex. Disligeste effterdi os elskelig hederlig och høylert Mand, Mester Morten Pedersøn,

then Thid Abbed y Soer Kloster, efter wor Willie och Tilladelse haffuer vdlagd thill disse effterskreffne fem Prester, for huis the paa theris Vnderholding kunde were brøstholden, disse effterskreffne Jorder, Enge och Moser, som efterfølger: Først Presten aff Pedersborg en Slette, kaldis Hiortenes Slette, och et Stycke Jord och Eng inden for Pedersborg søndre Wonge Gerde imod Hiortenes, kaldis Slaade Jorden, och vdi Nørskoff en Mose, kaldis Fogidt Mosen: Presten vdi Bierby then Jord y Marcken med Ager och Eng, som laa thill Niels Smidz Huss. Presten i Slaulille en Slaade Jord med Ager och Eng, østen for hans Haffue-Gerde, som strecker sig nedden synden thill Wonge Gerdit wed thet østre Wongeled, och en anden Jord wed Saserbroe Mølle paa begge Sider aff alfar Weien, som Søffren Hylldebjerg tillforn haffde: Presten y Alsted en Jord, kaldis Myre Jorden, item et Stycke Jord vden for thett Wonge Gerde och Led, som ganger fra Slauelseboe och ind vdi Ore, effthersom thett er hannom affstuckit och affmaalt: Och Presten vdi Liunge en Haffue, Niels Tørre thillforn haffde, och et Kier paa Marcken, heder Krummekier; haffue wy aff wor synderlig Gunst och Naade beuilgit, samtyct, stadfest och nu med thette wort obne Breff beuilge, samtycke, stadfeste forskreffne Skick och Ordning, forskreffne Biørn Andersen med Superintendenten paa wort naadig Behag om forskreffne Presters Vnderholding giort haffue, saa forskreffne Beenløse och Querckeby, Wettersløff och Høm, Bierby och Sludstrop, Sørby och Kirckerop, Haffrebiørg och Guddom, Bierby och Bromoe, Pedersborg och Kindertoft, Liunge och Braaby, Slaulille och Biernet, Alsted och Fienitzløff, altid her efter skulle være annexerede, och Harrested for sig self att were vden Annex. Samme-

ledes skulle samme Prester for thennom oc theris Efterkommere beholde huis Gaarde, thennom ere vdlagde for theris rette Prestegaarde. Och huis Enge, Jord och Moser, som forskreffne M. Morten Pedersøn haffuer lagt til Prestegaarden vdi Pedersborg, Bierby, Slaulille, Alsted och Liunge, skal y lige Maade her effter altid ligge och bliffue thill forskreffne Prestegaarde. Och skulle the Prester, som haffue bekommit paa Skoffbygden Prestegaarde, nyde fri Olden thill theris egne hiemfødde Suin, disligeste bekomme nødtørfftig Ildebrand aff Windfelder och fornide Threer, och Tømmer thill Hussbygning; dog skulle the intet selv hugge, vden huis thennom aff Skofffogderne bliffuer foruist. Thi forbiude wy alle, huo the helst ere eller were kunde, serdelis wore Fogder, Befalningsmend och alle andre, nogit imod thenne Skick att giøre, eller forskreffne Prester paa forskreffne Jord, Enge, Moser, som forskreffuit staar, at forhindre eller y nogen Maade Forfang att giøre, vnder wor Hylldest och Naade. Giffuit paa wort Slot Frederichsborg then 27. Januarii Aar M.D.lxxiiii. Vnder wort Signet.

Friderich.

Danske Magazin III, 62—4. Sjæl. Reg. 11, 97—8. Hofman, Fund. VII, 605—7.

316.

1574. 28de Januar. Forordning for Sjælland om at alle Sogne i Nærheden af Kjøbstederne skulle have Degne fra Latinskolerne.

Wii Friderich den Anden (osv.). Giøre alle vitterligt, at efterdi vi komme udi Forfaring, hvorledes udi Siellands Stift skal findes mange Sædedegne, som have bekommet Sogner siden Ordinantzen er udgangen, hvilke Sogner der burde efter Ordinantzen at have deres Degne af Skolerne, hvorover fattige Peblinge og Skolebørn fortages

den Hielp, dennem i saa Maade effter Ordinantzen til deres Underholdning er bevilget og tillagt, da paa det Ordinantzen udi de og andre Maade maa fuldkommeligen blive holdet og effterkommet, ville vi dermed saa alvorligen holdet have, at alle Sogner her udi Siellands Stiff, som ligge paa toe Mile nær nogen Kiøbsted, skulle have deres Degne af Skolerne, og meenige Sognemendt udi samme Sogner at skulle være forpligtet at give og fornøye dennem, og ingen anden, den sedvanlige Degne-Rente, der pleyer og bør af at gange, effter Ordinantzens Lydelse; og hvor som allerede findes Sæde-Degne at være tilskikket til nogle Sogner, siden Ordinantzen blev udgiven, de skulle udi deres Livstid beholde samme Sogner, dog skulle de aarligen give deraf til neste Skole, fattige Peblinge til Hielp, den fjerde eller femte Part af deres Degne-Rente, effter som de derom med Superintendenten kunne til eens vorde, og naar samme Degne døer og afgaar, som saadanne Sogne nu have, da skal igien tilskikkes Peblinge af neste Skole, som skulle være Degne til samme Sogner effter Ordinantzen, og skal Superintendenten her udi Siellands Stiff, den som nu er eller hereffter kommendes vorder, have flittig Indseende, at altingest hermed saa i alle Maade holdes og effterkommes. Bedendes og bydendes meenige Sognemendt, at I retter eder effther at annamme de Personner, som eder i saa Maade, effther Ordinantzen, blive tilskikket at være Degne til eders Sognekirker, og dennem holde for eders rette Sognedegne, og at I dennem til gode Reede giver og fornøyer, hves Degne-Rente I effter Ordinantzen pleye og pligtige ere at udgive, og derpaa ingen Hinder eller Forfang giøre dennem udi nogen Maade, saa fremt I ikke derfor vil stande

til Rette. Givet paa vort Slot Friderichsborg den 28 Januar Aar Mdlxxiiij. Under vort Signete.

Friderich.

Danske Mag. VI, 191—2. Et ligelydende Brev udstedtes 20. Aug. s. A. for Fyns Stift og rimeligvis ogsaa for videre Kredse (se nedenfor).

317.

1574. 28de Januar. Kgl. Forordning for Sjælands Stift, at Præster og Degne skulde være de nærmeste til at faa Kirkejorder i Fæste.

Ny kirkehist. Saml. IV, 390. Samme Forordning udstedtes den 20de August s. A. for Fyns Stift (se nedenfor).

318.

1574. 31te Januar. (Frederiksborg). Tvende Kongebreve om Nedlæggelsen af S. Ibs, Bistrup og Graabrødre Kirker i og ved Roskilde.

Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II, 51—4.

319.

1574. 2den Februar. Gavebrev paa Kongetienden af 38 Sogne til Underholdning for 30 fattige Skoledisciple i Viborg.

Vi Frederik den Anden (osv.) gjøre alle vitterligt, at efterdi vi komme udi Forfaring, at udi vor Kjøbsted Viborg skal være en Skole, hvor udi mange Personer optugtes og forfremmes udi Lærdom, Forstand og andre boglige Kunster, og en Part fattige Mænds Børn, som did sættes til Skole, om hvilke og er slig Forhaabning, at de udi Fremtiden kunde være Religionen og Riget tjenlige, undertiden nødes til deres Skole at overgive, og deres Studia ikke heller kunne continuere, af den Aarsag at de ikke kunne fange Underholdning, ikke heller have

saa formuendes Forældre, at de dennem udi forskrevne deres Studiis kunne komme til nogen Hjælp og Bistand: da have vi, Gud almægtigste til Lov og Ære, saa og paa det Ungdommen udi Guds frygt, gode Sæder og Lærdom kunde undervises og optugtes, Religionen til Forfremmelse og Forbedring, af vor synderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, aarligen herefter at ville underholde 30 Degne eller Peblinge udi for^{ne} vor Kjøbsted Viborg, som søge til Skole der sammesteds, af dem, som fattige og nødtørftige ere og ellers ikke have tilbørlig Hjælp og Underholdning. Og have vi til des Behov, for^{ne} 30 Personer med at underholde til Mad og Øl, naadigst bevilget og udlagt Afgiften af al vor og Kronens Part af Tienden af disse efterskrevne Sogne, som efter vor Befaling til visse Personer ere bortfæstede. (38 Sogne i Viborg Stift med den Afgift, der ydedes af hvert Sogns Kongetiende, opregnes) Og paa det altingest med for^{ne} Degnes Underholdning maa gange ligeligen og vel til, skal Superintendenten udi Viborg Stift, den som nu er eller herefter kommendes vorder, med 2 af de ældste og fornemste residerende Kanniker udi Viborg Domkirke være forpligtig altid at forordinere og tilskikke en god, from, gudfrygtig Danne- mand, enten udaf Kannikerne eller af Borgerne udi Viborg boendes, til Forstandere, som for^{ne} Rente og Indkomst kan indtage og opbære, og altingeste bestille med Udspisning og i andre Maader udrette, hvad Behov giøres til for^{ne} Skolens 30 Personers Underholdning, og det dennem til Bedste alene forvende, og til intet andet. Og efter for^{ne} Superintendents og 2 fornemste Kannikers Befaling og Undervisning, skal for^{ne} Forstandere sig ved Udspisning paa for^{ne} Skolepersoner saa forholde, som

herefter følger: Først skulle for^{ne} Personer have 2 Maaltid om Dagen, til 10 slet Formiddag og fem slet om Aftenen, og skulde dennem gives 3 gode Retter til hver Maaltid, og hver af dennem en Potte Øl over Maaltidet. Skulle og for^{ne} Superintendent og de to Kanniker have flittig og grangivelig Opseende med denne ganske Underholdning, at den ret og tilbørligen administreres, saa at for^{ne} Personer maa fange Spisning til Øl og Mad, paa det de kunne være saa meget des bedre tilpas, og des flittigere studere og forbedres, Gud til Ære og Religionen og Riget til Gavn og Bedste. Og dersom der findes nogen Brøst eller Forsømmelse paa for^{ne} Degnes Vegne, at de dennem ikke skikke og forholde, som det sig bør, da skal Superintendenten med for^{ne} Kanniker første Gang paaminde dennem, at de rette sig selv. Hvilke da findes modvillige, dennem skulle de afsætte, og siden andre udi deres Sted forordinere, og skal ingen af samme Degne nyde denne Underholdning længere end 6 Aar; og naar nogen haver haft den udi 6 Aar, skulle andre tilskikkes udi det Sted, som nødtørftige ere. Og paa det for^{ne} Forstandere saa meget des flittigere samme Befaling kan forestaa med for^{ne} Personers Underholdning, og opbære den Rente, dennem er tillagt, og der af dennem bekvemmelig og vel at spise og underholde, skal han for hans Flid og Umag aarligen maa bekomme 20 enkende Daler af for^{ne} Rente. Derimod skal han være forpligt, hvert Aar den Onsdag næst efter Sanctorum Philippi og Jacobi Apostolorum Dag, at gjøre for^{ne} Superintendent med de 2 fornemste residerende Kanniker godt og klart Regnskab for al Indtægt, Udgift og Udspisning. Og skulle de, som ere over samme Regnskab, det med saadan Flid og Vindskibelighed gjøre, som de

vil ansvare for Gud og være for os bekendt. Skal det og være for^{ne} Forstandere frit for, naar nogen af dennem dør og afgaar, som for^{ne} Tiender nu fæst haver, dennem igjen at maa stede og bortfæste til hvem, som mest deraf give vil, og den Stedsmaal saa vel som Afgiften at opbære og forvende til for^{ne} 30 Degnes Underholdning, og i alle Maader at maa gjøre dennem samme Tiender det nyttigste, mest muligt er. Og dersom for^{ne} Rente og Indkomst sig videre kan forslaa, end hvis for^{ne} Personer til Underholdning kan opgaa, skal for^{ne} Forstander det troligen og vel forsvare og holde tilstede dennem til Fremtarv. Og efterdi vi for^{ne} Degne med saadan Underholdning naadigst have forsørget, skal Superintendenten i Viborg Stift, den som nu er eller her efter kommandes vorder, være forpligtet altid at forordinere og tilskikke en god, forfaren og vellærd Skolemester, som flittigen og vel studeret haver, hvilken som skikkelig er at informere og optugte Ungdommen in artibus dicendi, fundamento religionis og andre nyttige Lærdomme; hvilket Superintendenten skal med største Flid og Omhyggelighed sig lade være befalet, saa fremt at dersom der over kommer nogen Klagemaal, at derudi findes nogen Forsømmelse, han da ikke vil stande derfor til Antvorde. Desligeste hvilke Personer som skulle nyde denne kongelige Underholdning, de skulde tages og udvælges af de fornemste udi Skolen, som ere vedtørfte, vindskibelige udi Lærdom, tugtige udi Levned, om hvilke er den Forhaabning, at de udi Fremtiden kunde være Riget og Religionen tjenlige; og skulle de alle hver Dag uden al Forsømmelse høre den theologiske Lectionem, under for^{ne} Underholdnings Forbælselse, hvor med Skolemesteren og Læsemesteren skulle have flittig Opseende, at intet dermed bliver forsømt.

Der skulle og ingen, som have saa rige og formuende Forældre, at de dennem selv kunde underholde, ikke heller de Personer, som bruge Talsmænd for dennem, i hvo de helst ere eller være kunde, tilstedes til dette Bord; men for^{ne} Forstandere skal efter Skolemesterens sande og nøjagtige Vidnesbyrd, udi Superintendentens og de to fornemste Kannikers Nærværelse, af Skolen udvælge og til det Bord indtage de Personer, som ere skikkelige udi Lærdommen og Levned, eftersom forskrevet staar: og skal dermed ikke anses Gunst, Gave, Vild, Venskab, eller anden Fordel, men for^{ne} Superintendent og de 2 Kanniker saa vel som Forstanderen skulle dennem udi alle Maader saa hermed skikke og forholde, som de ville ansvare for Gud, og være bekjendt for os. Denne for^{ne} Fundatz udi alle sine Ord, Punkter og Artikler, som den udi alle Maader indeholder og udviser, ville vi udi alle Maade fast og ubrødeligen holdet have. Bedendes og formanendes alle vore Efterkommere, Konninger udi Danmark, at de den udi lige Maade ved Magt holde, ikke gjørendes der udi nogen Forhindring eller Forvandling, ikke heller tilstedendes nogen andre noget her udi at forandre, for^{ne} Skolepersoner til Skade udi nogen Maade, saa fremt de dermed ikke vil opvække Guds evige Hevn og Vrede. Til ydermere Vidnesbyrd, at saa udi alle Maader holdes skal, eftersom forskrevet stander, have vi ladet hænge vort Signet nedenfor dette vort aabne Brev. Givet paa vort Slot Frederiksborg den 2 Febr. Aar 1574.

Hofman, Foundationer III, 311—15. Jydske Registre Nr. 1, Fol. 212 ff.

320.

1574. 19de Februar. »Morten Suendssen fick breff, the fattige scholebern vdi Kolding anrørendis, vt sequitur«.

Frederich etc. Wor gunst tilforrn, wiid, att efftherthj wij komme vdj forfaringe, att ther vdj Kolding schall

werre mange fattige scholebørnn, som icke haffue saa formuendes foreldre, att the thennom met nottorfftige kleder kunde forsørge, huor fore the vdj thenne store winther liide møggen frøst oc kuld, tha haffue wij nu slig theris armod naadigst betenckitt, bedindes thig oc wille, att thu strax anseendis thette wortt breff lader kiøbe saa møggitt gøtterst oc wadmell, som samme fattige scholebørn behøffuer till kleder, oc att thu for^{ne} kleder lader thennem sye oc giøre, effther som the kunde haffue hielp ther aff, saa att alle for^{ne} peblinge, som wedtørfftige ere oc hellers icke haffue nogen hielp, mue mett nottorfftige kleder forsørgis. Thisligiste att thu lader giffue huer aff for^{ne} fattige scholebørnn itt paar skou, dog att thu haffuer indseende mett, att ingen bekommer samme sko oc kleder, vden the som ere fattige, oc the synderligen behoff haffue, oc icke haffue the foreldre, som thennom thet kunde forschaffe; oc hæs thet kommer att koste, att thu thett vdj thitt regenschaff lader indschriffue. Thermet etc. Actum Frederichsborg 19 Februarij aar etc. 1574.

Jydske Tegnelser I, 123.

321.

1574. 14de Marts. (Frederiksborg). Kongen tilskriver Jørgen Munk (Lensmand paa Frederiksborg): Sognepræsten i Slangerup, Hr. Laurits Nielsen, »haver beklaget, at han ikke skal have den tilbørlige Underholdning, og beretter, at de Præster, som vare før ham sammesteds, have haft Jordskyld og Landgilde af to Gaarde der i Byen, hvilke have været funderede til Vor Frue Kapel i Klosterkirken, hvorpaa du nu skall gjøre ham Forhindring, og mener, samme Gaarde at være givne til Klo-

steret«. Kongen paalægger nu Lensmanden at lade Hr. Laurits Nielsen (der beklagede sig ikke at have nogen Jord eller Bygning til hans Præstegaard) beholde, hvad hans Formænd havde haft.

Sjælandske Tegnelse XII, 251.

322.

1574. 21de Marts. Om en Præstegaard i Kasted ved Aarhus.

Jens Kaas fik Brev, saa lydendes.

Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vid, eftersom vi nogen Tid siden haver gjort en Skik og Ordning, at Sognefolket til de Sogne og Kirker i Aarhus Stift, Klostrene dertil have haft Jus patronatus til, selv herefter skulle udvælge dennem Præster, og Præsterne at maa nyde deres Annexpræstegaarde, eftersom andensteds her i Riget sædvanligt været haver: da beretter denne Brevviser, os elsk^e hæderlige Mand Hr. Mons Lemvig, Sognepræst til Brabrand og Kasted Sogne, at han haver to ringe Sogne og ingen Præstegaard udi det ene Sogn, Kasted, og at der i Byen skal ligge en Gaard til Allinge Kloster, Præsterne tilforn have haft Herligheden af, der Klostrene vare ved Magt, hvilken kan underdaningst er begjærendes at maa bekomme. Da bede vi dig og ville, at du derom forfarer Lejligheden og siden lader hannem samme Gaard nyde efter vort Brevs Lydelse, eller og tilskriver os Beskeden, hvorledes Lejligheden sig med samme Gaard begiver. Dermed etc. Actum Frederiksborg 21 Martij Aar 1574.

Jydske Tegnelse I, 125. I et senere Brev, dat. Skanderborg 10 Oktober 1574, skriver Kongen til Jens Kaas: »Efterdi vi forfare, at samme hans (o: Præsten Hr. Mogens Lemvigs) Beretning sig saaledes befinder, at han ingen Præstegaard haver i Kasted Sogn: bede

vi dig og ville, at du forn^e Hr. Mogens herefter aarligen lader nyde og beholde hvis Landgilde, som ganger af forn^e Allinge Klosters Gaard, du tilforn haver fanget Skrivelse om, og derpaa ingen Hinder gjør ham i nogen Maade^e (ibid. 148).

323.

1574. 17de Maj. Kgl. Befaling om at udlægge en af Kronens Gaarde til Præstegaard i Ore i Skovby Hrd. i Fyn.

Frederich thend Anden (osv.). Wor gunst thilforn. Wiidt, att thenne breffuiser, Her Jens Bertellsen, Sogne prest thil Ore sogen, haffuer berett for oss, huorledis hand nogen tiid forleden haffuer besøgt oss och giffuidt thil kiende, att hand ingen Preste gaardt haffuer, som hand kunde boe vdj; och hand thaa haffuer forhuerffuitt wor schriffuelse thil thig, att thu schulle vdlegge hannem en gaard, som hand kunde boe och haffue sin werilse vdj. Huilcket icke endnu scheedt er. Thij bede wij thig och wille, att thu strax lader vdlegge hannem en aff wore och Kronens gaarde, der nogidt neruerendis [er], som hannem kand were thienlig och bequemlig; och siiden ther om lader giffue oss ald Leilighed thil kiende, saa wille wii ther paa giffue hannem wort Breff och Confirmatz, att thend altid schal bliffue en Preste gaard, som Sogne presten thil forn^e Ore sogen schulle bruge och besidde. Ther medt scheer wor Willige. Schreffuet paa wort Slott Frederichsborg thend 17 Dag Majj Aar Mdlxxiiij. Wnder wort Signett.

Friderich.

Udskrift: Oss elsk^e erlig och welbiurdig Hack Wlffst-
tand, wor Mand, Thienner och Embidtzmand paa wor
Gaard vdj Otthense.

Samtidig Kopi i Fyns Bispearkiv.

324.

1574. 11te Juni. (Kjøbenhavn). »Her Seuerin Pedersen, Sognepræst udi Næstved, fik Brev paa Afgiften af Kgl. Maj.s og Kronens Part af Tienden af Skjelby Sogn, og den at have, nyde, bruge og beholde kvit og fri ad gratiam«.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 115.

325.

1574. 14de Juni. *Universitetets Vidnesbyrd om den Præste- og Lærerenker i dets Statuter tillagte Frihed.*

Wij effterscreffne Rector, Doctores oc menige Lese-mestere wdj Kiøbenhaffns Vniuersitet kiendis oc giøre witterligt, att denne effterfølgendis Artickel er wdscreffuen aff Vniuersitetis Fundats, med huilcken Kong^e Matt. haffuer Vniuersitetit begaffuit, oc findis wdi hende ord fraa ord wdi saa maade, som effterfølger:

Statuimus etiam, vt viduæ Professorum huius Academiae, præterea viduæ quoque omnium Predicatorum et Ministrorum Ecclesiarum et puerilium Scholarum in Regnis nostris, quamdiu viduæ manserint, immunes sint ab omnibus oneribus ciuilibus et grauamine Reipublicæ.

Tiil ydermere windisbyrd oc større Fasthed, att saa wdi sandhed er, som forscreffuit staar, haffue wi her nedent wnder ladet trycke Vniuersitetis Sigillum. Giffuit oc screffuit wdi Kiøbenhaffn den xiiij dag Junij Anno MDLxxiiij.

At denne Copie lyuder wdi alle ord oc artickle som den rette Original, effter huilcken den screffuen oc wddragit er, det bekiender ieg Niels Jespersen, Superintendentens, met denne min egen hand-scrifft. Datum Mariboo den 22 Julij Aar 1574.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280.

326.

1574. 16de Juni. (Kjøbenhavn). Kongen tilstaar Hr. Rasmus Reravius, Kapellan til Helliggjesthus i Kjøbenhavn, at han »aarligen til hans Underholdnings Behov maa bekomme her af vort Slot Kjøbenhavn 2 Pund Korn«, indtil anderledes tilsiges.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 117.

327.

1574. 17de Juni. (Kjøbenhavn). Kongen tilstaar Hr. Jens Thomesen i dette Aar at maatte oppebære Afgiften af Kongetienden af Ravnstrup, Finderup og Dollerup Sogne.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 241.

328.

Anno 1574, 19 Junii, dømpte Hoffmester Peder Oxe oc Cancellier Niels Kaas, at naar nogen Prest dør oc lader ingen Børn effter sig, da maa hans Arffuinge arffue vdi hans Effterleffuerskis Anno gratiæ, som i andet gods, dog at de tager ocsaa Hænder met vdi hues tyngge, som vd skal redis til den effterkommende Prest, saa lenge det Annus gratiæ paastaar.

Optegnelse i Thottske Saml. 2041. 4. I en anden Optegnelse berettes, at Landemodet i Roskilde var uenigt, om Udarvinger burde have Del i Naadensaar eller ikke, og derfor henvendte sig til Peder Oxe og Niels Kaas om en Afgjørelse: »The beraade thennem oc gaffue saa endrecteligen for suar: Arffuinger skulle were vdi Børnenis stedt, och der met skall ret liige saa holdis, som mett Cannicke dømmer oc Vicarier, aff huilcke Arffuingene faa Naadens aar, om ingen børn till ere«. Jvfr. Ryge, Peder Oxes Liv, S. 289.

329.

1574. 26de Juni. Præsterne skulde prædike om Sakramentet efter den augsborgske Confession og ikke opvække ny, unyttige Disputatser.

Frederich thennd Anden, medt Gudtz naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis-Koning etc.

Wor synderlig gunst tilfornn. Wiider, att wij forfare, att wdenlandtz alleuegne bode vdj Kiercker och Scholer schall yppis och opueckis adschiellige nøi disputatzer om Sacramentid och andre thend Cristelige troes artickle aff wrolige menisker, som mere søge theris egen æregierighed end Gudtz loff och priss. Tha paa thet vdj thisse lofflige Konge Riger maa holdis god endrechtighed vdj Religionen och Lerdomen, som till thess (Gud schee loff) weret haffuer, och ingen nøi Lerdomme indføris, wille wij, att vdj alle Kiercker, saa well vdj Etthers stigt som vdj andre Kiercker her offuer Rigit, paa thett aller-enfoldigste schall leris och predigis om Sacramentiid effter thend Ausborgske Confession, och ingen nøi subtile disputats ther om føris. Bedendis etther och wille, attj tilsiger och allfuorligenn forbiuder presterne vdi etthers stigt nogen nøi vnøttig disputatz att opuecke enthen vdj theris predickenn eller vdj anden samtalle om Sacramentiid eller andre thend Cristelige troes artickler, men att the paa thet enfoldigste saa møgit, som paa Salighedsens wegne behoff giøris, effther thend Ausborgske Confession theris sognefolck lerre och vnderuisse, och attj ther offuer allfuorligenn holder, och her med haffuer en flittig Indseende. Saa framt som nogen findis her emød att giøre, eller i med nogre seer egienum fingre, wij tha icke schulle wiide thett hoess etther, och i ther for att schulle stande oss till retthe. Ther med scheer

wor willge. Thj lader thett ingenlunde. Schreffuit paa wort Slott Kiøpnehaffn thend 26 Junij Aar etc. Mdlxxiiij. Wnder wort Signett.

Friderich.

Udskrift: Oss. Elsk^e hederlig och høglert mand, Mester Niels Jesperssenn, Superintendent wdj Fyen Stigt.

Paategninger: A^o 1574 10 Julij accipi has Reg. Matt^s literas prohibitorias in quibusdam articulis Religionis.

Anno Domini 1574, 20 die Julij sunt hæ litteræ Regiæ omnibus Ecclesiarum Falstrentium pastoribus prælectæ Nycopiæ in Synodo.

Thette kong: matt^s breff wor lest y Maribo Closter paa almindelig lande modtt then 22 Julij aar etc. 1574.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Br. 216. Lignende Breve udgik til Bisperne i de øvrige Stifter; jvfr. Kirkeh. Saml. I, 242—3.

330.

1574. 13de Juli. Tilhold til de fremmede i Helsinger om at søge Kirken.

Breff till borgemester oc raadt i Helsinger.

Frederich etc. Wor gunst tilforrn. Viider, att wij forfarre, att ther till byen kommer mōgitt fremmitt folck, bode Nederlender, som er for religionen schyld fordreffuenn, oc andre, som thennom nedersette ther vdj byenn eblantt wore vndersotte, och schall enn partt aff samme fremmede sielden eller wgierne søge kircke med anditt folck; men naar thieniste oc Gudtz ord holdis oc predickis wdj kircken, findis the snarist hiemme oc vnder predickenn att giøre giestebud oc gylde, eller paa gaderne op oc ner att spatzer, huor fore mand en ringe ting kand achte eller sette, huad religion the ere til-

giffuen. Tha efftherthj wij nogen thiid siiden haffue laditt wore obne breffue wdga, att ingen fremede nationer schulle tilstedis att boe her vdj riigit, med mindre the ware ens med wore vndersotte wdj religionen oc wilde were thend kircke ordning, som er i thisse lannde, wndergiffuen, oc saadane her med giffue tilkiende, thennom icke att were endrechtige med oss om religionen eller kircke ordningen, bede wij etther og wille, attj beschieder for^{ne} fremid folck for etther, saa mange ther i byen findis, og thennom fremholder, att the her effther tilthencker at søge kircke, naar predicken holdis, med anditt folck, saa framptt the icke wille foruissis fran byenu, thisligeste att i haffuer jndseende hos, att ther som nogen vnder predicken findis att giøre gestebud, spatzere paa gaden elller anditt att thage ware, attj tha aluorligen thennom her om lader paa minde, oc ther som the ther offuer findis att giøre, attj tha ther offuer lader straffe oc thennom byen foruisse. Huor med i altingist vdj alle maade kunde wiide att holde. Ther med scheer wor etc. Actum Frederichsborg thend 13 dag Julij aar etc. 1574.

Aarsberetn. fra det kgl. Gehejmearchiv, III, Till., S. 57.

331.

1574. 14de Juli. *Om Forholdsregler til at hemme Tiggeri udenfor det Sogn, hvor vedkommende fattige herte hjemme.*

Frederich thend Anden, med Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning etc.

Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, att effther som wij vdj nest forgangitt Aar haffue laditt wore breffue wdga, att offuer allt riigett oc giortt thend alffuorlig forordninge, att thend store myssbrug oc wschickelighed schulle aff-

schaffis, som fandis mett hues stadere oc thrøglere ther omkring løbe fran itt sted till itt anditt her vdj Riigett, huer mand att besuerre, oc wij strengeligen haffue befalitt wore leensmend att schulle huer vdj sitt leen haffue flitig vpseende, att aldelis ingen stadere oc thrøglere schulle i saa maade tilstedis att omløbe oc bettle, men att huer schulle bliffue i the sogner och Kiøbsteder, the ware fødde eller haffde boed vdj, effther som Recessen wiidere ther om vduiser oc formelder: Tha forfare wij liigeuell, att same bettler oc thrøglere endnu saa well som tilforn mangestedtz omkring løbe, eblantt huilcke en partt oc schulle findis karske oc føre, saa the kunde thole att arbejde oc fortienne theris brødt; oc the vnder slig thrøglerij bruge attschillige moduillighed oc schalckhed med thiufferij oc anden wechristlige handell, Gud til fortørnelsse oc wore vndersotte til besueringe och schade, oc icke thermed haffue vpseende, som thet sig burde. Oc efftherthj wij thend schick oc forordning med same stadere oc thrøglere wille vdj alle maade haffue holdett oc fuldkommitt, effther som Recessen therom vduisser, haffue wij nu atter paa ny strengeligen tilschreffuitt oc befalitt wore Leensmend, att huer vdj sitt Leen, saa oc vdj the Kiøbsteder the haffue vdj befallinge, schulle med alsomstørste fliid oc alffuorligen holde theroffuer, oc icke tilstede nogen thrøglere oc stadere att omløbe oc bettle andenstedtz end vdj the sogner oc Kiøbsteder, the ere fødde eller haffue boed vdj, effther som Recessen ther om formelder. Oc schulle wore Leensmend giøre saadanne en forordning, att alle the, som schulle tilstedis att mue bede oc samle same Gudtz almysse, giffuis thegen, saa well paa Landtzbyerne som vdj Kiøbstederne, saa framptt wore Lensmend icke schulle stande oss ther-

fore til rette, om theris forsømmelsse her vdinden findis. Oc haffue wij eblandt andett for gott anseet, att Herritzprouesterne schulle paa klare Registerne lade vptegne alle the stadere oc bettler, som findis vdj huertt sogen oc ere wedtørrffige, att the retteligen kunde bede om same almysse. Bedendis etther ther fore oc wille, attj tilholder alle herritzprouesterne vdj etters Stigtt, oc saa wiidt etthers befaling sig strecker, att the lader registre oc vptegne saa mange stadere oc bettler, ther findis vdi huertt sogen vdj the herritter, the ere prouesterer, oc att the same Register siiden forschaffer Leensmendene, som herritterne ligge vnder, tilhende, oc att ther haffuis vpseende med, att ingen vpregnis andre end the, som ere saa arme oc fattige, att the for alderdom oc skrøbelighed skyld icke kunde forthienne theris føde oc ere verdige till att mue bede om saadane hielp oc Gudtz almysse. Ther med gjør i os synnerligen till wilge. Schreffuitt paa wortt slott Frederichsborg thend 14 Julij Aar etc. Mdlxxiiij. Wnder wortt Signett.

Friderich.

Udskrift: Oss Elsk^e Hederliig och Hoglerdt Mand, Mester Niels Jespersenn, Superintendent wdj Fyenn Stigtt.

Paategnet: Om Trøglere och Landstodre, præsentatæ 27 Julij 1574.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 236. Lignende Breve udgik til de øvrige Biskopper. Samtidig udgik ogsaa Breve om samme Forhold til alle Lensmændene (Sjæl. Tegn. XII, 306—7).

332.

1574. 3die August. (Valsø). Kong Frederik gjør vitterligt, at da han har erfaret, at Kapellanen i Holbæk ikke er forsørgt med tilbørlig Underholdning, saa hen-

lægges for Fremtiden Afgiften af Kongetienden af Hørby Sogn til bemeldte Kapellans Underholdning. Naar den dør og afgaar, som har fæstet Tienden, maa Kapellannen selv bortfæste den til den højstbydende.

Sjæl. Reg. Nr. 11, Fol. 131. Hofman, Fund. VIII, 294—5

333.

1574. 11te August. (Vinstrup). Kong Frederik tilskriver Eggert Ulfeld (Stiftslensmand) og Dr. Povl Madsen: »Vider, at eftersom vi til Magelæg have bekommet af Jens Bilde, hvis Gods han havde udi Allindemagle Sogn, og for^{ne} Jens Bilde til des haver haft Jus patronatus til for^{ne} Sogn og selv holdt en Præst, som haver gjort Tjeneste til for^{ne} Allindemagle Kirke; og efterdi vi forfare, at Harrested Sogn skal ligge der strax hos, have vi for godt anset, at for^{ne} Allindemagle Sogn annexeres til Harrested Sogn, og at Hr. Hans Nielsen, som nu er Sognepræst til Harrested, gjør Tjeneste til begge for^{ne} Sogne. Og ere vi og naadigst tilfreds, at Præsten selv oppebærer, nyder og beholder hvis Tiende og anden Rente og Rettighed, hannem kan tilkomme af for^{ne} Allindemagle Sogn« (osv.).

Sjæl. Tegnelser XII, 326—7.

334.

1574. 20de August. *Om Afholdelse af Ægteskabsret for Fyn med tiliggende Øer fire Gange om Aaret.*

Wi Frederich thend Anden (osv.). Giøre alle witterligt, effther som wij nogen thiid siiden haffue ladit wore obne breffue wdga, att alle Ecteschabs Sager, som sig thildrager wdj wore Lande Fyen, Langeland och paa Thosing, schulle wdj wor Kiøbsted Otthense wdj wore Leensmendtz paa Nyborg Slott och Otthense gord j Bispens

Neruerelse och andre the geistlige en gang om Aarit forhøris oc dømis paa, och wij nu forfare, att thet icke skal were nocksombt, att same Echteskabs Sager en thiid om Aarit forhandlis, men att thet vdj andre Stigt er Seduane, att for^{ne} Echtheskabs Sager forethagis paa fiire adskillige thiider: Tha paa thett Ingen paa hans rett skall opholdes, och huilcke som saadanne Sager haffue att wdrette, kunde wiide att skicke thennom ther effther, wille wij, att for^{ne} Echteskabs Sager offuer alt wore Lande Fyen, Langeland och Thosing, saa och paa Alse och Arre, skulle fiire gange om Aarit forhøris aff for^{ne} wore Lensmend paa Nyborg Slott och Otthense gaard, bispen wdj Fyens stigt och the geistlige wdj Otthense, the som nu ere eller her effther kommendes worder, som er om the fiire tamper dage, for Jull, for Paaske, Pingsdag och Sanctj Michelsdag. Och efftherthj for^{ne} wore Leensmend thitt och offthe vdj wore bestillinge forhindris, wnderthiden ochsaa haffue loughligt forfald, saa the icke kunde were tilstede; tha skall huilcken aff thennom vdj saa maade bliffuer loughligen forhindritt, thil huilcken thiid same angestelte Dag er, att for^{ne} Echtheskabs Sager skulle forhøris, tilskicke andre wdj theris sted, som ther thil thienlige ere for^{ne} Echtheskabs Sager att adskilie. Och skulle alle Domme, som wdgifues, clarligen opthegnis, oc skal tilskickis en aff the geistlige, som offuer er, naar nogen Dome affsiges, huilcken skal were forpflicht for^{ne} Dome att forfatte och siiden att opscriffue. Bedendes och biudendes for^{ne} wore wndersotte vdj for^{ne} wore Lande, som nogen Echtheskabs Sager haffuer att wdrette, attj thil bestembte thiider thencke thil att møde; ther skal etther wederfaris, huad Loug oc rett er. Huor effther j Etther kand forholde.

Giffuett paa wortt Slott Koldinghus thend xx. Dag Augusti
Aar etc. Mdlxxiiij. Wnder wortt Signett.

Friderich.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 59.

335.

*1574 20de August. Præster og Degne skulde være de nærmeste til at
faa Kirkejorder i Fæste.*

Wii Frederich den Anden (osv.) giøre alle vitterligt, at effterdi wi komme vdi forfaringe, huorledis en part Sogneprester och Sædedegne paa Landsbyerne vdi Fyens Stict dennem skulle beklage, at de haffue føye iord at bruge til deris Prestegaarde och Degnebolige, och derfor vnderdanigst ere begierendis, at naar nogen Kirckeiorde bliffue ledige, at de da for nogen anden maatte vere dennem nest for aarlig Landgilde och Affgift, som der bør aff at gange: Da effterdi vi gierne see, at de Sogneprester och Sædedegne, som icke nocksom med tilbørlig rente och vnderholdning ere forsørget, mue bliffue forfremmet, haffue wi aff wor synderlige gunst och naade vndt och tilladt, och nu med dette vort obne breff vnde och tillade, at huor nogen Sogneprester eller Sædedegne findis, som ere brøstholdne och haffue ringe Jord at bruge, mue och skulle de, naar nogen Kirckeiorder falder och bliffuer ledige, dennem for nogen anden bekomme, nyde och beholde vden Indfestning, och skulle de vere forplict deraff til gode rede aarligen at vdgiffue til Kircken hues Landgilde och Affgift, som aff samme Kirckeiorder pleyer och med rette bør aff att gange. Dog skal med samme Kirckeiorder aldelis inted handlis imod Recessen, men den i alle maade hermed vere vforkrencket. Giffuet

paa vort Slot Koldinghus den 20 Augusti Aar 1574.
Vnder wort Signet.

Friderich.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

336.

1574. 20de August. »Faldsmaal aff Præstegaarde schall foruendes til Præstegaards Bygning«.

Wij Frederich thend Anden (osv.). Giøre alle wi-therligt, at wy komme wdj forfaring, at een deel præster wdj wort Landt Fyen, saa och paa Langelandt och Tosinge, skulle ilde forsidde theris præstegaarde och thennom icke bygge eller widt magt holde, huor offuer, nar nogen anden effter thennom kommer till samme sogen, finder the forfaldtne præstegaarde for thennom, huilcke the wden theris store merckelig omkost icke kunde opbygge eller hielpe, wden the ther offuer bliffue blotte och forarmett. Tha haffue wy ther forre bedet och befallett, och nu medt thette wort obne breff bede och befalle wor Stigts Lensmandt ther wdj Stigtedt at skulle lade tage Aasiun paa hues forfaldtne præstegaarde ther udi Stigtedt findis, och hues samme præstegaarde bliffue sagt y faldt for, skall komme och foruendis till samme præstegaardis bygning och ingen anden nytthe eller brug. Giffuit paa wort Slott Koldinghus thend xx dag Augusti Aar Mdlxxiiij. Wnder wort Signet.

Friderich.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

337.

1574. 20de August. Kong Frederik II indskjærper særlig med Hensyn til Fyns Stift Ordinansens Bestem-

melse om, at de Sogne, der laa i en Afstand af indtil to Mil fra Kjøbstederne, skulde have Degne af Skolen (se Nr. 316).

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280. Brevet findes — men uden Betegnelse af, til hvilken Landsdel det var rettet — trykt i Stadfeldts Beskrivelse over Randers, S 219—21.

338.

1574. 20de August. *Bønderne i Fyn skulle fremvise alt deres Kvæg, naar Kvægtiende skal ydes.*

Wij Frederich thendt Anden etc. Helse Ether alle wore kierre wndersothe, Bønder och menige almue, som bygge och boo offuer alt Fyen, Langlandt och Tossing, euindeligen medt Gudt och wor naadhe. Wider, at wij forfare, at nar y skulle yde och lade schriffue ethers queg thinde, skulle een deel etther fortrycke sig och icke wille lade till siune alt hues queg, thennom tilhører och bør aff att thinde medt rethe, huor offuer wy oc kronen, saa well som kircken och presterne icke bekomme hues del och rettighedt oss tilkommer. Tha paa thett her medt Altingeste retferdeligen och christeligen maa tillgaa, wille wy, att I aarligen paa en bestempt thidt lader driffue for thennom, som samme queg thinde paa wor och kronens, saa och kirckens och presternis wegne, ere tilfororderitt at opbere, for^{ne} ethers queg, I pligtig ere aff att thinde, och attj ther aff thinder effther Ordinantzens liudelse ¹⁾. Findis nogen sitt queg att fordølle och vnder-

¹⁾ I en Afskrift af ovenstaaende Brev i Karen Brahes Mnskr. Nr. 282 findes her følgende Indskud:

Och skal ther kreffuis thinde aff alt det queg, som bliffuer fød fra dend ene Midsommer eller S. Hans dag og thil dend anden. Dernest efter gammel seduane och Recessens liudelse, huor der er fuld thinde, aff huad slags queg thet er, da thindis

slaa, och icke wille fremdriffue, tha skulle the therfor delis och tilltalis som the, wore breffue och forbudt haffue sidett offuerhørige. Huor effther I ether kunde haffue at rethe. Giffuit paa wor Slott Koldinghuus thendt xx dag Augusti, Aar etc. Mdlxxiiij. Wnder wort Signet.

Friderich.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280. Fynske og smaalandske Tegnelse I, 32.

339.

1574. 21de August. (Koldinghus). Kongen tilskriver Hak Ulfstand (Lensmand paa Odensegaard): Superintendenten, M. Niels Jespersen, har klaget over, at den ham tillagte Residens er meget bygfalden. Da nu Ordinanzen formelder, at Kongen skal lade bygge Superintendenternes Residenser, saa paalægges det Lensmanden at forfare, hvad Brøst der findes og at afhjælpe samme. Udgiften derved skal indskrives i Lensregnskabet.

Fynske og smaal. Tegnelse I, 33.

thet tiende høffuet, och siden thindes thet, som nest best er. Naar ther er icke en fuld thinde, da kand ther opskriffuis till neste efterfølgende aar, om saa got siunis, eller och huad som feiler wdi fuld thinde paa nogen slags queg, som lam thinde (!), een to, tre eller fire, som ere et fierding aar gamle, saa et lam, en kalff, en griis fierding aar gammel lignis wed hinanden; eller thet høffuet, som er mindre end fuld thinde, kand løsis for penninge, och at for^{ne} høffuet vorderis. Wdi vorderingen skal saa thilgaa, at et lam skal saa vorderis, som thet paa nest liggendis torff da gielder, och en kalff och en fierding aar gammel griis, eller der offuer gaar, effter thet samme værd. Huert høffuit, som aff thisse slags queg skal løsis, thet løsis for tiende parten aff the penninge, som et høffuit aff samme slags bliffuer vorderet for; huer tiende griis løsis for $\frac{1}{2}$ β , men er hand affvant, da løsis hand for $\frac{1}{2}$ β . The penninge, som quegit skal løsis for, delis emellem Kongen, Kircken och Presten. Huad thinde som Presten ene tilkommer effther gammel seduane, som er følthind, bithind etc. skriffuer Presten self op til et andet aar, indtil der bliffuer fuld thinde, och saa tage ther aff thet tiende efter gammel seduane.

340.

1574 8de September. »De fattige udi Hospitalet i Viborg finge Kongl. Maj.s Brev, at Gislom og Testrup Sogne skulle være annexerede tilsammen«.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at vi komme udi Forfaring, at Gislom og Testrup Hospitals og de fattiges udi Viborg Sogne nogen Tid siden forleden udi højbaarne Fyrstes vor kjære Herre Faders, salig og højlovlig Ihukommelse, Tid skulle være annexerede altid at skulle blive under een Præst. Og uanset samme Skik og Ordning derpaa gjort er, skulde Sognefolket understaa dennem at holde tvende Præster. Da ville vi hermed menige Sognefolk udi for^{ne} Sogne strengeligen og alvorligen advaret have nogen anden Præst dennem selv at holde imod den Skik og Ordning, derpaa gjort er. Bedendes og bydendes eder alle, saa mange udi for^{ne} Gislom og Testrup Sogne boendes ere, at I tiltænke, hvilken Præst eder vorder tilskikket af Hospitalsforstander, og af Superintendenten er kjendt god og duelig, den at annamme for eders rette Sjælesørger og hannem at give og fornøje hvis Tiende og anden Præsterente, hannem bør med Rette, og ingen anden; saafremt I herimod understaar og trodseligen nogen at holde, I da ikke ville derfor stande os til Rette. Hvorefter I eder kan vide at forholde. Actum Skanderborg den 8 Septembris Aar 1574.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 255.

341.

1574. 9de September. »Kgl. Maj.s Breve udganget, at Bønderne udi de Sogne, som Mariager Kloster, Seber Kloster og Vidskild Kloster have Jus patronatus paa, maa selv udvælge dem Sognepræster«.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom vi komme udi Forfaring, hvorledes Mariager Kloster, Se-

ber Kloster og Vidskild Kloster endnu skulle have Jus patronatus til nogen Sogne udi Viborg Stift, og efterdi vi nogen Tid siden forleden have gjort en Forordning, at hvor Klostrene andensteds her udi Riget havde Jus patronatus til nogen Sogne, skulde der efter saa med forholdes, at Bønderne udi samme Sogne selv skulde maa have fri Election og efter Ordinansen udvælge dem Sognepræster og Sjælesørgere; og samme Præster at nyde Præstegaarde og al anden Præsterente, eftersom andre Præster her udi Riget [have]. Da ville vi og her med udi alle Maade saa strengeligen og alvorligen holdet have, som her efter følger: At alle hvis Sogne, for^{ne} Mariager Kloster, Seber Kloster og Vidskil Kloster nu have Jus patronatus til, der skal være menige Sognefolket udi for^{ne} Sogne frit fore at maa efter Ordinansen have Election og efter denne Dag selv udvælge dem Sognepræster og Sjælesørgere; dog at de af Superintendenten skulle examineres, overhøres og forordineres, og af hannem udi Levned og Lærdom kjendes duelige, skikkelige og bekvemme for Guds Ords Tjenere og rette Sjælesørgere. Og skal dennem siden af [vore] Stiftslensmænd gives Kollatsbrev derpaa, og altingeste dermed at forhandles efter Ordinansen. Skal og samme Præster udlægges Præstegaarde, som ikke allerede dermed ere forsørgede (etc.). Skanderborg 9de Septembris Aar Mdlxxiiii.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 258—9.

342.

1574. 9de September. (Skanderborg). Kongen giver Hr. Daniel Kaa, Sognepræst til Haløff (Harlev) Kirke, Livsbrev paa nogle Haløff Kirkes Jorder, som han har fæstet af Lensmanden paa Skanderborg. Dog skal han

til gode Rede yde Kirken den samme tilkommende Afgift af Jorderne.

Jydske Registre Nr 1, Fol. 258.

343.

1574. 9de September. Kong Frederik gjør vitterligt: »eftersom Vinkel og Rind Sogne nogen Tid siden ere lagte til Superintendentens Underholdning udi Viborg Stift, og det saaledes er forordnet, at Superintendenterne sammesteds skulle tilskikke og tilsætte Kapellaner til for^{ne} Sogne, og selv nyde Præstegaarden med hvis Tiende og anden Præsterente, som falder udi for^{ne} Sogne, til deres Underholdnings Behov: da have vi naadigst bevilget, at hvilken Præst her efter bliver tilskikket til for^{ne} Vinkel og Rind Sogne, maa og skal selv beholde Præstegaarden og oppebære Tiende med al anden Præsterente, som falder udi for^{ne} Sogne«. Til Erstatning skulde Superintendenten have Ravnstrup Præbende i Viborg Kapitel, naar samme blev ledigt.

Ny kirkehist. Saml. V, 766.

344.

1574. 10de September. Kong Frederik tilskriver Peder Oxe, at han havde erfaret, at Mester Henrik (von Bruchofen) i Lund var tilsinds at skrive imod en Bog, som D. Niels Hemmingsen for nogen Tid siden havde udgivet. Dette var Kongen højlig imod, da det kunde befrygtes, at den Rolighed og Samdrægtighed, som hidtil havde været i Religionen i disse Kongeriger, derved skulde forspildes. Han befaler derfor Peder Oxe at kalde Mester Henrik for sig og alvorlig foreholde ham, at han

skulde afstaa fra sit Forsæt; vilde han ikke gaa ind derpaa, skulde han med Hustru og Børn forvises af Riget.

Ny kirkehist. Saml. IV, 296—7.

345.

1574. 10de September. *Om at de gejstliges Enker skulde være fri for borgerlige Paalæg.*

Wi Frederich den Anden etc. Giøre alle witterligt, att wi ere komne vdi forfaring, at naar vdi vor Kiøbsted Viborg nogen Preste Encke nødis til at boesette dennom, formeenis dennom aff Borgerne sammesteds att søge nogen saadan Nering eller Biering, som Borgerne bruge sammesteds, vden de vilde skatte oc skyldte oc opholde lige Tyngte med dennom. Da efterdi Preste Encker oc andre de geistliges Hustruer naadeligen er tilladt vdi den Fundatz, høybaarne Første vor kiere Her Fader, salig oc høylovlig Ihukommelse, de høy lærde her vdi Riget giffuet haffuer, att huor de dennom boesette ville vdi Kiøbstederne, moe oc skulle de vere fri for skatt oc all anden borgerlig oc Byes Tyngte, imeden oc all den stund de sidde vdi dieris Enckesede wgiffit oc føre et erligt oc christeligt leffnett. Saa oc efterdi dennom ingen andensteds her vdi Rigett, ihuor de ere besiddendes, formenis at bruge eller søge dieris Nering eller Biering, ville wi, at dennom vdi vor Kiøbsted Viborg saa well som andensteds icke heller at skulle skie nogen hinder eller forfang herpaa. Forbiudendes vore Fogeder, Embedsmend, Borgemestere, Raadmend oc alle andre for^{ne} Preste Encker oc geistliges efterladendes Hustruer, som besiddendis ere eller sig boesette ville vdi for^{ne} vor Kiøbsted Viborg eller i andre Kiøbsteder her i Rigett, med Skatt eller anden Tyngte at besuerge, saa oc dennom saadan

Nering og Biering, som andre Borgere bruge, at formene eller her paa at hindre, imeden oc all den stund de side wgiffte oc vdi dieris Enckesede. Vnder wor Hyldest oc Naade. Giffuit paa wort Slot Skanderborg den x Septembris Anno Mdlxxiiij. Vnder wortt Zignett.

Friderich.

Kirkehist. Saml. 3, R, II, 168—9. Jydske Reg. Nr. 1 Fol. 260.

346.

1574. 12te September. (Aarhus). Kgl. aabent Brev om, at Stiftslensmanden paa Aarhusgaard skulde give alle Præsterne i Aarhus Stift, med Undtagelse af de Sogne, hvortil Kapitlet eller andre havde Jus Patronatus, den sædvanlige Kollats, naar de af Menighederne vare kaldede og af Bispen kjendte duelige. Præsterne i Skanderborg- og Silkeborg-Len havde Stiftslensmanden nemlig ikke hidtil plejet at give Kollats, »hvilken Skik har været af gammel Tid, siden Bispen raadte for samme Steder og gejstlige Rettighed«.

Kirkehist. Saml. 3. R. II, 169—70.

347.

1574. 10de Oktober. (Skanderborg). Kongen tilstaar Hr. Niels Jensen Afgiften af Kongetiende af Iddum Sogn kvit og fri ad gratiam.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 263. Den 7 Okt. s. A. fik Hr. Rasmus Nielsen, Sognepræst til Lenno (Linaa) Kirke, Brev paa Afgiften af Kongetienden af Lenno Sogn i dette Aar (smst.).

348.

1574. 20de Oktober ¹⁾. (Skanderborg). Kongen tilskriver Niels Jonsen (Lensmand paa Hald): Præsten i

¹⁾ Brevet staar mellem Udfærdigelser fra December Maaned.

Beg, Hr. Rasmus Skøning, har klaget over, at Niels Munck til Gjesinggaard for nogle Aar siden har tilpantet sig Præstegaarden i Sønderbeg. Lensmanden fik nu Befaling at undersøge, om den omtalte Gaard virkelig var Præstegaard og i saa Tilfælde at »lade kjende Løsen paa samme Gaard og den indfri paa vore Vegne og lade Præsten følge«.

Jydske Tegnelser I, 163.

349.

1574. 22de November. (Viborg). Kongen giver Hr. Christen Pedersen Brev ad gratiam paa Afgiften af Kro-
nens Part af Korntienden af Aistrup Sogn.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 268.

350.

1574. 22de November. (Viborg). Kongen giver Hr. Christen Ster¹⁾ i Berting (o: Bjerling, Vib. St.), der har klaget over, at han har en ringe Præstegaard, hvor han ikke kan nære og bjerge sig, Brev paa, at han og hans Efterkommere i Præsteembedet maa bruge et Stykke Kirke-
jord og en Kirkeeng til Præstegaarden uden Indfæstning, men dog mod sædvanlig Afgift til Kirken.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 268.

351.

1574. 22de November. (Viborg). Kongen tilstaar Hr. Peder Christensen i Vandbiere indtil videre 1 Pund Korn aarlig af Afgiften af Kongetiende af Fieltering Sogn.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 269.

¹⁾ Ovenfor Nr. 264 skrives Navnet: Star.

352.

1574. 22de November. (Viborg). Kongen tilskriver Niels Jonsen (Lensmand paa Hald): Hr. Niels Riis, Sognepræst i Visborg, har klaget over, at han ikke har nogen Præstegaard; men Jacob Seefeld har hidtil undt ham et Bol til Beboelse. Nu forlanger denne imidlertid Ægt og Arbejde deraf. Præsten begjærer derfor en Præstegaard udlagt. I den Anledning befaler Kongen Niels Jonsen at undersøge, om Kronen eller Jacob Seefeld selv var pligtig til at forsørge Præsten med en Præstegaard.

Jydske Tegnelser I, 157—8.

353.

1574. 9de December. Om Besættelsen af Rektorembetet i Aarhus.

Brev til Bispen og Kapitlet udi Aarhus, ut sequitur.

Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vider, at os elskelige, hæderlige Mand Mester Laurits Borum nu lang Tid skal have studeret baade udi Kjøbenhavn og udenlands og er skikkelig og duelig at tjene baade udi Skolen og Kirken, hvorfor han eder af de højlræde udi Universitetet udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn er befalet og sønderligen commenderet, at I hannem ville annamme og antage for en Skolemester der udi Aarhus: da efterdi vi forfare, at den, som hertil haver været Skolemester¹⁾, noksom baade med Kannikedom, Vikarier og udi andre Maade skal være forsørget, bede vi eder og ville, at I forskrevne Mester Laurits Borum annammer for eders Skolemester og hannem lader følge hvis Rente, som er lagt til Skolemesters

¹⁾ M. Laurits Nielsen. Han blev siden Sognepræst for S. Olufs Menighed ved Aarhus Domkirke (Wiberg, I, 53. Rørdam, Kbh. Univ. Hist. I, 553).

Underholdning. Dermed sker etc. Actum Skanderborg den 9 Decembris 1574.

Jydske Tegnelser I, 162.

354.

1575. 2den Januar. (Skanderborg). Kong Frederik II skjænker til Aarhus Hospital Kronens Part af Rug- og Bygtienden af Vejlbj, Søften, Grundfør, Holme, Trandberg, Kolt og Viby Sogne, samt en Gaard, kaldet Møllerupgaard, og 100 Tiendelam fra Aarhusgaard. Desuden gives Stadfæstelse paa den Kvægtiende, der hidtil havde været ydet til Hospitalet.

Hofman, Foundationer II, 114—6.

355.

1575. 1ste Februar. *Fornyet kgl. Befaling om Besættelsen af Rektor-embedet i Aarhus.*

Brev til Bispen udi Aarhus, ut sequitur.

Frederik etc. Vor sønderlige Gunst tilforn. Vider, eftersom I paany lader anfordre, at Mester Laurits Borum, som vi tilforn haver forskrevet til eder for en Skolemester, at han udi andre Maade maatte forsørges med Kald, saa den gamle Skolemester maatte beholde Skolen og ikke udtrænges af hans Kald, efterdi han sig udi ingen Maade haver forset: da ville vi eder ikke forholde, at endog forskrevne Skolemester ikke haver sig forset, dog forfare vi, at han ikke aleneste skal være forsørget med Kannikedom, Tiende, Sogne paa Landsbyen, Skolen udi Byen, men ogsaa med Herredsprovstiet, hvilke Kald vel ere saadanne, at flere nødtørf-tige dennem dermed kunde behjælpe. Thi bede vi eder og ville, efterdi for^{ne} Mester Laurits Borum ikke

med Kald skal være forsørget, og han af de højlerde er kjendt duelig at skal forsørges, at I da lader hannem komme til Skolen udi Aarhus og nyde hvis Rente Skolemesteren er tillagt. Der med sker vor Vilje. Actum Skanderborg 1 Februarii Aar 1575.

Jydske Tegnelser I, 174.

356.

1575. 13de Februar. (Ibstrup). »Hr. Jesper N., Sognepræst til Ermelunde paa Møen, fik Brev at maatte til hans Underholdnings Behov bekomme og lade oppebære Kgl. Maj.s Part af Tienden af Magleby Sogn, og den have, nyde, bruge og beholde paa et Aars Tid«.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 196.

357.

1575. 17de Februar. Kongen tilskriver Jørgen Marsvin (Lensmand paa Landskrone Slot), at Sognemændene i Rørum Sogn maatte beholde Kronens Part af Tienden af deres Sogn i to Aar til deres Kirkes Bygning.

Skaanske Tegnelser I, 53. Ikke faa lignende Breve, hvorved andre Sogne fik Kongetienden til Hjælp til Reparation af Kirkebygninger, findes fra samme Tid (Sk. Tegn. I 55. 59. 137 o. fl. St.).

358.

1575. 20de Februar. Kong Frederik tillægger Mester Laurits Pedersen, der var antaget til tydsk Prædikant i Kjøbenhavn, »at skulle gjøre Tjeneste til den ny Kirke, som vi have ladet tilfly«, en aarlig Løn paa 200 Daler af Rentekammeret, samt en anseelig Levering af Naturalier fra Kjøbenhavns Slot. Desuden fik han Løfte om et Kannikedømme i Roskilde, hvis Indtægt saa skulde afdrages i den ham tillagte »Pension«.

Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium, II, 348—9.

359.

1575. 19de Marts. »Kgl. Maj.s Bogtrykker i Kjøbenhavn fik Brev at maatte trykke Psalmebøger i liden Format med Evangelier og Episteler og den liden Catechismus Lutheri«.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom vi nogen Tiden forleden haver gjort en Forordning, at den danske Psalmebog, som Mester Hans Thomesen lod udgaa, skulde bruges i alle Kirker og Skoler over alt i Riget, hvilket vi og herefter ville saa alvorligen holdet have; og efterdi vi og samme Tid haver strængeligen ladet forbyde, at aldeles ingen andre Psalmebøger skulde kjøbes og ej heller føres til Kjøbs enten udi Markederne eller andensteds, end aleneste den Psalmebog, forskrevne Mester Hans Thomesen lod udgaa; og vi siden ere komne udi Erfaring, hvorledes tilforn haver været en Psalmebog trykt udi liden Form, hos hvilken og var trykt Søndags Evangelier og Epistler med den liden Catechismo Lutheri, hvilken altid menlig haver været brugt her udi Riget, sønderlig hos Kjøbmænd og andre, som rejser og færdes, fordi man letteligen kan føre den med sig; og af den Aarsag samme liden Psalmebog ikke maa trykkes og ej heller holdes fal her udi Riget, trykkes den ligevel paa andre Steder, saa en Part danske Kjøbmænd og andre den der samme steds lader hente og købe. Da efter slig Lejlighed, saa og vore Undersaatter, den gemene Mand, til Bedste, ville vi naadigst have bevilget og tilladt, at det skal være vor Bogtrykker udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn herefter frit fore selv at maa trykke forskrevne liden Psalmebog med Søndags-Evangelier og Epistler og Catechismo Lutheri derhos, og vore egne Bogførere og ingen anden her udi Riget af fremmede siden at maa holde fal og sælge

til hvem, samme Bøger behøver og købe ville. Forbyndes derfor alle, ihvo de helst ere eller være kunne, særdeles vore Fogeder, Embedsmænd, Superintendenter og alle andre, herimod paa forskrevne liden Psalmebog at lade trykke eller og sælge eller fal holde, eftersom forskrevet staar, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, under vor Hyldest og Naade. Actum Frederiksborg den 19 Martii Anno 1575.

Ny kirkehist. Saml. V, 880.

360.

1575. 8de Juni. Sjælandsk Synodalkjendelse, udstedt af Biskop Povl Madsen, om at Præster ere berettede til alle tre Tiender af deres Annexpræstegaarde, i Henhold til den 6te Riberartikel.

Ny kirkehist. Saml. IV, 391.

361.

1575. 22de Juli. (Avensø). Kongen befaler Kjøbenhavns Universitets Rektor og Professorer at afgive Betænkning om, hvorledes der skulde forholdes med Præsten Hr. Hans Brunkel i Brøndby i Skaane, der havde forset sig ved Uddelingen af den hellige Nadvere, idet han til nogle Kommunikanter havde givet Vinen før Brødet. Landemodet i Lund, for hvilket Sagen havde været indstævnet, havde henvist den til Universitetets Afgjørelse. Kongen forlanger nu, at Professorerne skulle tage alle Sagens Omstændigheder under alvorlig Overvejelse »og siden strax tilskrive os eders Raad og Betænkende, hvad os som en Øvrighed, af Gud almægtigste tilskikket, bør at gjøre, saa og hvad imod samme Præst for saadan

hans grove Forseelse sømmeligt er og bør med Rette foretages«.

Ny kirkehist. Saml. IV, 349—50. Sammesteds findes flere Breve vedrørende Sagen, og da navnlig et Kongebrev af 9de Maj 1576, hvoraf ses, at Præsten er bleven afsat fra sit Embede, men senere benaadedes og fik Tilladelse til atter at tiltræde Embedet.

362.

1575. 26de August. »Kgl. Majs Bevilling, at Graabrødre og S. Michels Kirker i Roskilde maa nedbrydes etc.«.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom Graabrødre Sogn udi vor Kjøbsted Roskilde med vor Bevilling nu er lagt til Domkirken sammesteds, da have vi af vor sønderlige Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at for^{ne} Graabrødre Kirke med S. Michels Kirke, som der næst hos var liggendes, og Klokkerne til for^{ne} Graabrødre Sogn udi hængte, maa nedbrydes, og hvis Sten, Tømmer og anden Del, der udi findes, maa og skal tilhøre for^{ne} Domkirke; dog saa at det forvendes til Kirkens Bygning, Bedste og Fordel og til intet andet. Sammeledes have vi af samme Gunst og Naade undt og tilladt, at hvis Kirkegaarde, Huse, Boder, øde Pladser og Jordsmonner der udi Byen findes, som haver tilhørt for^{ne} Graabrødre Kirke, maa og følge for^{ne} Domkirke; hvilke Gaarde og Jorder Kirkeværgerne maa bortleje og forvende til Borgere, som dennem ville bygge; dog saa at de skulle sættes for tilbørlig Jordskyld, hvilken Kirkeværgerne skulle oppebære og aldeles forvende til Kirkens Bedste og Fordel, og siden aarligen derfor gjøre god Rede og Regnskab. Thi forbyde vi alle, ihvo de helst ere eller være kunne etc. Actum Frederiksborg den 26 Augusti 1575.

363.

1575. 20de August. (Frederiksborg). Kgl. aabent Brev om at Bregninge Sogn paa Taasinge, der var et ringe Sogn og i to Aar ingen Præst havde haft, maatte annekteres til næst tilliggende Sogn efter Stiftslensmandens og Biskoppens nærmere Bestemmelse.

Ny kirkehist. Saml. VI, 340—1. Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 434 ff., hvor en Række Aktstykker vedrørende denne Sag findes meddelte.

364.

1575. 14de Oktober. Kong Frederik beskikker Hr. Christoffer i Brøndby (i Sjælland) til Forstander for det almindelige Hospital i Kjøbenhavn. »Han skal strax inddrage i Hospitalet fra de Sogne, han har paa Landsbyen, og sammesteds have hans Værelse, hvor hannem er bevilget Underholdning til sig selv, hans Hustru, en Pige og en Dreng, hvilke og skulde lønnes af Hospitalet. Han skal dog ligevel beholde hans Sogn paa Landsbyen med slig Vilkaar, at han skal holde der til en Kapellan, som kan gjøre Sognefolket inden Kirken og uden tilbørlig Tjeneste, og hannem selv belønne, hvilken der maa bekomme hans Underholdning til Mad og Øl i forskrevne Hospital«.

Nielsens, Kjøbenhavns Diplomatarium. II, 358.

365.

1576. 23de Februar. (Frederiksborg). Kongen tilskriver Universitetet: Det er udenlands fra blevet ham berettet, at Dr. Niels Hemmingsen skal have udgivet en Bog, hvori skal findes calvinsk Lærdom om Alterens Sakramente. »Thi bede vi eder og ville, at I strax beskeder ham for eder, og ham tilholder, at han skriftlig paa Latin, hvad forargeligt er udi samme Bog, in meliori

forma igjen kalder, og sig derom saa forklarer, at vore Kirker og Skoler her udi Riget, som vi med saadan Lærdom ville alvorligen have ubesmittet, maa af slig Mistanke blive befriet.

Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 267—8. Jvfr. Kirkehist. Saml. I, 244. Ny kirkeh. Saml. IV, 303—10. 748—51.

366.

1576. 3die April. *Forbud mod Overdaadighed ved Adelens Jordefærd.*

Wij Frederich thenn anden (osv.) Giøre alle witterligt, at efftherthj wij ere kommen vdj wiisse Forfaringe om thend store Misbrng och merckelige Wschickelighed, som seg allewegne her vdj Riigett begiffuer, naar nogen Addels Persone dør och affgaar, wdj saa maade at theris Lig, som Gud aldmechtigste fran thenne forfengelige werden hen kalder, icke aldenniste wdj lang thiid, som er wnderthiden ett fierding aar, och wnderthiden fast lengre, stande offuer Jordan wbegraffuit, huilcked och thiit och offthe skeer emod thend dødis siste Wilge, Forsat och Begieringe; men och hos theris Jordeferd och Begraffuelse brugis allehande forfengelige Pracht, Hofferd och merckelige Beskaastninge med Blykister och Tinkister at lade giøre, med Sølf och Guld, huor med same Kister beslaaes och thilnaglis; med Fløyel, som hengis paa Kisterne och med j Jordan nedersettis; med klede, som til stor offuerflødighed kiøbis at drage gandske stuffuer och kammer med, bode paa the steder, som Liiget staar, saa och wdi andre Kammer, som theris Slegt og Wenner, hvilcke the haffue hiembedet, schulle ligge; sammeledes med mange store Lius, som brugis hos slig Begengelse; med graffuene, som forheffuis offuen Jordan, aff Alebaster och med anden merckelige Om-

kostninge; och med thend store Offuerflødighed, som skeer med mad og dricke, førre end Gudz thienniste skeer och Liiget begraffuis, med andett mere wseduanligt, som dagligen paafindis och ophthenckis, och thiid fra thiid jo mere och mere ophagis och formeris, huilcked icke aldenniste skeer Gud almechtigste thil forthørnelse, men och thend dødes Arffuinge, saa och menige Addelen thil merckelige skade och Besueringe; thi huad the riige och formuendes vdj saa maade begynde, och for en ny skick indføre, thet wille the, som haffue fast ringere Effne och Formue, efftherfølge, wanseendes huad skade och forderffuelse thennom ther offuer skulle hende och tilkomme. Och paa thet att sligt maa forekommis, affschaffis och nederleggis, som menige Riidderskabit her vdj Riiget vdj Fremthiden icke wilde were thil ringe Besueringe, tha haffue wij med wore elsk^e Danmarckis Riigis Raad thenne Leilighed beraadslagit, offuerueiget och berammit, och giord en christelige Schick och Ordninge, hurledis thet skal her effther holdis med Addelens Begraffuelser her vdj Riigett, huilcken Ordninge och Schick wij wnder thend Peen och Straff, som vedbør, alffuorligen wille holdet och fuldkommet haffue. Och for thet første, effthersom thet her thil dags offthe haffuer werit befundit, att naar nogen Riiddermandsmand, Frwe eller Jomfrwe med døden er affgangit, haffuer theris Liig vdj en fast lang thiid offuer Jorden staait wbegraffuit, effther som thet och endnu vdj lige maade dagligen skier; tha ephtherthj thet icke er thuil, att thet jo er Gud almechtigste behageligt, at theris liig, som hans guddommelige Maiestet haffuer kaldet her fran, med en erlig, christelig, tuchtige Jordeferd med thet første thil Jorden skulle bestedis, effther som

thet wdj alle christelige Regimenther och Politier althid brugeligt haffuer werit, och paa thet sligt och her effther icke lengre skulle skie, Gud til forthørnelse, wille wij thet aldels her effther saa strengeligen befallet och holdet haffue, att naar nogen Addels Person dør och affgaar, schulle theris Liig begraffuis inden sex sambfelde Wgger effther theris død, vdj thet alder lengste; och schulle the, som giøre och bekaaste same Begraffuelse, were forthenckt att holde Maadelighed med Slegt och Wenner att forschriffue, och er nock, att the forschriffue theris neste Foruante och theris Naboer och Wenner, som nest ere besiddendis. Med Ligkister att lade giøre skal thet saa holdis, att Ingen skal thilstedis att bruge eller lade giøre thil theris Begraffuelse enthen Blykister eller Thinkister; men thet skal were huer friit fore att lade giøre och tilfj en erlig threkiste aff Fyr eller Eeg, huilcked thennom sielff gott siønis, och schulle samme Kister huercken med Sølf eller Guld beslaais eller och med Sølfue eller Gulde Nagler thilnaglis, icke heller med Fløyel offuerdragis, som vdj Jordan skal med nedersettis; dog skal thet icke her med vere nogen formeent at lade Liigkisten med Fløyel offuerhenge, naar Liiget bæris thil graffue. Sameledis forfare wij och, att naar nogen theris Liig føris fran theris gaarde och thil theris Sognekircke, offuerhengis the heste, som føre Liigett, med sorthe Engelske Klede, och efftherthj thet jo thil Inthet andet end thil en forfengelige Offuerflødighed kunde were nøtteligt, men fast mere thennom, som thet bekaaste, thil stor Besueringe, tha skal thet och her effther aldels vere affschafft, och huer were forbodit, the heste, som gange for Ligboren, med nogen klede att lade offuerhenge. Tesligeste effther som ther och brugis

stor Offuerflødighed med Dragninge, huor nogen Begraffuelse skal skeep, bode huor Liiget hen settis, saa och paa andre steder vdi Stoffuer og Kammer, huor the haffue bedet theris Wenner att skulle ligge, saa alle for^{ne} Stoffuer och Kammer med sort Klede schulle omdragis, och vdi liige maade opslaaes sort Fløiel eller anden Siidenthøig offuen offuer Liiget, huilcked icke heller wden merckelige pendinge spilde kunde bekomis: tha skal thet och wdi alle maade saa ther med holdis, at ingen slig Dragninge her effther skal skie thil nogen Begraffuelse wden aldeniste med Lagen och Duge, effther som af gammel thiid seduanligt haffuer werit. Ther skal och icke brugis hos nogen Ligs Begraffuelse mere end tholf woxe Lius j thet aldermeste, aff huilcke Lius ingen schulle wege mere end ett halfft Liispund. Findis och nogen, som ferre eller och ingen Lius wille bruge, schal thet och staa wdj theris egit frit Kaar, och were thennom wbehindret thilladit. Och effther som Os och mangfoldeligen er bleffuen beret, huorledis ther holdis stor wschickelighed, huor nogen Begraffuelse skeer, med Offuerflødighed vdi mad och dricke, førre end Gudz thienniste skeer och Liiget begraffuis, saa en stor part aff folcket komme druckne och fulde thil Kircken, och forholde thennom fast wschickelige med Bulder och Skrig, huor med wnderthiden Gudz tienniste saa forhindris, att Presterne med stor nød kunde fuldgjøre theris Befallinge, tha wille wij thet ochsaa aldellis her effther forordineret haffue, att alle the Addels Begraffuelse, som skeer effther thet thiid her wdj Riiget, enthen vdi Kiøbstederne eller andenstedz, schulle holdis for Middag, och vdi saa maade, att Gudz thienniste och thet gandske Begiengelse schulle endis, førre end klocken er tholff vdi thet alder seniste.

Och schulle Superintendenterne vdj huer Stigt haffue grandgiffuelig och alfuorlig Opseende med, at ingen thienniste holdes offuer nogen Addels Begraffuelse effter middag, saa frambt the icke wille stande ther fore thil Rette. Siiden skal thet och were huer frit fore, som giøre nogen Begraffuelse, at hiembede theris wenner, dog att the thil saadanne werdsckab wil holde slig Maadelighed med mad och dricke, effther som the ther med icke emod thennom wille opuecke Gudz forthørnelse. For thet siiste haffue wij och forfarit thend store Misbrug och Bekostninge och forfengelige pracht, som skier med the grauffue, som aff Addelen nu høgt offuer Jorden opsettis och fast offuergaar alle kongelige och førsteilige Begraffuelse, som tilforn ere skeed her vdj Riiget, och efftherthj Os som en Øffrighed aff Gud icke wille somme sligt att thillade, som andre kunde tage Exempel aff, thet att bekoste, som thennom self kand were thil Skade och Besueringe; och paa thet her effther saa thermed motte holdis, som tilforn haffuer weret brugeligt, och huer seg ther vdj saa maa schicke och forholde, effther som theris Stande och Leylighed fordrer och wdesker, tha wille wij, at ingen aff Addellen her effther schulle lade giøre nogen Begraffuelse offuer Jorden forheffuit med Allebaster eller slig merckelig Bekostninge. Dog skal icke thes mindre were huer god Mand, Frwe eller Jomfrwe frit tilladt at lade legge en erlige Liigsteen paa theris graffue, effther som huer ther om sielff gott sionis. Wil och nogen lade giøre eller sette en erlige Taule paa weggen, thend døde til Ere, schal thet thennom och icke weigres eller i nogre maade formenis. Thenne wor alffuorlige Schick och Forordninge, som wij vdj saa maade, med wore Elsk^e Riigens Raadz Raad och Be-

uillinge, wore wndersotte menige Riigens Addel til Gauffn och Beste, giord och berammet haffue, wille wij wdj alle maade fast och wbrødeligen holdet haffue. Wnderstaar sig nogen her effther med nogen Begraffuelse noggit her emod att giøre, tha skal thend, som thet skielligen offuer beuisis kand, haffue forbrot Et Tusinde daller thil neste hosliggendis hospital. Och paa thet her med motte haffuis ett flitigt Indseende, at thenne wor Mandat icke thilforgeffuis schulle offuerthredis, eller thil inthet giøris, schal Superintendenterne vdj huer Stigt thilholde Prouesterne och Presterne att thilkiende giffue, hues nogen seg her emod wilde tilfordriste, och naar Superintendenten fanger thet att wiide, schal hand lade wor Stigtzleensmand thet forstaa, och hand siiden were forplict effther thenne wor Mandatz Liudelse for^{ae} Et thusinde daller thil neste Hospital at indeele, saa frambt hand thennom icke self wil wdlegge. Befindis thet och, at Superintendenterne, Prouesterne eller Presterne seer her med egiennom fingre, schulle the och thilbørlig ther fore stande thil Rette. Huor effther sig huer kand wiide for skade at thage ware. Giffuet paa wort Slot Nyborg thend iij dag Aprilis Aar etc. Mdlxxvj. Wnder wort Signet.

Friderich.

Paategnet: Thette Kon. Matt. Breff wor lest paa Fønboldtztztingh Løffuerdagen, som wor then ix dag Junij Aar Mdlxxvj.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 152. Denne Forordning blev siden hel og holden optagen i den kallundborgske Reces af 21 Novbr. 1576.

367.

1576. 3die April. Kgl. Befaling til Stiftslensmændene og Bisperne om at publicere foranstaaende Mandat og vaage over dets Overholdelse.

Frederich den Anden etc. Vor synderlige gunst tilforn. (Indledningen som i foranstaaende Mandat). Thi

bede wi ether och ville, adtj samme vort breff medt thet første lade forkynde offuer alt Lundestict, saa huer sig ther effther kunde vide adt rette, och adtj siden strengeligen och alffuorligen holder ther offuer, saa ther medt wdi alle maade fuldgjørnis och efftherkommis, haffuendis flittig och grangiffuelig opseende medt, adt aldelis inthet ther imod gjørnis; saa frempt ethers forsømmelse ther wdi findis, eller och I medt nogen see igiennem fingre, wi tha icke skulle wide thet hoess ether, och I ther fore stande oss thil rætte. Her medt gjøre I wor vilie och befaling. Thi lader thet ingenlunde. Befallendis ether Gud. Screffuit paa vort Slot Nyborg thenn 3 dag Aprilis Aar etc. 76. Wnder vort Signet.

Friderich.

Thil Biørn Kaas och M. Thyge Asmundtzøn.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4to. — Samme Dag udgik kgl. Forbud til Albert Oxe og andre Peder Oxes Arvinger mod at lade opføre en af dem paatænkt ophøjet Begravelse for Peder Oxe i Choret i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn (trykt hos Ryge, Peder Oxes Levnet, S. 336—37).

368.

1576. 15de Maj. *Fornylse og Indskærpelse af ældre Censurbestemmelser.*

Wij Frederich thennd Anden, med Guds naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotthis koning, Hertog vdj Slessuig, Holstenn, Stormarnn och Dytmerschen, Greffue vdj Oldenborg och Delmenhorst, gjøre alle witterliggt, att effther som wij nogen tiid siidenn forledenn haffue ladett wore breffue och alffuorlige Forbud vdgaa, att aldelis ingenn bøgger aff nøy schulle trækis eller vdgaa her vdj Riigitt, med mindre the tilforn aff the høiglerde vdj Kiøpnehaffns Vniuersitett ware examinerett och offuer-

seett, paa thett ingen tuist, irring eller falsk lerdom vdj Religionen formedelst sligge bøgger schulle vpueckis och planthis her vdj Riigett: Tha forfare wij liigeuell, att mange bøgger aff tydsk paa danske bliffue vdsatt och trøckt wdenlandtz och siiden indföris och holdis fall her vdj Riigett, endog samme bøgger effther thend forordning, wij giortt haffue, icke tilforn ere offuerseett; huilchett alleniste skeer formedelst bogföerernis gierighedt schyldt, att the ther med kunde søge theris profitt och fordeell, och icke achtis, huad wildfarelse och irringe ther med kand indföris och vdspredis eblant Almuen, samme bøgger hender att lese. Och paa thett sligtt vdj thiide maa forekommes och aldellis affskaffis, wille wij endnu som tilforn alle och huer serdelis, saa well indlendische som wdlendische, her med strengeligen och alffuorligen haffue forbuditt, effther thenne dag nogen saadanne danske bøgger, enthen the som aff nøy vdgiöris, eller och aff Tydsche paa Danske vdsettis, och bliffue trøckte vdenlandtz, att indføre och holde fall her j Riigett, vden att the tilforn aff the høglerde vdj Kiöpnehaffns Vniuersitett ere egienom seett och approberitt. Saa frampt nogen fordrister sig till, emod thette wortt forbudt, saadanne danske bøgger att indføre och holde fall, the tha ther offuer icke wille haffue forbrott, huess the haffue med att fare, och till med stande oss till rette ther fore, som thett sig bør. Wij wille och wore Stigtsleensmend och Superintendenterne her med haffue paalagdt och strengeligen befalit, att huer vdj sitt stigt schulle haffue grandgiffuelig vpseende, att inthett her emod giöris, och alffuorligen holde her offuer; saa frampt theris försømmelse her vdj findis, the tha icke wille stande oss ther fore till rette. Her effther sig huer

kand wiide att forholde. Giffuitt paa wortt slott Frederichsborg 15. Maj Aar etc. Mdlxxvj. Vnder wortt Signett.

Friderich.

Paategning: Fiøns Stigt. Forbud paa danske Bøger, som er trøckt vden Riigitt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 218. Jvfr. Kbhvns Univ. Hist. IV, 268—9.

369.

1576. 15de Maj. Til Bisperne om Bekjendtgjørelse og Overholdelse af foranstaaende Censurbestemmelser.

Friderich thend Anden (osv.). Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, att effther som wij komme vdj forfaringe, att mange bøger aff Tydsch paa Dansche vdssettis och trøckis wden landtz och siiden indföris och holdis fall her vdj Riigett, enddog the tilforn aff the høiglerde wdj Kiøpnehaffns Vniuersitett icke ere egienom seet, effther thend forordning, wij tilforn ther paa giortt haffuer; huor aff er befrøchtindis, kand indkomme och vdspreadis eblantt Almuen, som samme bøger hender att lesse, attskiellige wildfarelse, irringe och falsk lerdom, med mindre thett vdj tide forekommis. Tha haffue wij ther fore thend leylighedt betrachtitt och offuerweyett, och nu paa ny laditt wore breffue och alffuorlige forbudt ther om vdgaa, at ingen saadanne danske bøger, som vden landtz tryckis, schulle effther thenne dag hiid indföris och holdis fall vdi Riigett, vnder thend straff som wedbør. Effthersom j aff hosliggendis wortt obne breff, wij ether tilskicker, ydermere haffuer att forfare. Bedendis ether och wille, attj samme wortt breff offuer allt ethers stiggt lader forkynde, saa huer sig ther effther kand wiide att rette, och attj siiden alff-

uorligen holder ther offuer och haffuer flittig vpseende med, att saadanne bøger icke selgis eller holdis fall, saa widd ethers befallinge sig strecker. Och ther som nogen kunde ther med bethredis, attj tha giffuer thett wor Stigtzleensmand tilkiende, att the ther offuer kunde straffis effther thette wort breffs Indholdt, och med aldelis ingen seer egiennem fingre, saa framptt wij icke schulle wiide thett hoss ether. Ther med gjør j wor wilge och befallinge. Befallendis ether Gud. Schreffuitt paa wort slott Frederichsborg thend 15. Maj Aar etc. Mdlxxvj. Wnder wort Signett.

Friderich.

Udskrift: Oss Elsk^e Hederlige och Hoglerdt Mand, Mester Nils Jespersen, Superintendent wdj Fyen Stigt.

Paategnet: Kon. Matt^s Forbud paa danske bøger, som wden Riigiitt er prenthide. Anttuorditt aff Borgemester Christoffer Schriffuer anden pinxt dag An. 76.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 229. Lignende Breve udgik til Rigets øvrige Bisper.

370.

1576. 18de Maj. (Roskildeggaard). Kgl. Befaling til Kronens Bønder og Tjenere i Gjentofte og Søllerød Sogne, at de skulle levere den Korntiende, som tilkommer Hospitalet i Kjøbenhavn, i Negene i bemeldte Hospital, »og ikke paa eders Kirkegaarde, som hertil sket er«.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 224—5. Hofm. Fund. X, 164 f.

371.

1576. 21de August. Kongen bevilger Mester Niels Adamsen, Sognepræst i Randers, et Vicarie i Aarhus Domkirke, der var ledigt efter Mester Esbern Knudsen,

dog saa at han, naar han ikke længere var Sognepræst i Randers, skulde residere ved Domkirken.

Udkast i Geh.-Ark, Topogr. Saml.

372.

1576. 24de August. (Frederiksborg). Kongen tilskriver Kapitlet i Roskilde: »Vider, at vi komme udi Forfaring, at naar nogen dør eller afgaar der udi Byen og skal begraves, da ringes der 2 eller 3 Gange for samme Lig, og efterdi slig Skik og Ceremoni udi Pavedømmet er opkommet, og det andetsteds her udi Riget ikke er sædvanligt, at man ringer for Lig uden een Gang, og naar det begraves: da bede vi eder og alvorligen ville, at I ere fortænkte at holde slig Skik udi eders By, som andetsteds her udi Riget, og som udi Kjøbenhavn, saa der ikke ringes for noget Lig mer end een Gang, og det naar Begravelsen skal holdes«.

Ny kirkehist. Saml. IV, 391—2.

373.

1576. 29de August. (Frederiksborg). Kong Frederik gjør vitterligt: Kirkeværgerne i Næstved have givet tilkjende, at der i Byen er en Gaard med et gammelt Stenhus og en Have, som Bisp Ove Bilde med Abbeden og menige Konvent i Skovkloster have nogen Aar forleden undt og i Leje ladet Kirkeværgerne til S. Mortens Kirke, saa at Sognepræsterne til samme Kirke skulde have den til en Præstegaard og Residens; dog at deraf aarlig skulde gives en lødige Mark og et Pund Pebber med flere Artikler, samme Brev, dennem derpaa givet er, formelder. Da paa det Sognepræsten til S. Mortens Kirke maa med en Præstegaard og Residens være for-

sørget, bevilger Kongen, at den omtalte Gaard med sin rette Tilliggelse fremtidig altid skal være en Præstegaard og Residens til S. Mortens Kirke. Sognepræsten skal ikke betale nogen Afgift af samme Gaard.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 241—2.

374.

1576. 28de September. (Frederiksborg). Kong Frederik tilstaar Hr. Hans, Sognepræst i Skjelskør, 2 Pund Rug og 2 Pund Byg af Afgiften af Tjæreby Sogns Kongetiende til Erstatning for, at Agers og Omme for nogen Tid siden vare komne fra hans Sogn »efter den Skik og Ordning, der paa gjort er, at de skulle have deres egen Præst hos dem boendis«.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 245—6.

375.

1576. 21de November. *Udtog af den kallundborgske Reces.*

Wi Frederich then anden (osv.). giøre alle witterligt

8. Efttersom wii haffue formerckt, huorledis at naar Kirckeneffn oc andre, som pleye at suerge om Troldoms Sager, opkreffuis, oc suerge nogen, som beskyldis for slig Missgierninger, til Ilden, tha er thet thiit oc ofte bleffuit befundet, at the som saa ere bleffuit offuersworit oc rett, haffue werit uskyldige: tha paa thet, at ingen i saa Maade skulle offuerilis eller uskyldigen tagis aff Dage, førre end endelige Dom er gangen, wille wii, at altid hereffter saa thermed holdis skal, at naar Kirckeneffn haffuer offuersuorit nogen, som for Troldoms Sager er anklagit, tha skal then, som offuersuorit er, icke strax rettis, men bliffue besiddendis, til saa lenge

Sagen indsteffnis til Landtztingit, oc Landtzdommeren tha at dømme therpaa, oc enten dømme forneffnte Kirckeneffn wed Magt eller feld at were. Oc thersom thens Slect oc Wenner, som offuersuorit bliffuer, icke wille steffne Sagen til Landtzting oc tage Dom, tha skal thet stande then anden Part oben for at steffne oc tage endelig Dom, efftersom forskreffuit staar. Dog skal then, som offuersweris, icke affliffuis, førre Dom er gangit til Landtzting, som førre er rørt.

9. (Indeholder en ordret Gjntagelse af Forord. af 3. April 1576, se foran S. 258—63).

12. (Om livsvarig Fængsling af adelige Fruer og Jomfruer, der havde gjort sig skyldige i Løsagtighedsforseelser).

Giffuit paa wort Slot Kallundborg then xxj Novembris, Aar Mdlxxvj.

Friderich.

Rosenvinge, Gamle danske Love IV, 289—99.

376.

1576. 22de November. (Kallundborg). Kongen tilskriver Abbedissen i Maribo: »Vider, at her er tvende udlevede Præstemænd paa Askø og Bogø, som nu ikke længere kunne forestaa deres Kald og Tjeneste udi Kirken, og paa det de ligevel maatte have en ærlig Underholdning deres Livstid og ikke lide nogen Brøst, bede vi Eder og naadigst begjære, at I ville give dem Underholdning og Føde der udi Klosteret deres Livstid, saa at naar de Eder med dette vort Brev besøge, de da maatte indtages«.

Ny kirkehist. Saml. II, 765.

377.

1576. 3die December. (Frederiksborg). Kongen tillægger Mester Jørgen Andersen, Sognepræst i Næstved, 6 Pund Korn af Roskildegaards Len til Erstatning for, at lille Næstved, som fra Arildstid havde ligget til Bykirken i Næstved, nu var henlagt til Herlufsholm.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 256.

378.

1576. 16de December. (Frederiksborg). Kongen tilskriver Eggert Ulfeld, Stiftslensmand i Sjælands Stift, saaledes: »Vid, at eftersom vi have ladet registrere alle Stiftens Breve, som fandtes der paa Gaarden (Roskildegård) og lyde paa Stiftens og Kirkernes Gøds, og du dennem herefter skulde have udi Forvaring, da bede vi dig og ville, at du flitteligen overser samme Register og siden forfarer, om det Gods, som samme Breve lyde paa, endnu ligger til Stiftet og Kirkerne, og dersom da nogen anden findes at have af for^{ne} Gods eller dets Ejendomme udi Væрге, som de Breve paa lyder, du da forfarer, hvad Adkomst de derpaa have. Og hvis noget med Urette er Stiftet eller Kirkerne frakommet, at du det da med Rette igjen inddeler og tager Dom for dig, rammendes derudinden vort Gavn, som vi dig tiltror«.

Ny kirkehist. Saml. IV, 392.

379.

1576. 16de December. (Frederiksborg). Kongen tillægger Hr. Povl Jensen, Sognepræst i Adslev og Mesing (Aarhus St.), Afgiften af Kongetienden af Mesing Sogn »kvit og fri at beholde, til saa længe vi anderledes der om tilsigendes vorder«.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 257.

380.

1577. 25de April. (Frederiksborg). »Hr. Christiern Jensen, Sognepræst i Alling (Aarhus St.), fik Brev at maatte aarligen bekomme og lade opbære Afgiften af Kronens Part af Korntienden af Tulstrup Sogn kvit og fri ad gratiam«.

Sjæl. Registre Nr. 11, Fol. 286.

381.

1577. 27de April. *Om Udlæggelse af en Præstegaard til Præsten i Laastrup (se Nr. 400).*

Brev til Niels Jonsen, saa lydendes:

Frederik etc. V. G. t. Vid, at eftersom du giver tilkjende, at Præstegaarden udi Laastrup er Præsten sammesteds, ved Navn Hr. Jens Christensen (Skals), bleven afvunden til Landsting, saa han derfor nu ingen Præstegaard haver at bo paa, og han paa det underdanigste er begjærendes at maatte igjen med en Præstegaard forses: da bede vi dig og ville, at du paa vore Vegne med det første udlægger forskrevne Hr. Jens Christensen en af vore og Kronens Gaarde i Laastrup Sogn til en Præstegaard, som han og hans Efterkommere, Sognepræst(er) til forskrevne Sogn, altid her efter for en Residens kunne nyde og beholde; og at du siden os der om tilskriver al Besked; saa ville vi hannem med vort Brev derpaa lade forsikre. Der med etc. Actum Frederiksborg 27 Aprilis Aar 1577.

Jydske Tegnelser I, 236.

382.

1577. 5te Maj. (Frederiksborg). Kongen tillægger Hr. Hans Lauritsen, Sognepræst paa Gildeleje, aarlig

1 Pund Rug og 1 Pund Malt af Esrum Ladegaard, saa længe til anderledes tilsiges.

Sjæl. Registre Nr. 11, Fol. 289.

383.

1577. 13de Juli. (Esrum). Kongen tillader, at Hr. Hans Michelsen, Sognepræst til Tibirke, i dette Aar maa »oppebære af Kronens Part af Tienden til de tre Pund Korn, han hertil haver haft af Sognetienden, hvis ydermere Afgift deraf gives«.

Sjæl. Registre Nr. 11, Fol. 302.

384.

1577. 4de August. *Om Gjentofte Kirkes Istandsættelse og Kirkegaardens Fredning.*

Till Her Christopher, hospitals forstandere j
Kiøpnehaffn.

Wor gunst tilforn. Wiider, att menige sognemend vdj Gentoftte sogen haffue wnderdanigst ladit giffue oss tillkiende, huorledis theris sognekircke, Gentoftte kircke, skall were møgit forfaldenn saa uell som kirckegaardenn, saa the icke ther vdj well kunde staa thøre, nar thet regner, till met skal kirckegaardenn staa oben for fee och queg alle wegne, huilchen kircke hospitallit skall were plichtige att holde ferdig. Tha epherdj kirckens part er tillagd the fattige, huor aff hun skulle holdis wid lige, bede wj ether och alffuorligen befalle, attj met thet allerførste ere fortенctt vdj at lade hielpe och ferdig giøre forskreffne Gentoftte kircke bode paa tag och huis mere brøst ther paa findis, saa uell som och paa kirckemurenn ther omkring, och samme kircke och kyrckemur siiden altid wed guod heffd och macht holder, saa

frampt ydermere klage ther offuer for os kommendis
worder, wj tha icke skulle ther om anderledis tilltencke.
Actum vdj Ibstrup 4 Augustj aar etc. 1577.

Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium IV, 624—5.

385.

1577. 21de August. (Frederiksborg). Kongen til-
skriver Sognemændene i Karlslunde og Kågstrup (Sjæl. St.):
Efter deres Sognepræsts Død havde Biskoppen sendt Hr.
Hans Pedersen Kyse til dem, at de skulde tage ham til
deres Sognepræst; men da han ikke vilde ægte den
gamle Præstekvinde, som vilde giftes igjen, havde Sogne-
mændene vægret sig ved at tage ham til deres Præst.
Kongen paalægger dem nu uden Vægning at kalde Hr.
Hans Kyse, paa hvem der ellers ikke var noget at udsætte.

Ny kirkehist. Saml. IV, 392—3.

386.

1577. 23de August. Kgl. aabent Brev om, at Bøn-
derne i Sjælland skulde yde Kirketienden hos den, der
havde fæstet samme, og ikke ved Kirkegaarden, som de
hidtil mangesteds havde gjort; og at Fæsterne af Tien-
den skulde yde Afgiften i den nærmeste Kjøbsted, og
ikke hos Kirkeværgen som hidtil, hvorved denne havde
været nødt til paa Kirkens Regning at leje Vogn for at
føre Afgiften til Kjøbstedden.

Afskrift i Konsist. Arkiv, Pakke 136.

387.

1577. 21de Oktober. *Om Omfanget for Kirkeværgernes Myndighed,
særlig paa Laaland.*

Wij Frederich den anden (osv.) giøre alle vitterligt,
at effterdi for oss er beklaget, at kirckeuegerne vdj vort

land Laaland icke skulle raade der saa frit for kirckens korn, som andersteds her i Riget, men lensmændene her til at haffue tilholdet kirckeuerierne at selle kirckens korn til nogen forsagt kiøbmand, endog kirckeuerierne vndertiden kunde selge dyrere, kircken til beste: Tha ville wi her met tilladt haffue, oc met dette vort obne breff vnde oc tillade, at kircke verierne til de kircker offuer alt Laaland, wj haffue Jus patronatus til, maa her effter selff selle oc foruandle kirckens rente oc indkomst, huor dennem best siunis, oc de det kunde afhende, kirckerne mest til gaffn oc fordeel, dog skulle de det icke mue giøre vden met Herretz prouestens eller Sogneprestens vilie oc vidskaff, huilcke der met paa kirckens vegne skulle haffue indseende. Oc skulle for^{ne} kircke verier aarligen vere forplictig, at giøre den, som kircken haffuer i befalning, rede oc regenskaff for samme indkomst, huor den er hen vent, oc i alle maade vide oc ramme kirckens gaffn oc beste, som det sig bør. Forbiudendis vore Fogeder, Embitzmend oc alle andre, for^{ne} kircke verier her imod at hindre eller vdj nogen maade forfang at giøre, vnder vor Hyldest oc Naade. Giffuet vdj Anduorskou kloster den 21. Octob. Aar etc. 1577. Vnder vort Signet.

Friderich.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

388.

1577. 9de November. (Soer Kloster). Kongen tilstaar Hr. Oluf Pedersen, Sognepræst i Pedersborg, 1 Pund Korn aarlig af Soer Kloster, saa længe til anderledes tilsiges.

Sjæl. Registre Nr. 11, Fol. 329.

389.

1577. 12te November. (Soer Kloster). Kong Frederik tilskrives Kapitlet i Lund: Superintendenten smst., M. Tyge Asmundsen, har givet tilkjende, »hvorledes han med Tiden gjøres gammel og skrøbelig, saa det falder ham besværligt for Stiftets Vidtløftighed at visitere og hans Embede fyldest gjøre, som det sig burde«, og havde derfor begjæret Afsked, som var ham bevilget. Kapitlet skulde med det første »forskrive alle dem, som have Jus eligendi der i Stiftet«, og med dem udvælge en god, from, skikkelig, lærd Mand, som kunde være tjenlig til Superintendentembedet, og siden tilmelde Kongen Udfaldet af Valget.

Ny kirkehist. Saml. IV, 358.

390.

1577. 17de November. *Om Ordning af Stolestaderne i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn.*

Till vniuersitetet, borgemestere och raad j Kiøpnehaffnn och kirckewerger till wor Frue kircke sammesteds.

Wiider, att ephther som wj forfare, att vdj wor Frue kircke ther vdj Kiøpnehaffn skall findis mögen wskickethed med stoellstad, saa att mandtz personer mange stedtz staa vdj stoelle sammen mett quinderne och quindene met mendene, och ephtherdij samme kircke er saa gott som hoffuidkirchenn for andre her vdj rigitt, saa att ther io bør att holdis synderligst guod skick och ordning bode vdj the och andre maade, att andre kunde thage exempel aff och sligt ephtherfølge, och skall met samme stoellstand nogen andenstedtz her vdj riigit bode vdj Roskyld och flere stedtz fast skickeligere tillgaa; och paa thet en gang for alle och saa maa föris ther

sammestedtzt raad wiid, bede wi ether och wille, attj ether ther om beraadslager och siiden met thet første gjører en endelig skick och ordninge mett forskreffne stoellstad vdj wor Fru kircke, effther som ether siønis skickeligst och ordentligst kand were, saa att mandz personer staa for seg och quindfolkene paa then anden siide for thenum vdj seer, och alltingist ther met kand gange ligeligen, skickeligen och rett till epther thend ordning, som vdj Lucia kyrcke vdj Roskyld for nogen tiid siidenn och saa giortt er. Ther skeer wor wilge och befallinge, thij thager her ingen forsømmelse fore. Befallendis ether Gud. Skreffuit Frederichsborg 17 Novembris 1577.

Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium IV, 626—7. Engelstoft, Univ.- og Skole-Ann. 1809, II, 191—2.

391.

1577. 20de November. Kgl. Befaling om Afholdelse af »tre almindelige Bededage efter hverandre, som skulle angaa paa den 27. Januar førstkommende, paa det Gud almægtigste naadeligen vil afvende vore Synders vel-fortjente Straf«.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 84.

392

1578. 22de Januar. (Frederiksborg). Kongen til-skriver Kapitlet i Lund: »Vider, eftersom I underdanigst give tilkjende, med Provsterne og Kjøbstedpræsterne over alt Skaane at have paa vort naadigste Behag eligeret og udvalgt M. Niels Hvid, Sognepræst til Helliggjesthus Kirke udi Kjøbenhavn, til en Superintendent udi Skaane Stift, og os om vort Samtykke nu dertil lader besøge:

da lade vi os samme Election ikke alene befalde, men ville den hermed fuldbyrdet og samtykt have. Og til Sagens ydermere Befordring have vi allerede tilskrevet M. Niels Hvid, at han sig med samme Befaling at antage ikke skal vægre.

Ny kirkehist. Saml. VI, 103—4.

393.

1578. 12te April. (Helsingborg). Kongen tilskriver Bjørn Kaas: Præsten af Karleby (i Skaane) har ladet give tilkjende, hvorledes der i Sognet ligger et øde Kapel, hvori der i lang Tid ingen Tjeneste er holdt, og begjærer, at det maatte nedbrydes, Karleby Kirke dermed at forbedre. »Thi bede vi Eder og ville, at hvis samme Kapel findes øde, I da lader ham og Kirkeværgerne bekomme hvis Sten og Tømmer, der udi findes«.

Skaanske Tegnelser I, 139.

394.

1578. 16de April. Kong Frederik II gjør vitterligt: »Efterdi denne Brevviser, Hr. Hans Olsen, Sognepræst til Skreflinge og Huse Sogner udi Skaane, underdanigst haver været begjærendes at maa blive bosiddendes udi vor Kjøbsted Malmø og være fri for borgerlig Skat og Tyng, hvor som andre Sognepræster til samme Sogne en Part for hannem boet have, af den Aarsag han ikke er tilvant med nogen Avl at drive: saa have vi af vor sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt, at for^{ne} Hr. Hans Olsen maa fremdeles udi vor Kjøbsted Malmø blive bosiddendes og der sammesteds være fri for Skat, Hold, Vagt og al anden borgerlig og Bys Tyng« — dog uden

nogen Forsømmelse af hans Tjeneste i ovennævnte Sogne.

Kalkar, Theol. Tidsskrift. 1872. S. 118—19.

395.

1578. 17de April. (Kjøbenhavn). Kong Frederik tilskriver Kansler Niels Kaas og Borgmestere og Raad i Odense: Kongen forfarer, at i S. Knuds Kirke i Odense findes megen Uskikkelighed med Stolestader, saa at Mandspersoner mangesteds staa udi Stole sammen med Kvinderne, og Kvinderne med Mændene. Paa det en Gang for alle maa føres der Raad ved, og altingest der med maa gange skikkeligen og ret til, andre til et Exempel at efterfølge: saa befales det de nævnte Mænd at træde sammen og træffe en Ordning i Lighed med den, som var indført i Frue Kirke i Kjøbenhavn, saa at Mændene kunne staa for sig paa den højre Side, og Kvinderne for sig paa den venstre. »Sammeledes at I tilforordne tvende belejlige Stole til fremmede Folk, at de kunne staa udi og høre Prædiken, naar nogen hænder did at komme«.

Fynske og smaal. Tegnelser I, 90.

396.

1578. 31te Maj. (Odense). Kong Frederik tilskriver Mogens Giøe, Lensmand paa Bornholm, at han skal lade Hr. Ingvald Olsen, Sognepræst til S. Olufs Kirke, følge et Kirkebol i Olsker Sogn, som Kongen allerede tidligere havde tilstaaet ham for hans Præstegaards Ringheds Skyld.

Hübertz, Aktstykker til Bornholms Hist., S. 479. Samme Dag fik bemeldte Lensmand ogsaa Befaling om at vaage over, at Skole-

mesteren i Rønne aarlig fik 1 Skilling af hver af Øens Indvaanere til Hjælp til hans Underholdning, saaledes som de havde tilstaaet at ville give ham (smst.).

397.

1578. 2den Juni. (Odensegaard). Kongen bevilger Hr. Michel Nielsen i Holbæk (i Rogsø Hrd.) at maa bekomme Kronens Part af Tienden af Tved Sogn i Mols Hrd., »og for^{ne} Tiende paa denne Gang til sin Underholdning nyde og beholde kvit og fri uden al Afgift«.

Jydske Registre Nr 2, Fol. 24.

398.

1578. 2den Juni. (Odense). Kongen bevilger Mester Hans Pedersen (Butzer), Læsemester i Viborg, Afgiften af Kronens Part af Korntienden af Løvel Sogn at oppebære kvit og fri, ad gratiam.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 24.

399.

1578. 3die Juni. (Odensegaard). Kong Frederik tilskriver Mester Jens Kansler ¹⁾ og Mester Thomes Knudsen, Kirkeværgere i Ribe: Kongen er kommen i Forfaring, at Taarnet paa Ribe Domkirke er meget forfaldent, »og med mindre der udi Tide føres Raad ved, er at befrygte, at det i Fremtiden uden mærkelig stor Omkostning ikke kunde hjælpes«. Det paalægges derfor Kirkeværgerne at sørge for, at Taarnet i Tide istandsættes.

Jydske Tegnelser I, 269.

¹⁾ Mester Jens Viborg, Ærkedegn i Kapitlet.

400.

1578. 5te Juni. »Præsten udi Laastrup fik Brev paa en Gaard udi for^{ne} Laastrup, som altid her efter skulde være en Præstegaard udi samme Sogn«.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom os elsk. Fru Dorette Nielsdatter til Meelgaard (Mejlgaard), Jens Marquorsens Efterleverske, for nogen Tid siden har vundet Herligheden af en Kirkegaard udi Laastrup, som Præsten udi boede ¹⁾, saa at der nu ingen Præstegaard findes udi samme Sogn, hvorfor os elsk. Niels Jonsen, vor Mand, Tjener og Embedsmand paa vort Slot Hald, nu efter vor Befaling haver udlagt Præsten en Gaard udi for^{ne} Laastrup, skylder $\frac{1}{2}$ Tønde Smør, 1 Svin, 2 Mark Gjæsteri: Da have vi af vor sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at for^{ne} Gaard udi Laastrup, Præsten nu udi Værge haver, altid her efter maa og skal være og blive til en Præstegaard udi samme Sogn. Cum inhibitione solita. Actum Odense den 5. Junii Aar etc. Mdlxxvij.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 32.

401.

1578. 9de Juni. »Kgl. Majs Brev udgangen, at Solbjerg og Skelum Sogne skulle være annekterede tilhobe«.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom vi forfare, at Solbjerg og Skelum Sogne udi vort Land Nørrejylland nu skulle være annekterede og have een Præst, og det ikke heller at være ubekvemt, at de fremdeles blive tilhobe: da have vi af vor sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev

¹⁾ Jvfr. Ny kirkehist. Saml. VI, 707—9.

unde og tillade, at for^{ne} Solbjerg og Skelum Sogne maa og skulle herefter altid til evig Tid være og blive tilsammen annecterede under een Præst, og ikke de herefter at skulle skilles ad; hvilken der og skal nyde og beholde Præstetienden og al anden Rente, som andre for hannem haft haver. Cum inhibitione solita. Actum Koldinghus den 9 Junii Aar 1578.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 33.

402.

1578. 10de Juni. I Anledning af Lensmændenes Overgreb tilsikres der Præsterne i Fyens Stift den sædvanlige Rente og Herlighed af Præstegaardene.

Wy Frederich thenn Andenn (osv.) giøre alle vitterligt, at effterdi wy komme wdi forfaring, huorledis Presterne wdi Fyens Stigt dennom wnderdanigst beklage, att dennom thiitt oc offte giøris forhindring paa deris Prestegaarde, baade Residentzer oc Annexgaarde, saa att wore Leensmendt wnderstaa dennom att forkaarte dennom deris Rente oc Herlighedt der aff emod hues Preuilegier, dennom wdi Ordinantzen naadigst ere beuilliget oc tilladt: Tha paa det for^{ne} Sogneprester saa megit thess bedre met nottorfftig wnderholding kunde were forsørget, oc wore Leensmendt oc andre kunde wiide sig her wdinden tilbørligen att forholde, haffuer wi aff wor sønderlige Gunsth oc Naade wndt, beuilget oc tilladt, oc nu met thette wort obne breff wnde, beuillige oc tillade, at Presterne offuer alt for^{ne} Fyens Stigt mue oc skulle altidt her effter frij oc wbehindret haffue, nyde oc beholde deris Prestegaarde, Residentzer oc Annexegaarde met Landgilde, Stedzmaal, Oldengield, Ildebrandt, oc huis anden Rente oc Rettighedt, som the met Rette effter

Ordinantzens liudelse bør att. haffue, oc dennom til Wnderholding wdi Bispennis tiidt oc der Ordinantzen wdgick, beuiseligt fuldt haffuer. Bedendis oc biudendis wore Leensmendt, atti paa wore wegne for^{ae} Prester her wdinden handthaffuer oc forsuaarer; oc der som dennom tiil thenne dag paa saadanne deris Preuilegier oc beuilget Rettighed emod Ordinantzen nogit er forkaartet, attj da met Retten dennom thet igien forskaffer, saa att Presterne icke sielff met slige werdtzlige Rettergangh skulle fororsagis dennom att befatte oc ther offuer wdi deris Kaldt oc Embede forhindris. Ther met skier wor Wilge oc Befalning. Giffuet paa wort Slot Koldinghus then x Junii Aar mdlxxvij. Wnder wort Signetth.

Friderich.

Efter en Vidisse, udstedt paa Fyns Landsting den 12te Juli 1578 af Landsdommer Morten Brock til Barløse og Landstingshører Hans Skriver, paa Forlangende af Niels Jespersen, Superintendent i Fyns Stift, og M. Jørgen Simonsen, Provst i Odense. Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 42, med Paategning om at være læst inden Skovby Herredsting 5. Juni 1605. Jvfr. Aktst. udg. af Fyns St. lit. Selsk. I, 5. — En anden Vidisse, udstedt i Maribo paa almindelig Landemode den 22. Oktober 1578 af Hack Ulfstand til Hikkebjerg, Kgl. Maj.s Høvedsmand paa Aalholm og Stiftsregentere udi Laaland, Henning Gøye til Kjestrup, Høvedsmand paa Nykjøbing og Stiftsregentere over Falster, og Lave Venstermand til Pederstrup, Landsdommer over Laaland og Falster, efter Begjæring af M. Niels Jespersen, Superintendent, findes indført i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280.

403.

1578. 10de Juni. *Om Kirkernes og Præsternes Ret til Jordefærdspenge og Sjælegave.*

Wij Frederich den Anden etc. Helser eder menige Bønder oc Tienere, som bygge oc boe offuer alt Nyborgs Leen oc paa Langeland, euindeligen met Gud oc wor Naade. Wiider, at wij ere komne i Forfaring, huorledis

at y eder fortrycke och icke wille wdgifue de Jordeferds penninge oc Sielegaffue for de dødis Liig oc Begræffuelse, som y skulle thil Kyrckens Beste effter Ordinantzen, oc effter som aff Arrilds tiid altid haffuer werit sæduanligt, huorudoffuer Kyrcken saauel som Præsten oc de fattige mister deris Rettighed. Thi bede wij eder alle oc huer serdelis strengeligen byude, at y her effter retter eder altiid at wdgifue effter Ordinantzen Jordeferdtz penninge thil Kyrcken saauell som thil Kyrcketienerne effter gammel sæduane, oc tilthencker at bethale enhuer sin Rettighed, wdi lige Maade de mett, som tilbage staar oc dennom forholder. Dersom sig nogen herudi noget fortrycker oc icke wdgifuer, som forskreffuit staar, tha skal de delis oc straffis, som vedbør. Her effter kan huer sig wiide att rette oc for Skade att tage ware. Giffuit paa wort Slodt Koldinghus den 10 Junij 1578.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280 og i Kallske Saml. 97 Fol.

404.

1578. 14de Juni. *»Kapitlet i Aarhus fik Brev Mester Peder Kemtrop anrørendes«.*

Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vider, eftersom vi for nogen Tid siden haver forskrevet til eder denne Brevviser, os elskelige, hæderlige Mester Peder Kemtrop, at I hannem skulle annamme for en Læsemester udi Mester Peder Vinstrups Sted¹⁾: saa formærke vi ligevel, at han samme Forskrift ikke haver nydt noget godt af, men er afvist, ligesom der allerede skulde være handlet med en anden, hvilket dog ikke vel kan være troligt, af den Aarsag han beretter, at vor Skrivelse var ankommen,

¹⁾ Dette Brev, dat. 15. Maj 1578, er trykt hos Hertel, Beskriv. over Aarhus Domkirke II, 468—9.

før I haver vidst, hvad heller for^{ne} Mester Peder Vinstrup fik Kald udi Kjøbenhavn eller ikke. Og efterdi vi have hørt, at for^{ne} Mester Peder Kemtrop ellers udi Lærdom og Levned vel er den, som kan forestaa samme Kald, kunne vi os ikke [noksom] forundre, hvorfor han ikke er antagen, helst efter at han havde vor Skrivelse til eder; og kunne vel tænke, at der ere de udi Kapitlet, som heller ville befordre deres egne dertil end de, som vedtørfelige ere, eller ogsaa henvende samme Stipendium, flere kunde hjælpes med, paa een alene, som tilforn vel sket er. Thi bede vi eder endnu og alvorligen befale, at I tiltænke for^{ne} Mester Peder Kemtrop at annamme for en Læsemester og hannem lader følge den Del, Læsemesteren er tillagt, imeden og al den Stund han samme Kald tilbørligen forestaar, at han ikke skal have i Behov sig videre for os at beklage, og vi skulle forarsages dermed at have et billigt Indseende. Hvorefter I eder kunne vide at rette. Actum Koldinghus den 14 Junii Aar etc. 1578.

Jydske Tegnelser I, 272.

405.

1578. 9de Juli. Befaling om at der kun maatte ringes een Gang for Lig.

Prælater oc menige Canicker vdi Riber Domkircke kendis, at for oss haffuer veret lest it Kong^e Mat^e Breff til Hederlig oc Højlærde Mand M. Hans Laugissøn, Superintendent vdi Riberstict, liudendes ord fra ord, som her effter følger:

Friderich den Anden met Guds Naade Danmarckis,
Norgis, Wendis oc Gottis Konning etc.

Vor synderlig gunst tilforne. Viider, at wi komme vdi Forfaringe, at naar nogen døer oc affgaar enten vdi Købstederne eller paa Landet her vdi Nør Jutland, oc

skal begraffuis, da ringis der to eller tre gonge for samme Liig. Oc effterdj sliig Skick oc Ceremoni er vdi Paffuedommet opkommet, oc det andersteds her vdi Riget icke er seduanligt, at mand ringer for Liig vden en gong alene, naar de begraffuis; oc paa det her effter maa tilbørligen dermed bliffue forholdet vdi en Skick oc Brug offuer alt Riget: Da bede Wi Eder oc ville, at I ere fortenccke vdj, det saa at bestille oc endeligen forskaffe, at her-effter bliffuer vdj saa maade dermed forholdet, baade vdj Købstederne oc paa Landet, offuer alt Riberstict, saa at naar nogen dør oc affgaar, der da icke ringis for noget Liig mere end en gong alene, naar det bliffuer begraffuet, vnder den Straff, som ved bør. Dermet skeer vor Vilge oc Befalinge. Screffuet paa vort Slot Koldinghuss den ix Julij Aar Mdlxxvij. Vnder vort Signet.

Friderich.

At saadant Kong^e Mat^s Breff, liudendes som forscreffuit staar, er læst for Oss, bekende wi, oc til Vidnesbyrd vndertryct Capitels Signet. Actum Ripis den 6 May A. Dj. 1591.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 225. Af Jydske Tegnelser I, 283 ses, at Brevet er udgaaet til de fire jydske Bisper.

406.

1578. 10de Juli. *»Kgl. Maj.s Brev udganget, at Vem Kirke skal afbrydes og Sognefolket at skiftes mellem Bure og Gjørding Sogne».*

Vi Frederik etc. Giøre alle vitterligt, at eftersom vi komme udi Forfaring, at Vem, Bure og Gjørding Sogne ere tilsammen annexerede, hvilke Sogne skulle være fast ringe, og det skal falde Sognepræsten til samme tre Sogne besværligt at kunne til alle Søndage og Højtider gjøre Sognefolket den tilbørlige Tjeneste med Prædiken og udi andre Maade, som det sig burde, hvorfor udi høj-

baarne Fyrstes vor kjære Herre Faders Tid er blevet for godt anset og afsagt, at een af for^{ne} Kirker skulde afbrydes og ødelægges; og vi nu efter slig Lejlighed formærke, at Vem Kirke bedst og bekvemmeligst kan afbrydes og ødelægges, og Sognefolket at deles imellem Bure og Gjørding Sogne, efter som belejligst kan være, og did at søge som til deres rette Sognekirker: Da ville vi med dette vort Brev strængeligen og alvorligen have befalet vor Stiftslensmand, os elsk. Erik Lykke, vor Mand, Tjener og Embedsmand paa vort Slot Ribarhus, at skulle med os elsk. hæderlig og højlærde Mand Mester Hans Laugesen, Superintendent udi for^{ne} Stift, paa vore Vegne gjøre den Forordning og endeligen forkaffe, at for^{ne} Vem Kirke ødelægges, og Sognemændene efter Lejligheden at skifte mellem de andre for^{ne} to Sogne, saa dermed ganger ligeligen og ret til. Bedendes og bydendes menige Sognemænd udi for^{ne} Vem, Bure og Gjørding Sogne, at I rette eder efter hvis Skik og Forordning, for^{ne} vor Stiftslensmand med Superintendenten paa vore Vegne herom gjørendes vorder. Saa fremt sig nogen her udinden modvilligen forholder, de da ikke ville straffes derover som ulydige. Her efter sig hver vil vide at forholde. Actum Koldinghus den 10 Julii Aar 1578.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 99.

407.

1578. 19de Juli. Om at Lærerne ved Skolerne i de smaa Kjøbsteder i Fyn skulle have Kost hos Borgerne.

Wi Frederich dend Aanden (etc) giøre alle witterligt, at eftersom wi komme vdi forfaring, huorledis Scholerne vdi de smaa Kiøbsteder vdi wort Land Fyen icke schulle

holdis wed lige och macht, som det sig burde, aff dend Aarsage at Scholemesteren och Hørerne icke haffue dend Løn och Vnderholdning, de dennem med behielpe kunde, huoroffuer en part Scholer saagotsom aldelis bliffue øde. Da paa dett samme Scholer kunde wed macht holdis, Vngdommen til beste, derudi at kunde leris og optuchtis, och Scholemester och Hørerne med en tilbørlig Vnderholdning kunde were forsørget, wille wj med dette wort obne breff strengeligen och alworligen haffue befallet Superintendenten wdj Fyens Stiftt, saa och Prouster och Borgemester och Raadmend wdj for^{ne} smaa Kiøbsteder wdj Fyen, at i giøre en forordning, at Scholemester och Hørerne der sammestedtzt wdj huer Kiøbsted fange deris fri Kost aff Borgerne offuer dend anden Løn, de ellers haffuer. Sammeledis at Superintendenten med Herritz Prousterne forbedrer for^{ne} Scholemesters och Høernis Løn aff de Degnedomme, som til Scholerne ligge, effter Ordinantzen, och altingest dermed saa forordinerer och forhandler, at det gaar ligeligen och rett till, och Scholerne kunde bliffue wed macht och med lærde Personer besørgis. Dermed scheer wor willie og befallning. Giffuit paa wort Slot Schanderborg dend 19 dag Julij Aar etc. Mdlxxviij. Vnder wort Zignet.

Friderich.

Gammel Kopi i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 329.

408.

1578. 17de August. *Om Nedbrydelsen af S. Hans Kloster og Kirke i Viborg.*

a.

Kgl. Maj.^s Tilladelse paa at Sancti Hans Kloster udi Viborg skal afbrydes, og Halvparten af hvis Sten der er, skulde forvendes til Domhusets Bygning.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom vi nogen Tid siden forleden have undt, bevilget og givet vore kjære tro Undersaatte, menige Ridderskabet, Kjøbsteds mænd og [andre] her udi vort Land Nørrejylland, Biskopsgaarden udi vor Kjøbsted Viborg til et Domhus sammesteds, og vi komme udi Forfaring, en hel Hob Mursten til for^{ne} Biskopsgaards og Domhuses Bygning at ville behov gjøres: da have vi af vor sønderlige Gunst og Naade undt, bevilget og tilladt . . . at Sancti Hans Kloster udi for^{ne} vor Kjøbsted Viborg maa og skal afbrydes, og Halvparten af hvis Sten der er, at skulle forvendes til for^{ne} Domhuses Bygning. Actum Hald den 17 Dag Augusti Aar 1578.

b.

Domkirken udi Viborg fik udi lige Maade Brev, at Halvparten af hvis Sten, der er udi Sancti Hans Kloster og udi den gamle Kirke ved for^{ne} Sancti Hans Kloster, skal forvendes til for^{ne} Domkirkes Bygning.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at efterdi vi komme udi Forfaring, at Domkirken udi vor Kjøbsted Viborg efter den store Skade, som den nogle Aar siden forleden af Ildebrand lidt haver, skal endnu nødtørfteligen behøve stor Hjælp og Bygning: da have vi af vor sønderlige Gunst og Naade undt og tilladt . . . at Sancti Hans Kloster udi for^{ne} vor Kjøbsted Viborg, saa vel som og den gamle Kirke ved for^{ne} Kloster liggendes, maa og skulle afbrydes, og Halvparten hvis Sten, som er udi for^{ne} Sancti Hans Kloster, skulle forvendes for^{ne} Domkirke til Bedste, af hvilken for^{ne} Kloster-Sten vi Halvparten have bevilget og givet til det Domhus udi Viborg; sammeledes hvis Sten, som er udi for^{ne} gamle Kirkemure ved Sancti

Hans Kloster liggendes, maa og skulle Kirkeværgerne til for^{ne} Viborg Domkirke udi lige Maade altsammen bruge og forvende til for^{ne} Domkirkes Bedste, Bygning og Forbedring. Actum Hald den 17 Augusti Aar 1578.

Jydske Registre, Nr. 2, Fol. 149—50.

409.

1578. 27de August. Om at ingen maa ordineres uden til noget vist Kald.

Friderich thend Anden (osv.) Wor sønderlige gunst thilforunn. Wiider, att wij thit och offte offuerløbis bode aff Skips Præster oc andre, som etther och wel beuist er, at wij thennom wndertiden fororsagis at forskriffue til etther om Kald. Och maa wel skeep, at en Part wnderstaa thennom at lade sig wye thil Prester, som siden wdgiffue sig for Skiffs Prester, endog the icke haffue noget wist kald. En Part ochsaa aff Adelen befordris ther thil hoss etther for nogen ringe thienniste skyld, the paa en tidlang kunde haffue hoss thennom, at the siden kunde were nogit kald thes nermere. Tha haffue wij nu for gaat anseet, bode paa thet wij saa wel som I med saadane Personner mue forskonis, attj Ingen eptther thenne dag skulle mue ordinere eller weye thil Prester, med mindre the haffue nogit wist kald. Thj bede wij etther och wille, attj ere fortенckт wdj, her effther Ingen at ordinere, wden the enten haffue eller ere beskeden thil noget wist kald, med mindre nogen anden sønderlig Leylighed forefalt, attj sielff kunde thencke thet at were fornødent; at wij, thet meste muligt er, mue bliffue med theris Offuerlob forskonede. Ther med skier wor wilge. Thij wiider etther ther effther at rette. Befallendis etther

Gud. Skreffuit paa wort Slot Silkeborg 27 Augusti Aar etc. Mdlxxviiij. Vnder wort Signet.

Friderich.

Udskrift: Oss Elsk^e Hederlig och Høglærde mand, Mester Niels Jespersen, Superintendent wdj Fyen Stiiigt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 220. Lignende Breve udgik til Landets øvrige Bisper. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 395, hvor Dateringen er 23. August (som Kopien i Sjæl. Tegn. XIV, 114 ogsaa har).

410.

1578. 4de September. (Silkeborg). Kgl. Bevilling for Hr. Jost Nielsen, Sognepræst i Hylke, paa fri Olden i Kronens Skove til Skanderborg Slot til hans egne hjemmefødte Svin, naar Olden er, indtil Kongen anderledes tilsiger.

Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Hylke.

411.

1578. 9de September. (Skanderborg). Kong Frederik bevilger, at Hr. Morten Buck, Sognepræst til Skibet (Ribe St.), maa oppebære 4 Ørter Korn af Kronens Part af Skibet Sogns Korntiende, indtil anderledes derom tilsiges.

Hofman, Foundationer IV, 748—9.

412.

1578. 14de September. (Skanderborg). Kongen bevilger, at Hr. Terkel Andersen, Sognepræst i Beder (Ning Hrd.), for Livstid maa oppebære Sognets Kongetiende, indtil videre uden Afgift.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 209.

413.

1578. 15de September. (Skanderborg). Kongen bevilger, at Hr. Bertel Pedersen, fordum Sognepræst til Øsleff Sogn, maa i dette og følgende Aar kvit og fri opbære Kongetienden af Øsleff Sogn ¹⁾).

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 210.

414.

1578. 18de September. (Skanderborg). »Hr Niels, Sognepræst til Gjøstrup Kirke, fik Kgl. Maj.s Brev at maa aarligen der efter bekomme og lade oppebære 4 Ørter Korn af Afgiften af Kgl. Maj.s og Kronens Part af Korntienden af Gjøstrup Sogn ²⁾), og dennem kvit og fri nyde og beholde, ad gratiam«.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 210.

415.

1578. 24de September (Skanderborg). Kongen bevilger, at Hr. Jørgen (Frandsen) i Hatting, som gjør Tjeneste hver Søndag for Kongens Folk paa Bygholm Slot, uden derfor at bekomme nogen Tiende eller Besoldning, maa aarlig faa et Pund Rug og 1 Pund Malt udleveret af Loftet paa Bygholm Slot, samt desuden beholde Kronens Eng, som han nu i Værge haver, afgiftsfrit indtil videre; hvorimod han skal være forpligtet til herefter

¹⁾ Saaledes plejede i ældre Tid Ørsleff Kloster Sogn at skrives; men en Bertel Pedersen kjendes ellers ikke som Præst der. En Mand af dette Navn havde 20 Aar tidligere været Præst i Agger og var bleven afsat (Ny kirkehist. Saml. VI, 710—3), men om det var denne, kunne vi ikke afgjøre.

²⁾ Herved menes vistnok Snebjerg Sogn i Hammerum Hrd., hvor Præstegaarden hedder Gjødstrup. Præsten her hed 1584 Niels Jensen (Kirkehist. Saml. 3. R. II, 210).

som tilforn at betjene Kongens Folk paa Bygholm med Prædiken, Sakramenterne osv., som det en Guds Ords Tjener og Sjælesørger bør.

Jydske Registre Nr 2, Fol 223.

416.

1578. 24de September, (Skanderborg). Kongen bevilger, at Hr. Niels Frandsen (Sognepræst i Gangsted og Søvind) maa have en ham tilhørende jordeggen Bondegaard i Gangsted kvit og fri i to Aar for al Skyld, Ægt, Arbejde og al anden Tynge.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 223.

417.

1578. 25de September. (Skanderborg). Kongen bevilger, at Hr. Severin Nielsen, Sognepræst i Havrum og Søby (Hovbjerg Hrd.), som paa nogen Tid agter at begive sig udenlands for at studere og sig i boglige Kunster at øve, maa holde en Kapellan i sin Fraværelse paa tre Aars Tid, og i den Tid selv nyde al sin Præstere, og hvis andet ham tillagt er; dog skal han selv lønne Kapellanen og dertil vælge en Mand, som Bispen kjender duelig til at gjøre Sognefolket tilbørlig Tjeneste.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 224—5.

418.

1578. 8de November. (Skanderborg.) Kong Frederik II tilstaar Hr. Niels Jensen i Randlev i Hads Herred, at dersom hans Hustru Johanne Andersdatter, som han nu haver, hans Død overlevendes vorder, hun da maatte nyde nogen Plads og Vaaning udi Præstegaarden der udi Randlev, desligeste til hendes Ophold nogen Ager og

Eng udi Randlev Mark«. Hun maatte »bekomme det Herbergehus fra Stegerset til Laagen, og siden de smaa Huse fra Laagen til Laden, sammeledes udi Randlev Mark Agerland til et Pund Rugsæd, et Pund Bygsæd, et Pund Havresæd og 4 Læs Eng«.

Kalkar, Theol. Tidsskrift, 1872. Side 122—3. (J. Reg. 2, Fol, 281—2).

418.

1578. 10de November. *Hele Bi-, Føl-, Hør- og Hampetienden i Fyens Stift tilsikres paany Præsterne.*

Wij Frederich den Anden (osv.). Giøre for alle witterligt, att for oss er kommen hæderlig och høyglerdt Mand, Mester Niels Jespersønn, woris Superintendent och Biscop offuer woris Stift Fyenn, och for oss angiffuitt haffuer, huorledis nogle, som woris och Cronens och Kirckens Tiende wdj Feste haffuer, skulle ville tillholde sig nogle Tiende, huilcke vor sallig Her Fader woris Sogneprester oc Predicanter med preuiligeret och vnt haffuer, som er alle partter vdi Bij tiende, Føll tiende, Hør och Hampe tiende: Huorfor vj nu biude och befalle vnder woris Poen, Heffn och Straf, att ingen maa tilholde sig nogen aff for^{ne} Tiende, wden allene woris Sogneprester udj for^{ne} woris Stift Fyenn. Giffuet paa wor Gaardt Otthense then 10 Novembris Anno 1578. Wnder vortt Singenett.

Friderich.

Gl. Afskrift i Fyens Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 66.

420.

1578. 16de November. *Om Ansættelse af en Slotskapellan paa Skanderborg.*

Brev til Claus Glambek, saa lydendes:

Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vider, at vi have for godt anset herefter at holde en Kapellan her paa

Slottet, som skal søge Disk og Dug paa dit Kammer her sammesteds; hvilken vi ere tilsinds aarligen at lade give her af Slottet 20 gamle Daler og en Klædning. Thi bede vi og ville, at du med det første enten selv forhører dig om en smuk, lærd og skikkelig Person, eller og derom tilskriver Superintendenten udi Aarhus Stift, at han dig slig en Person forskaffer, og at du samme Kapellan siden lader søge Bord paa dit Kammer, saa og aarligen paa vore Vegne giver og fornøjer for^{ne} Kapellan 20 Daler og Hofklædning, og ingen Forhindring derpaa gjør hannem udi nogen Maade, og det lader indskrive udi dit Regnskab. Actum Skanderborg den 16 Novembris Anno 1578.

Jydske Tegnelser I, 343. Den 28de Juni 1579 udgik der Kongebrev til Claus Glambek af følgende Indhold: Kongen har antaget »denne Brevviser ¹⁾, til Kapellan paa Skanderborg Slot og befaler nu Lensmanden at give ham aarlig til Besoldning 30 gl. Daler og en Klædning. »Thi bede i dig og ville, at naar han did ankommer, at du hannem antager og lader hannem søge Disk og Dug paa dit Kammer og Værelse der paa Slottet . . . og at du siden skriver fra dig, hure han sig skikker og anstiller«. (Jydske Tegnelser II, 72).

421.

1578 ²⁾. 31te December. (Koldinghus). Kongen tilskriver Erik Lykke (Lensmand paa Riberhus): Denne Brevviser, Hr. Staffen Søffrensen i Viersted (o: Verst), har ladet berette, at hans Sogne ere meget ringe, og tilmed er hans Annexpræstegaard ham fravendt og lagt under Riberhus; han bor desuden paa en adelfar Vej, hvorved han meget besværes. Lensmanden skal derfor lade

¹⁾ Maaske den Hr. Christen, som omtales i Kongebrev af 13. Sept. 1583 (se nedenfor).

²⁾ I Registranten 1579; men efter vor Tidsregning 1578.

ham igjen følge hans Annexpræstegaard i Bække Sogn, som i en tidligere Lensmands Tid var Embedet fravendt.

Jyske Tegnelser II, 1.

422.

1579. 10de Januar. Kong Frederik II gjør vitterligt, at Jens Christensen, Borger i Odense, er bleven trolovet en Pige der i Byen, ved Navn Karine Jensdatter, med hendes Forældres Samtykke, saa at Præsten har lagt deres Hænder sammen. Derefter er der blevet lyst for dem; men den Dag Vielsen skulde foregaa, og Jens Christensen mødte i Kirken, var Pigen rømt. Derpaa har han indstevnet Sagen for Stiftslensmanden, Superintendenten, Provster og Præster; disse have dømt dem sammen, med mindre Kongen som højeste Øvrighed vil bevilge, at Forbindelsen opløses. Da efterdi det ikke kan befindes, at Jens Christensen har foraarsaget, »at for^{ne} Ægteskabs Trolovelse er ikke bleven holdet og ganget for sig«, saa tillades det ham nu at være kvit og fri for Trolovelsen med Karine Jensdatter, »og skal det være ham frit for efter hans Lejlighed sig andensteds udi Ægteskab at forse efter Ordinansen og christen Skik og Ordning«; medens det skal være Karine Jensdatter forbudt »nogen Tid at gifte sig igjen«.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280.

423.

1579. 27de Februar. (Koldinghus). Kongen bevilger, at Sognepræsten for Husby og Nissum Sogne, Hr. Clemens Michelsen, aarlig maa opbære 14 Tdr. Korn, Rug og Byg, af Kronens Part af Tienden af bemeldte Sogn.

Hofman, Foundationer IV, 659.

424.

1579. 17de Marts. (Koldinghus). Kongen tilskriver Mandrup Parsberg: For nogen Tid siden havde Kongen blandt andet Gods tilskjødet Jørgen Seestedt en Gaard, kaldes Oderbæk, hvilken Gaard var Annexpræstegaard til Thyregod Kirke. Til Vederlag for denne Gaard har Kongen nu bevilget Hr. Niels Michelsen, Sognepræst til Thyregod og Vester Sogne, en Gaard i Vesterlund, som han og hans Efterkommere skulle have, nyde, bruge og beholde med samme Herlighed og Frihed, som andre Præster have deres Annexpræstegaarde.

Jydske Tegnelser II, 36—7.

425.

1579. 14de April. Bisperne indkaldes til en Forhandling om en Ægteskabsordning.

Frederich thend Anden (osv). Wor synderlig Gunst thilforn. Wiider, att effther som adschillige och fast seldtzame Ehteschabs sager thitt och offthe indkomme for dom och Capittle her wdj Riigitt, och ingenn wiss schick eller Regelle findis giordtt, mand kand dømme effther, men er schieth, att wdj et Capittel om en lige sag er dømmt anderledis end wdj thet andett: Tha haffue wij ther fore for godtt ansieth, och paa thett mand kand haffue nogett wist att efftherfølge, att lade alle Bisperne her wdj Riigett forschriffue, som med nogen wore thilforordnede Raad och the Høglerde kunde giøre en Christellig endrechtig Schick, Ordning, Regell och Concept, huorledis dømmis schall om adschillige thilfald wdj Ehteschabs sager. Thi bede wij Ether och wille, attj retter ether effther att were thilstede wdj wor Kiøpsted Kiøpnehaffn thill Sancti Hans Dag Medsommer førstkom-

mendis, och tha samptligen thenne Handell forethage, och Etter med thennom om ett wist Concept beraadslaa, huilckit siiden kand Oss presenteris, thrœckis och wdgaapaa Dansche, att huer sig ther effther kand wiide att rette. Ther med schier wor wilge. Befallendis Ether Gud. Skreffuitt paa wortt Slott Frederichsdorg thend xiiij Aprilis Aar etc. Mdlxxix. Wnder wortt Signett.

Friderich.

Udskrift: Oss Elsk^e hederlige och høglerdt Mand Mester Niels Jespersen, superintendent wdj Fyens sticht.

Orig., med Paategning om at være modtagen d. 21. April. 1579, i Fyns Bisparkiv, Stiftets alm. Breve 87. Lignende Breve udgik til Landets øvrige Bisper (Sjæl. Tegn XIV, 194—5, hvor Brevet er dat 13. April). Den kgl. Befaling af 13. April 1579 til Universitetets Professorer om at deltage i Forhandlingen er trykt i min Univ.-Hist. IV, 298—9.

426.

1579. 20de April. (Frederiksborg). Kong Frederik tillader, at Hr. Hans Lauritsen, Sognepræst paa Gildeleje, maa nu til S. Michelsdag uden Indfæstning faa en Kronens Gaard, kaldet Nillerup, at nyde og bruge uden Ægt og Arbejde, indtil anderledes tilsiges, dog at han aarlig skal yde 1 Fjerding Smør til Kronborg Slot, og at de ham tillagte 2 Pund Korn af Esrum bortfalde.

Sjæl. Reg. Nr. 12, Fol. 14. Smst. Fol. 396 findes et Kgbr. af 20. Marts 1585, at Anne Madsdatter, Hr. Hans Lauritsens Efterleverske, og hendes tilkommende Dattermand, maa besidde den Gaard i Nillerup, hendes Husbonde tilforn havde, kvit og fri for Ægt og Arbejde, indtil anderledes tilsiges.

427.

1579. 21de April. *„Lauge Beck fick breff Landtzpresterne wdi Roskilde boendis anrørendis“.*

Wor gunst tilforn. Wiider, att wij komme wdj forfaringe, huorledis att en partt prester, som haffuer Sogner paa

Landtzbyerne ther omkring Roskilde oc icke erre Vicarij, saa the skall residere hoss Domkiercken wdi Byen, wnderstaar thenum at bosette seg ther sammestedt oc icke hos thierris Sognekierke, huor wdoffuer thitt kand komme, att naar heftige Siugdum nogen paa kommer wdj thieris Sogner, att the ther offuer kunde bliffue forsømidt paa therris Salighedtz wnderuisning. Thi bede wij theg och wille, athu allffuorligen tillsiiger alle the prester ther wdj byen boendis, som icke haffue Vicarie, att the rette thennum effther att boe och residere wdi therris Sogner och icke ther wdj Roskilde, oc ther ware thieris kalld, som thet seg bør, saa frembtt att ther som nogen bliffuer ther offuer forsømmidt, och klager for oss kommer, the tha icke wille affsettis fraa thierris kalld och straffis ther wd offuer, som wedbør. Ther med etc. Actum Friderichsborg xxi Aprilis, Anno etc. Mdlxxix.

Ny kirkehist. Saml. IV, 395—6.

428.

1579. 28de Juni. »*Superintendenterne offuer allt Riigit, som wore forsamlede wdi Kiøpnehaffn med the hoglerde sammestedt, finge breff.*»

Friderich thend Anden etc. Wor synderlige gunst tillforn. Wij wille ether her med samblige och huer besynderligen wdi gunst och naade haffue aduaritt, epther athj nu ellers erre forsamlede ther wdj byen effter wor befalninge at forfatte nogen visse artickle, huorledis dømis skall wdj attschillige tillfald wdi echteskabs sager, att wij komme wdj forfaringe och sellff haffuer befundett, att her wdj Riigit wdj Stiffterne mangestedz findis stor brøst hoss prester saa wel som prouister paa Landtzbyerne och wdj Kiøbstederne, att mange thieris leffnidt oc lerdum icke følgis adt, men en partt thennum fører ett

wtilbørligt leffnidt wdj ideligen drukenskab, horerij oc andre saadanne groffue lastere, huor med the giffuer andre forargellsse, som thet well nogle aff ether self well witterligt er om thierris handell, alligeuell i mett thennum paa thett beste offuerdrage. Och endog wij oss well haffde tilforseett, athj wden wor paamindelse schulle haffue ett indseende ther med, dog ephtherthij saadanne brøst well findis, och saadanne laster icke sømmer presteligt embede, som schulle were andre till ett exempell, eller oss som en øffrighed tillsett aff Gud att lide och gedulde: Tha bede wij oc befale ether her mett allffuorligen och huer wdj seher, athj haffuer ett tilbørligtt opseende wdj ethers stiftt paa Prouister saa well som Prester thieris leffnit, huorledis de skicke och skaaer thennum, och huess nogen findis att føre saadantt forargeligt leffnidt, athj tha icke offuerseer mett nogen; men effther som ethers embede thett wdkreffuer, thennum strax affsetter, tilforordnendis andre guode gudfrøchtige duelige personer wdi thierris sted: Och athj icke seer egennum fingre mett nogen for willd, wenskab eller nogen fordell skyld, saa frembt. wij icke schulle wiide thet hoss ether, eller befale wor Stigtz- lensmand ether wadspurdtt att finde ther Raad thill. Her effther i ether wille wiide att forholde, effther som thett ether egner och bør. Ladendis thett ingenlunde etc. Actum Friderichsburgi 28 Junij Anno etc. 79.

Ny kirkehist. Saml. IV, 396—7. Paa dette Brev svaredes følgende:

Bispernis aff Danmark wndskylðningsbreff til Arnoldum Secretarium, at de ey haffuer conniueret til præstelast, som Kong^e Matt^s breff lyder om.

Dei gratiam et pacem.

Clarissime Dñe Secretarie, Domine et amice reuerenter colende. Wy tacke E: F: ydmygeligen och gierne for alle

Ethers velgierninger, huilcke wy alltidt gierne ville bekiende medt all Tacknemmelighedt epher wor yderste formnge. Kiere Dn: Arnolde, wy ville och her medt haffue Ether kierligen tilkiende giffuidt, att wy nu y thisse dage haffue bekommit Kong^e Matt^s, allis woris naadigste Herris och Kongis, skriffuelse, huilcken wy med tilbørlig Reuerentz haffue annammidt, vdi huilcken hans Naade giffuer tilkiende om thendt store brøst, som skall mange stedtz findis baade hoss Prouester och Prester, saa well y Kiøbstederne som paa Landtzbyerne, att the føre itt tilbørligt Leffnidt med ideligh Druckenskab, Horeri och andre saadanne groffue Laster, och ther for aluorligen befaler, att alle och huer besynderlig skall haffue fittigt indsehende, att saadan vskickelig handell maa afskaffis, och huis brøst saa findis maa affsættis aff hans Kaldt. Thesligeste er ochsaa Hans Naade begierendis, att wy strax medt thet første skulde her paa erklere oss emodt Hans Naade. Kiere Dn: Arnolde, saa haffue wy Hans N: Kong^e Matt. paa thett aller høyeste betackitt, att Hans Naade vilde oss saa gunstelig her om aduare, epherdi wy maa io bekiende, att enddough wy kunde giøre woris beste flydt, saadan vskickelighedt att forhindre, saa kandt der ligeuell findis nogenn, som icke will lade sig vnderuijse, besynderlig medt Druckenskab, fordi Horeri wiide wy icke nogen at were befunden medt, att hand io strax er skildt fraa sytt Kaldt. Och huis att nogen aff oss her till for megit haffuer offuer baaritt, bede wy ydmygeligen medt all vnderdanighedt, Hans Naade wilde tage oss thett y then beste meningh. Vy wille med Gudtz Naadis hielp, huilckitt wy och dis plictigh er, epher thendt Eedt, wy haffue soritt Gudt oc Hans Kong: Matt: her epher medt all fliidt lægge windt paa Hans Naadis Mandat oc Befalling ephter at komme, saa att huis brøst saa findis, andre till forargelsse, skall tilbørlige bliffue straffitt, och wdj alle andre Maade aff wor yderste formuge søge dett, Gudt och Hans Kong^e Matt: kandt were thill Ære oc gode. Kiere Dn: Arnolde, thenne woris ringe Erckleringh bede wy gierne, attj medt all

vnderdanighedt wilde paa woris wegne giffue Hans N: Kon: Matt: tilkiende. Bene et fæluciter uale in Christo Jesu, Dn: et amice colende, qui te diu incolumem et florentem conseruet. Hafniæ 1 Julij, quo natus est opt: et sereniss: Rex noster ante annos 45, quibus vt multos adhuc adjiciat faustos atque fælices, Deum toto pectore precamur, Anno etc. 79.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

429.

1579. 10de Juli. (Frederiksborg). Kong Frederiks Befaling om, at alle Landsbypræster i Sjælland, »der fri Sogne have«, ogsaa dem, der for ikke længe siden havde ligget under Klostrenes Patronat, men nu vare blevne gjorte fri, skulde yde det sædvanlige Gjæsteri til Superintendenten i Sjælands Stift.

Sjælandske Tegnelser XIV, 216.

430.

1579. 15de Juli. (Roskilde). »Hr. Christen Christensen, Sognepræst til Jungshoved, fik Kgl. Maj:s Brev at maa aarligen bekomme og lade opbære 2 Pund Korn til hans Underholdning af Jungshoved Slot, ad gratiam.«

Sjælandske Registre Nr. 12, Fol. 34.

431.

1579. 22de Juli. (Ibstrup). Kongen gjør vitterligt, at da han kommer i Forfaring, at Søllerød Sogn i sig selv skal være et fast ringe Sogn, og Præstegaarden liden paa Brug og Avling, saa fritager han Præsten sammesteds for Ydelsen af 18 Mark danske, som tidligere aarlig var ydet til Hjortholm, og som Skrивeren

paa Kjøbenhavns Slot nu gjorde Krav paa, fordi Hjortholm Len var lagt under Kjøbenhavn.

Sjælandske Registre Nr. 12, Fol. 38.

432.

1579. 30te Juli. (Frederiksborg). Kongen gjør vitterligt: Hr. Oluf Knudsen, Sognepræst i Ørting og Gosmer, har klaget over, at der fattes Vand ved hans rette Præstegaard i Ørting, hvorfor han ønsker at flytte til Annexpræstegaarden i Gosmer, som kaldes Præstholm. Dette tillades ham; dog skal han af Præstholm aarlig yde 4 Ørter Rug til S. Anne Vicarie i Aarhus, »som til des af samme Gaard til for^{ne} Vicarie ganget haver«; desuden skal han udminde Bonden, som bor i Præstholm, og stille ham tilfreds, saa han ikke med Billighed skal kunne beklage sig.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 595—6.

433.

1579. 6te August. *Ægteskabssager i Fyn skulde fremtidig ikke paadømmes af Lensmanden paa Nyborg Slot.*

Wii Frederich den Anden (osv.) giøre alle vitterligt, at efftersom nu en tid lang haffuer veret brugeligt, at de, som haffuer veret Lehnsmand paa vort Slot Nyeborg, haffue med Lehnsmanden paa vor gaard vdi Othense siddet ret och forhørt Ecteskabs Sager, som der udi Fyen for dennem bliffue indsteffnede; oc vi komme udi forfaring, at der offuer med mange Sager er skeed forhalinge, aff den Aarsage at begge samme Lehnsmand tiidt och offte for anden forfald schyld icke samptligen haffue kundet møde tilstede: Da ville vi dermed saa holdet haffue, at Lehnsmanden paa Nyeborg Slot her efter

med Ecteschabs Sager at forhøre skal vere forskonet, och vor Lehnsmand paa vor gaard vdi Othense effter denne dag skal vere forplict allene med Superintendenten, Prousten och andre de Geistlige at forhøre och dømme huis Ecteschabs Sager, som falder offuer alt for^{ne} Fyens Stict och for dennem louligen indsteffnis. Huor effter sig huer kand halfue at rette. Giffuit paa vort Slot Frederichsborg den 6 dag Augusti Aar 1579. Vnder vort Signet.

Friderich.

Orig. (beskadiget) i Fyns Bisparkiv, Stiftets alm. Breve 59. Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

434.

1579. 9de August. (Frederiksborg). Kongen minder Herredsprovsterne i Ribe Stift om, at de ere pligtige aarlig at gjøre Stiftsskriveren Regnskab, naar han uddrager, da han ellers ikke kunde »afbetale og klar gjøre hos vor Rentemester hans Regnskab, og hvis han bør«.

Jydske Tegnelser II, 82.

435.

1579. 12te August. (Vordingborg). Kongen beder Kapitlet i Aarhus »for vor Skyld og os til Vilje og Ære« om at lade Mester Iver Bertelsen faa sin Andel af bona communia i Aarhus Domkirke, »som andre residerende Kanniker sammesteds og vore daglige Tjenere bekomme«, uagtet han paa Grund af sin Stilling som Abbed i Soer ikke kunde residere ved Domkirken.

Jydske Tegnelser II, 85.

436.

1579. 25de Oktober. (Koldinghus). Kong Frederik gjør vitterligt, at da han har ladet afbryde 12 Gaarde og Bol i Skovbølling i Starup Sogn, saa Præsten derover mister en Del Tiende og Offer, saa bevilges, at Sognepræsten Hr. Jens Pedersen til Starup som Erstatning maa oppebære Kronens Kvægtiende af Starup Sogn; desuden skal han uden Afgift nyde og beholde en Toft, som han tilforn for Afgift havde i Fæste »af dennem paa Skovgaard«.

Jydske Registre Nr. 2, Fol. 650.

437.

1579. 15de November. (Skanderborg). Kong Frederik henlægger Kongetienden af Magleby Sogn i Stevns Herred til de fattige og husarme i de ny Boder i Kjøge.

Hofman, Fundationer VII, 442—3.

438.

1579. 25de November. *»Brev til menige Provster og Præster over alt Alse og Erre«.*

Vi Frederik den Anden (osv.) Hilse eder vore Undersaatter, hæderlige Mænd, menige Provster og Præster over alt Alse og Erre, evindeligen med Gud og vor Naade. Vider, at efter som den gejstlige Jurisdicts der paa Landene altid haver hørt og ligget til Danmarks Krone under Odense Stift, da bede vi eder alle og hver særdeles strængeligen byde, at I rette eder efter, her efter at svare os elsk. Laurits Brockenhus, vor Mand, Tjener og Embedsmand paa vort Slot Nyborg, paa vore Vegne, og hannem kjender for eders Stiftslensmand, efter

som andre Provster og Præster udi Fyns Stift pleje og pligtige ere, til saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder. Ladendes det ingenlunde. Actum Havreballegaard den 25de Novembris Aar etc. 79.

Fynske og smaal. Tegn. I, 178.

439.

1579. 28de November. (Havreballegaard). Kongen tilskriver Bjørn Andersen (Lensmand paa Aarhusgaard): Christian III havde i sin Tid forordnet, at 12 Personer af Aarhus Skole skulde have fri Underholdning af Aarhusgaard. Istedentfor Underholdning in natura havde de dog en Tid lang faaet Penge af Slottet. Nu havde imidlertid Biskop Laurits Bertelsen gjort Forestilling om, at det vilde være nyttigt, om disse Personer kunde spise sammen, for at de samtidig indbyrdes kunde holde Øvelser, der kunde fremme deres Studeringer. Lensmanden fik derfor Befaling om at gjøre Forslag til deres Bespising paa et passende Sted, saasom Hospitalet, og at gjøre Overslag, hvor megen Proviant dertil kunde medgaa af Slottets Beholdning, for at Kongen kunde udstede videre Forordning derom.

Jydske Tegnelser II, 111.

440.

1580. 9de Februar. *Om at Gudstjenesten allevegne skulde begyndes og endes til en bestemt Tid.*

Friderich thend Anden (osv.). Wor sønderlige gunst thilforne. Wiider, effther som wij komme wdj Forfaringe, att thet wskickeligen thill gaar wdj Kiøbstederne her wdj Rigett mere end wdenlandtz med predicken och Gudtz Ordzt thieniste, saa thend icke ens alle wegne begyndis

och endis om Søndagerne eller andre høgtidelige Dage. Tha bede wij ether och wille, attj ere fortænct wdj att gjøre thend Forordninge hoss presterne wdj Kiøbstederne offuer ald ethers Stigt, saa att thienesten begiøndis och angaar saa bethimen dags effther Leyligheden, att presten kand were wdj Predickestollen om viij slett, och ald predicken med Ceremonierne kunde haffue ende wed x slet, och att ther med saa endeligen bliffuer holdit saa well wdj en Kiøbsted som i en anden. Ther med skier wor wilige. Thi lader thet ingenlunde. Schreffuet paa wort Slot Kiøpnehaffn thend ix dag Februarij Aar etc. Mdlxxx.

Friderich.

Udskrift: Oss Elsk^e Hederlige och Hoglerde Mand, Mester Niels Jespersen, Superintendent vdj Fyens Stigt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 237. Lignende Breve udgik til de øvrige Bisper, jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 397.

441.

1580. 11te Februar. Kong Frederik II gjør vitterligt: Skolemesteren i Malmø havde for nogen Tid siden faaet Brev paa S. Andreæ Vicarie i Lund, der var ledigt efter Hr. Jacob (Madsen) i Falsterbo; men nu var det oplyst, at bemeldte Skolemesters Løn i andre Maader var forbedret, saa han vel kunde holde sig deraf, medens Prædikanterne i Malmø kun vare forsørgede med ringe Underholdning, hvorfor det nu bestemmes, at bemeldte Vicarie fremtidig skal blive hos Prædikestolen i Malmø til Prædikanternes Underholdning.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4to.

442.

1580. 26de Februar. Om Anvendelsen af S. Ibs Kirkeklokker fra Roskilde.

Til Christoffer Valckendorf.

Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, epher som wij for nogen thiid siiden haffde giort thend forordninge, att Sctj. Ibs kiercke wdi Roskille skulle affbrydes, och sognefolckitt att skulle søge till Sctj. Jørgens kiercke ther wden for byen, huorforre wij och thend thiid haffue befalitt, att klokkerne skulle nedertages och føris till Kiøpnehaffn och brugis till thend nye tydske kiercke, och wij nu forfare, ath icke wden thend enne aff samme klocker skall brugis till samme tydske kiercke, och thend anden endnu skall were tilstede ther for slotthett och icke brugis, tha effterthij forskreffne Sanctj Ibs kiercke endnu holddis wedt magtt, och thet icke haffuer kundett skicke segh, thend skulle affbrydis, eller att the wdi kiøpstedenn skulle søge kiercke wden byen, bede wij ether och begierre, ath naar j med thette wort obne breff bliffuer besøgte, i tha lader sognefolckitt wdi forskreffne Sctj. Ibs sogen følge thend klokke, som ther fran er tagen, saa frembt thend endnu findis til stede ther wed slothitt. Actum Colding 26 Februarij anno 1580.

Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium IV, 637—8.

443.

1580. 24de Marts. (Koldinghus). Kong Frederik henlægger noget Gods i Østerherred samt Kronens Part af Korntienden af Tistrup, Torstrup og Hodde Sogne i samme Herred til Hospitalet i Varde.

Hofman, Foundationer XI, 624—6.

444.

1580. 19de Marts. *Præsten Hans Lavritsen (Hjort) i Tresløf i N. Halland faar Kongetienden af Fjeraas Sogn.*

Wi Frederich den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, adt effther som thenne Breffuisere, hederlig Mand Hr. Hans Lauritzøn, Sogneprest thil Tresløff Sogn vdi Nørre Hallandt, vnderdanigst haffuer ladet giffue oss thilkiende, sig meget at vere brøsthouden paa sin vnderholdning och presterenthe, siden wi haffue ladet ødelegge Gammelby: Tha paa thet for^{ne} prest kand haffue hans thilbørlig wnderholdning, haffue wi aff vor synderlige Gunst och Naade wndt och thilladt, och nu medt thette vort obne Breff wnde och thillade, adt for^{ne} Her Hans Lauritzøn maa och skal wdi then sted igien aarligen her effther bekomme och lade opbære Affgifften aff vor och Kroens part aff thienden aff Fieraas Sogn, och then quit och fri thil hans wnderholdning haffue, nyde, bruge och beholde, thil saa lenge wi anderledes ther om thilsigendis vorder. Thi forbiude wi (osv.). Giffuet paa vort Slot Koldinghus then 19 Martij, Aar etc. 80. Vnder vort Signet.

Friderich.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4to.

445.

1580. 22de Marts. *«Kgl. Maj.s Brev udganget, at Visborg Sogn og Skelum skal annexeres tilhobe».*

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom vi komme udi Forfaring, hvorledes at Visborg Sogn skal være et saare ringe Sogn, ikke heller nogen Præstegaard derudi at findes: da efterdi vi formærke, at Lejligheden sig vel skal begive, at Visborg Sogn kunde annexeres

med Skelum Sogn, og een Præst at gjøre Tjeneste udi dennem begge, saa og efterdi for^{ne} Sogn tilforn haver været annexeret med andre, have vi naadigst gjort den Forordning, at Skelum Sogn og Visborg Sogn skal strax annexeres sammen og stedse og altid blive tilhobe annexerede under een Præst og ikke igjen adskilles eller imod denne vor Skik og Ordning anderledes at forandres udi nogen Maade; og skal dermed al præstelig Rente følge den, som Præst er udi for^{ne} Sogne. Cum inhibitione solita. Actum Koldinghus den 22 Martii Aar 1580.

Jydske Registre Nr. 3, Fol. 67.

446.

1580. 22de Marts. *»Kgl. Maj:s Brev udganget, at Solbjerg og Bælum Sogne skulle annexeres tilhobe».*

Vi Frederik etc. Giøre alle vitterligt, at eftersom vi have været fosaarsaget at lade annexere Visborg og Skelum Sogne, af den Aarsag [at] Præsten til Visborg ingen Præstegaard til des haver haft eller været forsørget med nogen tilbørlig Rente: da have vi udi lige Maade gjort den Forordning, at Solbjerg og Bælum Sogne nu strax skulle annexeres og altid at blive under een Præst; og skal hermed al præstelig Rente følge den, som Præst er udi for^{ne} Sogne. Cum inhibitione solita. Actum Koldinghus den 22 Martii Aar 1580.

Jydske Registre Nr. 3, Fol. 68.

447.

1580. 11te Juni. *Forholdsregler i Anledning af adeliges og uadeliges onde og forargelige Levned med Bolskab og løse Kvindfolk.*

Frederich thend Andenn, med Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottig Konning etc.

Wor synderlig gunst tillforunn. Wiider, ephtherthi wij komme wdi forfaringe, huorledis mange her wdi Riigit, bode eddell och weddel, skulle leffue ett ondt forargeligt Leffnit med Boellskaff och løsse Quindfolch, som the holde hoes thennom wdi theris Husse, huor med the omgaaes obenbarlige, wden alld skam och Blussell, ligeruis som thet wore theris Eekte Høstruer, ey achtendis, att the therom aff theris Sogneprester wnderthiiden aduaris, Gud alldmectiste icke thill ringe fortørnelse, thet hellige Eckteskaff thill forargelse, och theris Jeffnchristenn till et ondt Exempell. Tha paa thet sligt her ephther maa affskaffis, bede wij Ether och wille, attj allfuorligen tillsiger och befaller alle proffuesterne och presterne ther wdi Stichted, huer wdi sit sted, ther med at skulle haffue et tilbørligt Indsehende, at saadant et wtuctigt forargeligt Leffnit icke føris, liides eller tillstedis aff nogen wdi theris herrit eller Sogner. Men thersom the formercke kunde nu eller wdi frembthiden, nogen, thet werre sig eddell eller weddel, at holde saadanne boellskab och løsse Quindfolch obenbarlig hoes thennom, atthe tha først thennom hiemeligen straffe for saadant et Leffnit, och paaminde att retthe och bedre thennom. Och thersom the icke end tha wille skille thennom wed samme løsactige Quindfolch, at the tha thre Søndage ephther andre aff predickestolen atther thennom ther om aduarer, och siiden, om the icke inden thess haffue skilld thennom wed samme løsse Quindfolch, atthe tha offentligen bandsetthe thennom, thill saa lenge the retthe och bedre thennom, som thet sig bør. Saa frambt nogen aff presterne findis med nogen at see igiennom Fingre, the tha icke wille haffue forbrudt theris kalld och stande Oss therforre thill Retthe. Ther med

skeer wor allffuorlige willge och Befallinge. Thi wiider Ether her ephther at forholde. Befallendis Ether Gud. Schreffuit paa wort Slot Koldinghuss then xj dag Junij Aar etc. Mdlxxx. Wnder wort Signet.

Friderich.

Udskrift: Oss Elsk^e hederlig oc hoglerdt Mand, Mester Niells Jespersen, Superintendent wdi Fyenns Sthicht.

Paategnet: Anthwordet then 14 Junij 1580.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 223. Lignende Breve udgik til Landets øvrige Bisper. Jvfr. Danske Mag. VI, 221—2,

448.

1580. 22de Juni. *Kgl. Fundats paa Kostpenge til tre Lærere og ni Disciple i Kolding Skole.*

Vi Frederik den Anden (osv.) giøre alle vitterligt, at vi, Gud almechtigste til Lov og Ære, saa og paa det Ungdommen udi Guds frygt, gode Sæder og Lærdom kunde undervises og optugtes, og fattige Skolepersoner, som sættes til Skole her udi vor Kjøbsted Kolding, hvis Forældre ikke ere formuendes at underholde dennem, og om hvilke er god Forhaabning, ikke skulle nødes af Armod at overgive deres Skole for Underholdnings Brøst Skyld, men maa blive ved deres Studia at continuere, Religionen til Forfremmelse og Forbedring: thi have vi bevilget, forordineret og samtykt, og nu med dette vort aabne Brev bevilge, forordinere og samtykke, aarligen herefter til evig Tid at skulle gives her af vort Slot Koldinghus halvtredie hundrede Daler til tolv Skolepersoners Underholdning, deriblandt beregnet Skolemesteren og to Hørere. Og skal Skolemesteren gives til Underholdning af forskrevne Summa 25 Daler, sammeledes

hver af Hørerne 22¹/₂ Daler, og hver af de andre Skolepersoner 20 Daler. Og skal vor Lensmand paa vort Slot Koldinghus, den som nu er og herefter kommandes vorder, handle med en god, from Dannemand af Borgerne her udi Byen, som forskrevne 12 Skolepersoner for forskrevne Summa Penge med Mad og Øl tilbørligen vil underholde, og siden dermed have Indseende, at de til Nødtørft blive underholdte, som det sig bør. Og dersom den Borger, som dennem udi saa Maade til Kost antagendes vorder, dennem ikke tilbørligen vil spise, skal forskrevne vor Lensmand handle med en anden Borger, som dennem med godt Øl og Mad vil spise og underholde. Og paa det at Skolemesteren og Hørerne maa have des bedre Agt og Opseende med forskrevne Skolepersoner, skal de være forpligt, hos forskrevne Skolebørn, hvor de hos nogen af Borgerne blive indtinget til Kost, selv at søge Bord med dennem. Og skal forskrevne vor Lensmand med Prædikanten og Skolemesteren af de fornemmeste Skolebørn udvælge disse Skolebørn, som udi saa Maade skulle underholdes af dennem, som ere nødtørftige, ikke formuendes dennem selv at underholde, og de, om hvilke er slig Forhaabning, at de udi Fremtiden kunde være Religionen og Riget tjenlige, derudinden ikke anseendes nogen Vild, Venskab eller nogen Fordel. Og efterdi vi nu hermed og udi andre Maade have rundelig og naadigst forsørgt Skolemesteren her udi Kolding, skal han være forpligt med største Flid og Vindskibelighed at informere og optugte Ungdommen in artibus dicendi, fundamentis religionis og andre nyttige Lærdom. Desligeste skal Skolemesteren, som nu er, hans Efterkommere, være forpligt hver Uge om

Torsdagen udi Bykirken at gjøre en Prædiken, Almuen her sammesteds til Saligheds Undervisning og Lærdom. Skulle og Hørerne udi deres Kald skikke dennem ustraffelig, med største Flid Ungdommen undervise og lære. Sammeledes skulle og de andre Skolepersoner, udi saa Maade underholles, skikke dennem vindskibelig udi Lærdom og tugtige udi Levned, at det maa bespørges, slig vor kongelige Naade og Mildhed imod dennem ikke at være til forgjæves. Og skal Superintendenten udi Riber Stift aarligen, naar han visiterer, forfare om forskrevne Skolepersoners Vilkaar, om de dennem udi Lærdom fremme og ellers saaledes skikke og forholde, at de ere den Almisse værd. Og dersom nogen iblandt dennem findes uduelige, skal han dennem afsætte fra forskrevne Underholdning, og udi deres Sted forordne andre gode duelige Personer, om hvilke er god Forhaabning. Bedendes og bydendes vor Lensmand her paa vort Slot Koldinghus, den som nu er eller herefter kommandes vorder, at han aarligen til gode Rede forskrevne halvtredie hundrede Daler til forskrevne tolv Personers Underholdning her sammesteds lader fornøje og udgive; og siden, eftersom forskrevet staar, haver tilbørlig Indseende, at altingest hermed tilbørligen skikkes og forholdes, eftersom han vil ansvare og være bekjendt. Bedendes og formanendes alle vore Efterkommere, Konninge udi Danmark, at de udi lige Maade ville hermed holde og efterkomme, ikke gjørendes herudi nogen Forhindring eller Forvandling, ikke heller tilstedendes nogen anden noget herimod at forandre, forskrevne Skolepersoner til Skade udi nogen Maade, saa fremt de ikke dermed ville opvække imod dennem Guds evige Hævn, Vrede

og Straf. Givet paa vort Slot Koldinghus den 22 Junii 1580. Under vort Signet.

Friderich.

Ingerslev, Bidrag til Kolding Skoles Historie 1845, S. V—VII. Jydske Registre Nr. 3, Fol. 150—1.

449.

Responsio D. Doctoris Pauli Matthiae Sialandiæ dioecesis Episcopi ad interrogatiunculas ei consultationis ergo propositas Hafniæ die . . . Junij Anno 1580 a Johanne Nicolai, Asloensis et Hammarensis dioecesium Superintendente.

Haffuer proffuisterne vdi Oslo oc Hammers Stigter beklagitt, huilckit ieg oc sielff haffuer forfarit, at vdi for^{ne} Stigter findis en stor wenighed vdi Cæremonier och Kierckeskick, saa att der holdis neppelige den skick i den ene kiercke som i den anden. Thi at en part aff kiercke thiennerne haffuer hertil effterfylgit, huad dennem siuntis selff ret och gott at vere, en anden part effterfølge denn skick, som de haffue seet andenstedtz, Somme effterfølge Psalmebøgerne och nogle gamble haandbøger, som nu vel motte huile sig, oc i den sted bruge disse nye handbøger eller alterbøger, vdi huilcke alting (Gud ske Loff) er bedre berammit och befattit end i de gamble. Paa dett siste ville och nogle, som och ret er, effterfølge ordinantzen. Herforvden, maa vell skee, findis end ochsaa de, som blander disse stycker tilsammen, tagendis nogit aff huert, och giøre sig selff en skick aff. Effterdi saadan wenighed findis, haffuer Prouesterne saadant effterhaanden optegnit, efftersom dennem och vor befalit, at de skulle aluorligen giffue acht paa saadant, aff den aarsage at mange forstandige och forfarne folck vide sig her om megit at beklage och sige, at dett gaar vligelige til med sang och Lectzer och anden kierckeskick, effter som dette register indeholder och vduisser, vdi huilckit endog der findis nogit, som icke kommer kiercke tieniste vid, er det alligeuel set her i en god mening, och foruenter her hos schriffelige suar paa samme stycker effter leigliheden.

J. N.

Nogle artickle Religionen andrørendis om huis brøst,
som findis i Oslo oc Hammers Stigther.

I.

Om tienniste paa de thre Christi hoffuit høygter med sang och lectzer enten paa Latine eller Danske, med præfatz eller vden præfatz. Noch med offer enthen for predicken effter ordinantzen, eller och effter, som M. Nielsses gradual formelder, hvorledis der med skal holdis.

Responsum.

Almindelig holdis tieniste paa Latine de thre fester effter ordinanzen. Præfationem interdum excludit temporis breuitas. Oblationes fiant a concione, quando ecclesia est collecta etc., quomodo etiam observatur Hafniæ.

II.

Om Christmesse paa Julemorgen skal holdis almindelig, och huad euangelium, enthen det samme mand haffuer til høymesse, eller oc det Johan. 1. In principio etc.

R.

Christmesse er aldels afflagt for megen vskickelighed skyld, oc holdis ickon høymesse, men huor Almuen kand komme til kiercken, der predickis ocsaa til afftensang. Lige saa om Poskedag og Pintzedag.

III.

Om Børn at døbe enthen ante Introitum eller [effter] Haleluia er siungit effter den vis, som skier Hafniæ.

R.

Effterdi Kong. Maitz. breff er vdgangen, at mand skulle holde sig efter Ceremonier i Kiøbenhaffn, da er det got, at doben skier effter Alleluia, nisi necessitas forte aliud postulauerit.

IV.

Om huor flere børn ere paa en tid at døbe end it, och om man skal bliffue vid alterbogen, och huerckenn tilsette eller fratage der nogit, och om kors och skarmeslag offuer børnene i denn exorcismo: Jeg besuer dig du vrene aand.

R.

Verba exorcismi simpliciter recitantur foruden ald Skermerslag. Quomodo autem agendum sit cum pluribus simul baptizandis, et si qui forte domi sint baptizati, habetur in novo Manuali.

V.

Item om den, der døber, skal icke sielff holde barnit, den tid hand døber det. Thi en part lader quinden, som ber det til doben, holde det, men de øser paa.

R.

Her hoss os holder en aff Quinderne barnit offuer funten, ministro tantum aquam aspergente.

VI.

Huorledis mand skal handle med de skiøger, som begiere at ville ledis i kiercke effter deris barnefødtzel: och disligeste med Jomfrukrenckere och obenbare skiørleffnere.

R.

Skiøger oc løsse quinder skal mand icke lede i kiercke, vt sit discrimen inter honestas personas et inhonestas, quod semper observatum fuit. Virginum viciatores et scortatores vtile est publice obsolui, vt cæteri timorem habeant.

VII.

Item, effterdi ordinantzen formelder, at mand skal altid ende catechismi explicationem effter den form i

Lutheri paruo Catechismo. Da spørgis, om mand skal da explicere Symb. Apostolicum och finere hinde effter de 3 hoffuit parter, træ gange, eller explicere en artickel huer Søndag indtil anden, och hurledis mand skal da finere huer artickel.

R.

Symboli articulos præstat sigillatim explicare.

VIII.

Om vore bededage, som almindelige holdis ante ascensionem domini, och huad text til huer dag. Thi somme tage her och der text effter deris egit hoffuit.

R.

Consultum videtur textum eligi ab Episcopo, qui præsentî tempori maxime videtur accomodus.

IX.

Om Lius skal tendis paa alterit, naar mand haffuer icke communicantes, och om der skal ekon eniste tho Lius tendis och icke flere.

R.

Duas candelas incendi satis est, etiam quando non¹⁾ sunt communicantes.

X.

Item, naar mand kand icke faa vin och Ablether til kiøbs (som der er før skiet), huor mand skal da bere sig att med tiennisten enten i kircken eller hos de siuge.

R.

Hic nihil leviter aut temere est mutandum, sed magis danda opera, vt Ædiles, aut quorum hoc interest, ecclesiæ semper de vino prospiciant.

¹⁾ Man skulde tro, at dette »non« burde udslettes.

XI.

Item, om menigheden skal paamindis at staa op i kircken, saa vel naar de tho siste vers i troen siungis, som naar det første siungis.

R.

Det er best, de staa op, men alle try vers siungis, fordi naar de ligger ned, da tier de gierne och siunge intid.

XII.

Om det skal giøris fornøden behoff, at presten skal vere tilstede hiemme i hussit, huor folck troloffuis til-sammen, och huorledis der med skal holdis.

R.

Possunt quidem sponsalia fieri non præsentè ministro verbi, sed quatenus rata sint habenda, cognoscetur, Deo volente, ex libello, qui paratur de casibus matrimonialibus.

XIII.

At mand kunde bekomme en viss form, effter huil-cken mand kand lede quinder i kircke. Sommestedtz kommer mand dennem til at falde paa kne vdi kircke-døren. Sommestedtz leder mand dennem ind med lius, och sommestedtz anderledis, saa den ene holder icke som den anden.

R.

Formam introducendi mulieres facile præscribit Episcopus. Nusquam autem hic, quod sciam, in janua procumbunt. Fit avtem introductio absque candelis, quas iam dudum Papæ remisimus.

XIV.

Om det maa tilstedes nogen prest at tage flere for sig att skrifte end en och en tillige.

R.

Generalis absolutio omnino est abroganda, et sigillatim singuli examinandi et absolvendi propter causas admodum necessarias, quas nemo non opinor facile intelligit.

XV.

Om det motte bliffue tilstedt at holde Synodum provincialem en gang om aarit offuer begge Stigterne, som Presterne holder den her i Danmarck. Thi sommestedtz i forⁿe Stigter haffuer de den holdit och endnu holder, och sommestedtz icke.

R.

Vtile esset, si primò generalis, deinde prouincialis Synodus institueretur, semel in anno circa festum Johannis. Sed abusus diligenter est cavendus, qvem potissimum parit nimius luxus. Celebratur igitur Synodus prouincialis iuxta formam a Palladio p. m. præscriptam.

XVI.

Item, Eders gode raad, huorledis mand motte afflegge de lange maaltider i bryllup och giestebud, och den vskickelighed, som der medfølger, och de vgudelige giestebudz minde med Gud faders skaal at dricke, Gud søns och den Hellig aands. At mand kunde faa en bedre skick derpaa, som icke vor saa megit groff.

R.

Si ea mala non possunt emendari neque Episcopi et pastorum admonitionibus neque præsidis autoritate, necesse fuerit ad regem confugere.

XVII.

Om det er tilbørligt oc maa tilstedis, at presterne skal flytte aff it giæld oc til it andit, vden saa er, at de

kommer til nogen høyre kald och embede end at vere sogneprest paa landtzbygden.

R.

Huiusmodi Cambium, liceat enim rem obsoletam obsoleto notare vocabulo, omnino non debet concedi, nisi præsidis et Episcopi consilio, idque propter singularem aliquam necessitatem, quam ipsi pro sua prudentia cognoscent.

XVIII.

Naar nogen Sogneprest dør och affgaar, som tro-
ligen och vel haffuer staait sit kald for och bygt och
forbedrit Prestegaarden, at hans efterleffuendis hustru
kunde bequæmmeligen bliffue forsørgit imidlertid, der
hun endnu haffuer sitt muldaar eller Annum gratiæ, huis
det saa kunde bliffue beskickit, at ingen skulle bekomme
Sognemendenis eller aldmuens kaldtbreff, førend hindis
muldaar er vde, det er mange høylig begierendis. Thi
ellers sk[al] mange fattige encker med sine smaa børn
lide stor trang och nød, som tilforen skeet er icke for-
uden stor ynckelighed och iammerlig klagemaal.

R.

Si vidua est iuuenula, aut filia forte nubilis, honestæ famæ, credo pium esse et Deo gratum officium, si huiusmodi cura habeatur post mortem pastoris, ita tamen vt etiam ecclesiæ, cuius potior est habenda ratio, vt ille et commodo ministro prospiciatur. Interim cavendum, ne res eo deveniat, vt parochiæ videantur hæreditariæ.

Biskop Jens Nielsens egenhændige Optegnelse i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 277 g. 8vo. Jvfr. Nyeste Saml. af det norske Videnskab. Selsk. Skr. 1798. S. 61—8.

450.

1580. 24de Juli *Forbud mod at indføre Konkordiekogen her i Riget.*

Frederich thend Anden, med Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotthis Koning etc.

Wor synderlige gunst thilforunn. Wiider, att thend bog, mand kalder Opus Concordiæ, som nu lang thiid vdenlandtz haffuer werit for hender wdj werck, er nu paa trøck vdgangen, som oss och ther aff et exemplar er thil kommen. Och ephtherthij wdj samme bog skal findis thend Lerdom, som Oss och wore Kirker er fremmit och vbeuondt, att lettelig ther offuer thend Eenighed, som thil thes (Gud loff) thiisse Riiger haffue weret holden vdj, kunde forstørris, ther som samme bøger bliffue almindelige her wdj Riiget och skulle vdspreadis, och icke aff Øffrigheden ther med wdj thiide haffdis et indseende, heldst ephther wij icke thuiffle paa, att her vdj Riiget jo saa uell som andenstedz well skall findis thet folck, som sig thiil nyet och wenighed skulle lade bruge. Thij bede wij ether och alffuorligen befalle, athj nu strax thilsiger alle bogeførne ther vdj Stigit, som pleye att indføre bøger, att the aldelis ingen aff for^{ne} Concordiæ bøger kallede thiltæncker att indføre, selge eller afhende her vdj Riiget, saa frambt the icke ther offuer wille haffue forbrot theris boeslodt och straffis paa lifuit vden ald naade. Sammeledis saa thiit och offte j formercke, att her kommer nogle vdlendiske bogefører, athj the num lader aduare och thilsige, før the vdlegge theris bøger, att the icke distrahere eller selge for^{ne} bog thil nogen her vdj Riiget vnder theris bøgers fortabelse och hues the haffue med att fare. Thisligeste athj strax paa wore wegne thilschriffuer alle Prester vdj ethers Stigt,

och the, som Scholerne forestaa, att ingen thiltæncker att lade samme bog findis hoss sig, saa frambt the icke ther offuer wille haffue forbrudt theris kald och sogner, och thil med straffis vden ald naade, som the ther Øffrighedtz bud och befallning icke haffue hafft vj acht. I wille her med, som ethers Embede thet vdkreffuer, och som j wille were Gud och Oss kier och tacknemmelig, haffue et flittig indseende, att heremod icke skeer eller handles. Saa frambt wij befinde, athj seer egienum fingre med nogen, och samme bog bliffuer almindelig her vj Riiget, wij icke skulle forordne vj ethers sted thend, som will giøre och haffue thend Inspection, hans Embede vdkreffuer, anseendis att wij som en cristelig øffrighed trackte epther thend rette Leere och Enighed att erholde vj thiisse Riiger, wdj huilcken wij ere opdragne och haffue weret thil thes, och therfor att hindre och affuende the Aarsager, huoruid Fred, Roe och Enighed kunde forstørris, och andre forføres, huilcket wij och ether paa ethers Embitz wegne wille haffue befallit och paalagd. Ther med skeer wor alffuorlige wilge och befallinge. Och thager her aldellis ingen forsømmelsse fore. Befallendis ether Gud. Schreffuit wdj Andtuorskouff Closter thend 24 Julij Aar etc. Mdlxxx. Vnder wort Signett.

Friderich.

Udskrift: Oss Elsk^e hederlig och hoglerdt Mand, Mester Niels Jespersen, Superintendent wdj Fyenns Stigt.

Paategnet: De libro Concordiæ prohibitorie R: M^s: oblate 25 Julij A^o 1580.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Br. 219. Lignende Breve udgik til Landets øvrige Bisper. Jvfr. Pont. Ann. III, 481—2, hvor dog Dateringen er 23. Juli, og Kbhvns Univ. Hist. IV, 306—7.

451.

1580. 23de August. (Søborg). Kongen tilstaar Hr. Laurits Jacobsen, Sognepræst i Søborg, uden Indfæstning en Ødegaards Eje her i Søborg. Denne maatte han nyde »ad gratiam« fri for Ægt og Arbejde; men Landgilden skulde aarlig ydes til Lensmanden paa Kronborg.

Sjæl. Registre Nr, 12, Fol. 19.

452.

1580. 6te September. (Frederiksborg). Kongen paa-lægger Brede Rantzov, Lensmand paa Odensegaard, og M. Niels Jespersen, Superintendent i Fyns Stift, at begive sig til Assens for at undersøge, om det gejstlige Gods, som Frederik I og Christian III havde henlagt til Lønning af Kirke- og Skoletjenere i Assens, af Borgmestere og Raad smst. anvendtes efter Bestemmelsen.

Danske Mag. 4. R. VI, 118—19.

453.

1581. 16de Januar. Det forbydes Præsterne i Fyns Stift at tilegne sig større Rettigheder over deres Præstetjenere, end der tilkom dem efter Ordinansen.

Friderich' den Anden (osv.) Wor synderlig gunst tilforn. Wider, at effter at wij er kommen wdj forfaring, at Præsterne der wdj Stiftet, wdj Fyen, Loland oc Falster, mere end andensteds her wdj Riget, skulde dennom tilholde kongelig Rettighed met Egt, Arbejde, Sagefald oc anden Herlighed aff deris Præste Tienere. Oc effter at det andensteds her wdj Riget icke er seduanligt, ære wij icke til sinds, dennom her wdj Stiftet at tillade større Priuilegier oc Frijheder, end de wdj Bispernis tid hafft haaffuer oc effter Ordinantzen bør at nyde.

Thij bede wij Eder oc wille, atj tilsige alle Præsterne der wdj Stiffed, at de dennom slig kongelig Rettighed oc Herlighed entholder, oc met hues dennom rundelig er tillagd oc met rette effter Ordinantzten nyder, seg lader benøge. Der met skier wor willie. Schreffuit paa wort Slot Skanderborg den xvj Januarij Aar 1581. Wnder wort Signet.

Friderich.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280, med Bemærkning om at Biskop Niels Jespersen, til hvem Brevet var stilet, bekendtgjorde det for Præsterne paa Laalands Landemode i Maribo den 17de Maj 1581. Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. II, 171—2, hvor 19. Jan. er en Trykkejl for 16. Januar.

454.

1581. 16de Januar. *»Bispen udi Fyn fik Brev, Præsterne og Bønderne udi Fyns Stift anrørendes».*

Frederik etc. Vider, at for os er berettet, at I skulde understaa Eder der udi Eders Stift at indtrænge [Præster] uden Bøndernes Kald og Samtykke, indsætte udi Kald, naar noget der ledigt bliver, og ikke der med ordentlig handler, efter som Ordinansen der om indeholder. Thi bede vi Eder og ville, at I Eder der om imod os erklærer, og her efter Eder undholder, nogen imod Bøndernes Kald, Vilje og Samtykke eller imod den ordenlig Proces og Ordning, udi Ordinansen formeldes, til nogen Sogn at indsætte og forordinere, saa fremt vi ikke skulle vide det hos Eder. Dermed etc. Actum Skanderborg 16. Januarii Anno etc. 1581.

Ny kirkehist. Saml. I, 93. Under samme Dato udstedtes Kgbr. til Fyns Stifts fire Lensmænd angaaende samme Sag, hvorved det paalagdes dem, »for saa vidt de havde Stiftets Handel i Befaling, ikke at tilstede mod Bøndernes Kald, Vilje og Samtykke nogen at komme til nogen Sogne, men have Indseende med, at alting dermed maa skikkeligen og ordentligen tilgaa». (Fynske Tegn. I, 223).

1581. 9de Februar. Omannektering af flere Sogne i Aarhus Stift.

Vi Frederik den anden etc. Gjøre allê vitterligt, at eftersom der haver begivet sig megen Uskikkelighed og Uordning over den Forandring, som for nogen Tid siden er sket med Lyngby og Rosmus Sogne, og os elskelige Jørgen Rosenkrands, vor Mand, Raad og Embedsmand paa vort Slot Kallø, Erik Lykke, vor Mand, Tjener og Embedsmand paa vor Gaard udi Aarhus, og hæderlig og højlærd Mand Mester Laurits Bertelsen, Superintendent udi Aarhus Stift, nu efter vor Befaling derom have gjort saadan en Skik og Forordning, som efter følger: Først efterat Lyngby og Albøge Sogne have af Arilds Tid været tilsammen annexeret, og er bleven adskilt, der den Forandring, efter som forskrevet staar, skete med Hr. Jens Simensen, fordum Abbed udi Em Kloster, hvilken blev udlagt Lyngby Sogn for Rosmus Sogn, som han havde Livsbrev paa: da have for^{ne} gode Mænd og Superintendent for godt anset, at for^{ne} Lyngby og Albøge Sogne skulle annexeres og blive igjen tilsammen, efter som de altid tilforn haver været, og Hr. Rasmus Olufsen i Lyngby, som tilforn havde Lyngby Sogn, eller hvem som efter hannem til samme Sogn kaldet vorder, skulde altid herefter staa begge Sogne fore og besidde Lyngby Præstegaard. Dernæst have for^{ne} gode Mænd og Superintendent og lagt Rosmus Sogn til Hyllested Sogn, som næst hos hverandre liggendes ere, saa at de altid herefter skal være og blive tilsammen annexerede, og den Præst, som nu bor udi Hyllested og herefter kommandes vorder, skal forestaa begge for^{ne} Sogne. Sammeledes have de forordnet, at Hod Sogn, som tilforn var Annex til

Hyllested, skal nu ligge til Aalsø Sogn, som de og næst hos hverandre liggendes ere, saa at den Præst, som nu paa Aalsø bor eller herefter kommandes vorder, altid skal forestaa begge for^{ne} Sogne. Hvilken for^{ne} Skik og Forordning, som for^{ne} gode Mænd og Superintendent udi saa Maade om for^{ne} Sogne gjort og for godt anset haver, vi udi lige Maade fuldbyrde, samtykke og stadfæste ved sin fulde Magt at skulle blive, og saa dermed efter denne Dag at skulle holdes, som forskrevet staar. Bedendes og bydendes vor Stiftslensmand og Superintendent udi Aarhus Stift, som nu er eller herefter kommandes vorder, at de alvorligen holder over for^{ne} Skik og Forordning, at intet derimod gjøres, og dennem herefter vide at rette, under vor Hyldest og Naade. Actum Skanderborg den 9. Dag Februarii Aar 1581.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 110—11.

456.

1581. 15de Februar. (Skanderborg). Kongen tilskriver Claus Glambeck: Denne Brevviser, Rasmus Svendsen i Hørning, har berettet, at Hørning Kirketaarn for nogen Tid siden skal være nedfaldet og have gjort stor Skade paa Kirken, saa den højlig har Hjælp behov, saa meget mere som Blyet paa Kirken i Holger Rosenkrands's Tid er taget af og anvendt til Skanderborgs Slots Behov, hvorfor ovennævnte Rasmus Svendsen, der var Kirkeværge paa den Tid, nu tiltales. Forholder det sig saaledes, at Blyet var kommet til Slottets Behov, skulde Cl. Glambeck sørge for, at Kirken fik Erstatning i Sten, Tømmer eller andet, og at R. Svendsen blev utiltalt.

Jydske Tegnelser II, 230.

457.

1581. 3die April. Kongen giver Biskop Niels Jespersen en Æresoprejsning i Anledning af den mod fremførte Beskyldning for at overskride sin Bemyndigelse ved Indgreb i Menighedernes fri Valg af Præster (se Nr. 454).

Mester Niels Jespersen, Superintendent udi Fyns Stift fik Kgl. Maj.s Brev, lydendes ut sequitur.

Vi Frederik den anden etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom nogen Tid siden forleden os er tilkjendegivet og berettet, at Superintendenten udi Fyns Stift skulde sig have understaaet imod vor Ordinans, uden lovlig Kald og Sognemænds Samtykke og Vilje, at indtrænge og indsætte Præster til Sogne, naar nogen der udi Stiftet ledig blev, og vi derover ere (o: have været) foraarsagede at tilskrive vore Befalingsmænd over Fyns Stift, at de dermed skulde have Indseende, at sligt der udi Stiftet ikke stedes og tillades, og tilskrevet for^{ne} Superintendent, sig saadant herefter at skulle undholde og imod slig Beretning for os at skulle sig erklære og undskyldte: da haver nu for^{ne} Superintendent udi Fyns Stift, os elsk. hæderlig og højlærd Mand Mester Niels Jespersen, efter for^{ne} vor Skrivelse sig for os indstillet her paa vort Slot Koldinghus, bydendes sig imod slig Beskyldning til al Rette, og sin Undskyldning og Erklæring derudinden underdanigst os ladet tilkjendegive og foredrage, og havde med sig adskillige Kaldsbreve og Kollatsbreve, som fremfarne Lensmænd udi Fyns Stift, saa vel som de nu er skicket sammesteds, efter Ordinansen derpaa givet have, saa mange som skal være kommen til noget Kald der udi Stiftet, siden han er skicket til Superintendents Befaling sammesteds, dermed at afbevise og kundgjøre, sin Ulempe udi saa Maade imod vor Ordinans og imod den Ed, han

derpaa gjort og svoret haver, ikke at skulle findes; begjærendes derfor paa det underdanigste, vi hannem udi slig Beskyldning naadigst vilde have undskyldet, saa og, efterdi sligt om hannem videlig er udspreedt, derover ikke alene paa hans Person slig Mistanke kunde tildrage, men og nogen sig paa hans Kald og Embede have at forarge, vi da om for^{ne} hans Undskyldning vilde give hannem vort Bevis og Brev. Da efterdi for^{ne} Mester Niels Iespersen, efter som forskrevet staar, sin Undskyldning og Erklæring udi for^{ne} Anklage os vidtløftigen og noksom haver ladet tilkjende give, ville vi hannem her udinden udi alle Maade have undskyldet og for for^{ne} Anklage ikke kunne eller ville hannem nogen Ugunst og Unaade eftertænke og tilvende, men herefter som tilforn ere og ville være hannem som en christelig Superintendent med al kongelig Gunst og Naade bevaagen, og udi hans Kald og Embede at ville haandhæve og forsvare. Og derfor byde og befale vore Befalingsmænd over for^{ne} Fyns Stift, at de paa vore Vegne ere hannem udi for^{ne} hans Kald bistandige og behjælpelige; saa og alle Provster, Præster og andre, som hannem udi hans Superintendents Befaling betroet og undergivet ere, at de ere hannem lydige og hørsomme, som de deres Superintendent pligtige ere. Ladendes det ingenlunde. Givet paa Koldinghus den 3 Aprilis Aar 1581.

Fynske Registre Nr 1, Fol. 284. Jvfr. Kalkar, Theol. Tidsskrift 1872, S. 201—2.

458.

1581. 25de Maj. (Frederiksborg). Kongen tilskriver Ejler Krause: »Vid, at vi naadigst have bevilget, at vore Undersaatter paa Verne-Aggers og Ome, som tilforn

have søgt til Bykirken udi vor Kjøbsted Skjelskør, skulle nu her efter, som tilforn, give og fornøje deres Kirke-tiende til forskrevne Skjelskør Kirke, dog saa at Kirkeværgerne til for^{ne} Skjelskør Kirke skulle ved Magt og Lige holde deres Kapeller paa for^{ne} Øer, som det sig bør. Thi bede vi dig og ville, at du endeligen tilholder for^{ne} Undersaatter paa Aggers og Ome til gode Rede aarligen at yde og fornøje Kirkeværgerne til Skjelskør Kirke hvis Tiende dennem bør at at give og med Rette pligtige ere«.

Sjælandske Tegnelse XIV, 461.

459.

1581. 25de Maj. (Frederiksborg). Kongen tilstaar Hr. Hans Pedersen, Sognepræst i Skjelskør, Kronens Part af Korntienden af Tjæreby Sogn i Flakkebjergs Herred kvit og fri ad gratiam, som Erstatning for, at Beboerne paa Aggers og Ome, som hidtil havde søgt Kirke i Skjelskør, nu havde faaet deres egen Sognepræst.

Sjælandske Registre Nr. 12, Fol. 165.

460.

1581. 28de Maj. (Frederiksborg). Kongen tilskriver Dr. Povl Madsen (Superintendent i Sjælants Stift): »Vider, at som vi komme udi Forfaring, hvorledes Sognemændene udi Glostrup udi Kjøbenhavns Len skulde have adskillige Klagemaal og Beskyldninger over deres Sognepræst, ved Navn Hr. Augustinus, for han sig modvillig utilbørligen skal have forholdet baade udi Prædikestolen imod dem med ubekvems Ord, og ellers udi andre Maade holdet og skicket sig meget uskikkeligen, som ikke sømmer nogen Sognepræst eller Sjælesørger at gjøre, og Sagen

nu skal være indstevnet for Kapitel udi Roskilde, der paa at gange Dom. Da bede vi Eder og ville, at I retter Eder efter udi for^{ne} Sag saa at have Indseende, at dersom sliq hans grove og forargelige Forseelse og Modvillighed findes, som berettes og foregives, at han derfor tilbørlig bliver straffet, andre til Exempel og Afsky, og at saadan grov og forargelig Uskikkelighed iblandt Præsterne udi Eders Stift mere end andensteds for ingen Del bliver ustraffeligen tilladt og overset, saa fremt vi ikke skulle vide det hos Eder«.

Sjælandske Tegnelse XIV, 463.

461.

1581. 30te Juni. (Frederiksborg). Kong Frederik II paalægger Borgmestere, Raad og menige Borgere i Kjøbenhavn, at enhver, som besidder Huse, Gaarde og Boder i Staden, uden Hensyn til sin Stand, skal hidrage efter sin Formue til Byens Befæstning, alene med Undtagelse af Professorer, Præster og andre Kirkebetjente, der for deres Embedsboliger skulle være fritagne.

Lassen, Kjøbenhavns Befæstnings Hist., S. 106—9. Et ældre Kongebrev, af 13de April 1567, hvorved Professorer og Præster i Kjøbenhavn fritages for Maltsskat til Stadens Befæstning, findes i min Kbhvns Univ. Hist. IV, 211.

462.

1581. 28de September. (Frederiksborg). Kgl. aabent Brev til menige Kirkeværger til alle Landsbykirker i Fyn og Langeland om at yde Halvparten af Kirkernes Tiende og Indkomst i dette Aar til Vedligeholdelse af S. Knuds Kirke i Odense, der var meget bygfalden baade paa Mur og Tag.

Fynske Tegnelse I, 237. Samme Dag udgik der Befaling til Biskop Niels Jespersen i Odense om, at han i Forbindelse med Stifts-

lensmand Brede Rantzov samt Borgmestere og Raad i Odense skulde afgive Betænkning om, hvorledes den ovennævnte Hjælp paa bedste Maade kunde anvendes til S. Knuds Kirkes Forbedring (smst. 237—8).

463.

1581. 20de November. (Frederiksborg). Kong Frederik II tilskriver M. Hans Laugesen, Superintendent i Ribe Stift: »Vider, at vi ville, at I og eders Efterkommere, Superintendenter udi Ribe Stift, som eders Formænd sammesteds af Arildstid og udi vor kjære Hr. Faders Regjering og en Tid lang der efter gjort have, skulle visitere alle de Kirker og Sogne udi Sønderjylland udi Tørning Len, til Ribe Stift have ligget, og til denem at skulle have den Indseende, som en christelig Superintendent og Biskop bør at have. Thi bede vi Eder og ville, at I retter Eder efter, alle forskrevne Kirker udi Tørning Len, saa mange som have ligget til Ribe Stift og af [fremfarne] Biskopper der udi Ribe Domkirke ere visiterede, her efter at visitere og have Indseende med, at Guds Ord sammesteds prædikes purt og rent, uforfalsket, og at med altingest udi Religionen og Kirketjenesten christeligen forholdes og handles efter den gejstlige Ordinans, som om Religionen her udi Riget er udgangen, og at aldeles intet der imod tilstedes, efter som I for Gud og os ville ansvare og være bekjendt. Vi skikke Eder derhos vort aabne Brev der om til menige Præster udi forskrevne Tørning Len udi Ribe Stift, at de skulle holde Eder for deres Superintendent og være Eder herudinden hørige og lydige, det I for dennem have at lade forkynde«.

464.

1581. 24de December. (Frederiksborg). Kongen henlægger Kronens Part af Tienden af Fanefjord Sogn paa Møen til Underholdning for Skolemesteren i Kjøbenhavn.

Hofman, Fundationer IX, 90—1.

465.

1581 ¹⁾. 31te December. (Frederiksborg). Kongen tilstaar Hr. Jens [Morsing], Sognepræst i »Karbæk ved vort Slot Solthe« i Sjælland, der havde klaget over sin ringe Avl og Engbjering, Kronens Jord paa »Siuhøffuemark«, der fremtidig skulde ligge til Præstegaarden, indtil anderledes tilsiges.

Sjælandske Registre Nr. 12, Fol. 204.

466.

1582. 30te Januar. (Kronborg). Kongen tillader Mester Niels Michelsen, der af afg. Hans Skovgaard, den Tid Lensmand paa Helsingborg Slot, samt Borgmestere og Raad i Helsingborg var kaldet til Sognepræst sammesteds fra Quiginge og Syndersløf Sognekald, atter maatte gaa tilbage til det sidstnævnte Kald, dersom hans Helbredstilstand gjorde det ønskeligt for ham, saaledes som han ogsaa havde betinget sig, da han blev kaldet til Helsingborg, og som Beboerne af Quiginge og Syndersløf ligeledes havde givet deres Samtykke til.

Skaanske Registre Nr. 1, Fol. 390—1.

¹⁾ Registranten har 1582, da Aarets Begyndelse den Gang regnedes fra Juledag.

467.

1582. 6te April. (Frederiksborg). Kgl. Befaling til Borgmestere og Raad i Kjøbenhavn om Straf over Kvinder, »der sig haver holdet for Piger«, men dog (ved en Ransagelse i Anledning af et Fostermord) vare befundne frugtsommelige og altsaa maatte have gjort sig skyldige i hemmeligt Skjørlevned. De skulde forvises fra Byen og under Livsstraf formenes at komme igjen.

Nielsens, Kjøbenhavns Diplomatarium. IV, 662—3.

468.

1582. 15de Juni. »Brev til Erik Lykke og Mester Niels Jespersen, Bispens, om det gamle Kapel norden op til S. Knuds Kirke at lade nedbryde«.

Vi Frederik den anden etc. V. s. G. t. Vi bede eder og ville, at I med det første lader nederbryde det gamle Kapel norden S. Knuds Kirke der udi vor Kjøbsted Odense, og hvis Sten og anden Del, som brugeligt derpaa findes, at I det lader forvende til for^{ne} S. Knuds Kirkes Bygnings Behov og ikke til nogen anden Brug. Dermed sker vor Vilje og Befaling. Actum Kjøbenhavn 15 Junii Anno 1582.

Fynske og smaal. Tegnelser I, 263.

469.

1582. 19de Juni. Om at Stiftslensmændenes gejstlige Jurisdiction skulde fordeles mellem Lensmændene i de enkelte Len.

Wi Frederich then Anden etc. Giøre alle vitterligt, adt effther som wi ere komne vdi forfaring, huorledis thet falder vore Stictsleensmænd besuerligt, Stictens Handel och den geistlige Jurisdiction adt forrætte, med Kirker, Prester, Degne och thes godtz adt haffue wdi forbedt

och forsuar, och ther med altingist icke saa flitteligen och thilbørligen adt kunde bestillis och haffuis Indseende, som thet sig burde, aff then Aarsage adt Sticterne en part ere viit begrebne, ther offuer sig ofte stoer vskickelighed och forsømmelse thildrager: . Tha haffue wi med vort Ælskelige Danmarkis Riigis Raad then Leilighed beraadslaget och offuerueiet, och med thennem for gaat anseet och giort ther om saadan forordning, som her efftherfølger: Adt huer Leensmand wdi sit Leen offuer aldt Riigett, som haffuer eller her effther bekommer noget Leen aff oss, skall effther thenne Dag haffue wdi forsuar alle the Kirker, Prester, Degne, Kirketienere och Kirkegodz, Prestethienere och Prestegaarde och Degneboel, som findis wdi theris Leen, wdi the Herreder och Kiøbsteder, som huer wdi Befalning haffuer, och thennem paa vore vegne adt skulle forbede, handheffue och forsuaere thil alle Rætte wdi alle Maade, effther som Sticts Leensmanden for^{ne} bestilning thil thes haft haffuer. Och skulle the vere forplictet aarligen adt lade forhøre Kirkens Regenskab, huer vdi sit Leen, haffue Indseende med, adt Kirkerne skeer skell och fyllist och holdis ved heffd och bygning, och adt theris Renthe thennem thil beste foruendis och thil inthet andet. Huer Leensmand wdi sit Leen och the Herreder, hand raader offuer, skal och stede och bortfeste vor och Kronens saa vel som och Kirkens part aff Kornthiinden, naar the ledige bliffue, for aarlig affgift, thil thennem, som meest ther aff giffue ville, och aarlige opbære hues Affgift oss aff Kronens part thiinderne thilkommer, och therefore, saa vel som for hues andet vist och wuist, hand aff samme geistlige Jurisdiction opbærendis vorder, giøre oss gaat och klart Regenskab; och naar nogen Sogner eller

Kald bliffue ledige, och andre Personer igen skulle thilskickis, och the aff Sognefolket bliffue retteligen kaldet och aff Superintendenterne examineret och kiendt skickelig och duelig wdi Lefnet och Lærdom thil Sogneprest och Sielsørgere, skall hand giffue dennem Collatz, och altingist effther Ordinantzen thervdinden adt skulle forhandlis, och inthet ther imod adt giøris. Thersom och nogen geistlige Sager forefalder, som for Capittel indsteffnis och ther skulle ordelis, skal Leensmanden, wdi hues Leen saadant sig thildrager, møde thilstede paa Capittelet, och tha med Capittelet sidde Dom, och endeligen wdi the Sager dømme, och forhielpe begge parterne adt vederfaris, hues billigt och ræt er. Dog ville wi her wdinden haffue forbeholdet oss elskelige Prelater, Probster, Canicker och Capitler her wdi Riigett hues Jus patronatus, Jurisdiction och Rettighed, som the haffue thil nogen Sogner, Kirker eller geistlig godtz, och huis the thil thess aff Arildtz thid hafft haffuer; ther med sig vore Leensmend aldelis inthet wdi nogen Maade skulle befatte, men ther wdinden saa vel som wdi andre Maade theris priuilegier, som aff oss och fremfarne Koningner giffne och confirmerit ere, vere thennem wfor-krencket. Her effther alle vore Leensmend skulle viide sig adt rette och forholde. Bedendis och biudendis alle Probster, Prester, Degne, Kirkethienere och Prestethienere wdi huert Herridt boendis, saa vel som wdi Kiøbstæderne, adtj rætte ether effther, effther denne Dag adt suare vore Leensmend, samme Herridt eller Kiøbsted, wdi huilket I boendis ere, haffuer wdi forlæning och forsuar, then som nu er och her effther kommendis vorder, paa vore vegne giffuendis och fornøyendis hannem och ingen anden all huis Rente och Rettighed, I oss och

Kronen plictige ere, wdi alle Maade, effther som I Stictsleensmanden til des giort haffuer och wdi thette vort aabne breff formeldet er. Giffuet paa vort Slott Kiøbenhaffn then 19 Junij, Aar 1582. Wnder vort Signet.

Friderich.

Kirkehist. Saml. 3. R. II, 172—4. Karen Brahes Mnscrip. Nr. 280. 283.

470.

1582. 19de Juni. Forordning om, at Born, avlede i Ægteskab mellem Adelsmænd og ufri Kvinder, ikke skulle agtes for adelige og ikke maa tage Jordegods i Arv efter deres Fædre.

Wi Frederich den Anden (osv.) Giøre alle vitterligt, at som wi nogen tid siden forleden, effther wi waare komne vdi forfaring, at iblant Adelen her vdi Riget skulle findis nogle, som holde Boelskaff oc løse Quinder hos sig, oc met dennem leffue vdi obenbare forargeligt, løssactig Leffnet, Gud allmectigste til fortørnelse, Adelig stand til beskemmelse, det hellige Ecteskaff til foractelse, oc deris Jeffnchristen til it ont Exempel: Haffue været der aff forarsaget, vore Breff at lade vdgaas til Superintendenterne offuer alt Riget, at huer vdi sit Stict aluorligen skulle tilsige oc forholde menige Prouister oc Præster, huer vdi sin sted, der med at skulle haffue it tilbørligt indseende, at saadant wtugtigt oc forargeligt Leffnet icke føris, lidis eller tilstædis vdi deris Herreder eller Sogner, oc huilcke der met icke ville affstaa, oc saadanne deris Boelskaff offuergiffue, oc forargelse effterlade, effther at de derom aff deris Sogneprester tilbørlige waare paaminte oc aduarede, dennem att skulle offentlig sette vdi Band, til saa længe de dennem rette oc bedre, som det sig burde: Oc vi nu formercke, at en part

vore Vndersaatter aff Adelen, siden wi samme vore Breff haffue ladet vdgaæ, skulle haffue actet at lade giffue dennem ved huilcke Boelskaff oc løse Quinder, som de haffue hafft oc holdet hos dennem. Oc effter at oss er til sinde ført, at være formodendis, det andre slige exempel kunde effterfølge, begiffue dennem vdi Ecteskaff met wfrj Folck, oc det vdi fremtiden vilde giffue stor Irringe oc wskickelighed iblant Adelen, om de, som i saa maade met wfrj Quinder waare afflede, skulle regnis oc holdis for Adels Børn, oc arffue vdi frijt Jordegods, eller føre adelig Stand, Stamme, Naffn, Skiold oc Vaaben, som de der aff Adelen paa Fæderne eller Møderne tilbørlige ere baarne, huilcket vil komme oc være adelig Stande oc Adelen her vdi Rigit til forringering oc største foract: Da haffue wi den leylighed met vore Elskelige Danmarckis Rigis Raad, som til denne Herredag her hos oss tilstæde vaare, betænckt oc offuerueyet, oc effter deris Raad, beuilling oc samtycke der vdinden for gaat anseet, oc der om giort denne Forordning, huor effter vdi slig Fald oc leylighed, som forscreffuit staar, forholdis skal, vdi saa maade, som effterfølger. Først, at huor nogen Adels Mand haffuer taget sig wfrij Quinde, eller her effter tagendis vorder, oc affler Børn met hende, da skulle samme deris Børn icke være eller holdis for Adelbørn eller frij Folck. Desligest skulle de icke heller mue føre Skiold oc Vaaben eller adelig Stamme naffn. Sammeledis skulle oc samme Børn, som med wfrij Quinde afflede ere, icke mue komme til Arff vdi noget Jordegods effter Fader eller Fæderne Frænder. Men naar Faderen dør oc affgaar, da skal hans effterladendis Gods oc Arff falde til hans næste Slect og Arffuinge effter Lowen, huilcke aff Adel

ere. Dog skal her met icke være formeent, Faderen at mæe giffue sine Børn, som hand vdi saa maade haffuer afflet, aff hans Penninge oc løssøre, huad hans villie til-siger. Oc der som samme Børn aff Penninge oc løssøre er noget vnt oc giffuet aff Faderen vdi hans vell-mact, da skal det dennem wbehindret følge, at de det vinde oc beholde, oc intet ydermere. Huilcken for^{ne} for-ordning wi met for^{ne} vore Elskelige Rigens Raads Raad, adelige Stande, oc huer andre Stander til sin tilbørlige act oc ophold, for got anseet, giort oc besluttet, oc endelige ville holdet oc effterkommet haffue. Datum Hafniæ den 19 Junij Anno etc. 1582.

Saml. af kgl. Forordninger, Kbh. 1590.

471.

1582. 19de Juni. *»Kongelig Majestatis Ordinantz, lydendis om Ecteskaffs Sager».*

Wi Frederich den Anden (osv.) Giøre alle vitterligt, at effter som wi ere kommen vdi forfaring, huorledis met en part hues Ecteskaffs Sager, som for Capitelerne indsteffnis oc der skulle ordelis, skal gaa fast wskickelige til, saa at vndertiden vdi lige oc eens Sager icke dømmis paa det ene Capitel som vdi det andet, men atskillige Domme tuert imod huer andre vdgiffuis, huor vdaff stor wrichtighed foraarsagis: Da paa det med saadanne Ecteskaffs Sager at forhøre oc ordele maa skickelige oc tilbørlige forholdis, oc dermed kand gange diss ordentligere oc ret til, haffue Wi met vore elskelige Danmarckis Rigis Raad, oc nogle de høylærde vdi Rigit, den leylighed offuerueyet oc ladit forfatte oc vdgaa nogle visse Puncter oc Artickle, huor effter vdi alle Ecteskaffs Sager, som effter denne Dag indsteffnis for Capiteler

eller anden sted, der de skulle forhøris, skal dømmis oc ordelis, der effter sig oc huer skal vide at rette, Lyden-
dis som her effter følger.

Om Troloffuelse.

Efterdi at Ecteskaff er Guds egen Ordning oc ind-
skickelse, huilcken derfor bør at begyndis met all aluor-
lighed oc Gudfryctighed, da haffue de vise oc gudfryc-
tige Forfædre vden all tuil villet saa skicke det, at de
Personer, som actede at indgaa den hellige Ecteskaffs
stat, skulle først troloffuis, oc siden for Brylluppit lade
liuse tre gonge for dennem, paa tre Søndager, huer eff-
ter hin anden, obenbare aff Predickestolen, i den Christne
Kirckis forsamling, paa det at der som nogen vaare, der
kunde lowlige forhindre saadant Ecteskaff, at der midler-
tid kunde grandskis oc forfaris, før end Ecteskaff bleff
fuldkommit.

Derfor, om nogen haffuer noget der vdi at sige, da
skulle de det giøre, før end der liusis tredie gang. Hues
de det icke giøre, da skal det intet actis, huad de der
effter giøre ville.

Dissligeste, huer der vil giøre nogit forbud paa Ecte-
skaff, da skal den giffue Sognepresten det tilkiende vdi
to eller tre Dannemends næruerelse, oc skal vere for-
plictet strax at tage Steffning, huorfor hand eller hun
samme Ecteskaff forhindre ville: Hues det icke giøris,
da skal samme forbud eller forhindring icke gielde.

Oc der som nogen findis at giøre Forbud eller
steffne nogen i rætte for slig Sag, oc icke haffuer der
skiællig Aarsag til, den straffis aff Øffrigheden, oc op-
rette gienparten sin skade oc omkaastning.

Oc paa det alting kand gaa diss ordentligere oc

skickeligere til, skal efter denne Dag ingen Troloffuelse skee, foruden at Presten oc fem andre Vidnisbyrd i det mindste ere der offuererendis.

Skal oc icke heller tilstædis dennem, som ere rettelige troloffuede, at søge Seng med huer andre, før end de ere viede oc giffne sammen vdi Kircken. Huer der fordrister sig derimod at giøre, skulle straffis aff deris Øffrighed, naar de aff Sognepresten bliffue paamindte. Oc der som de, der saaledis ere troloffuede sammen, ligge vdi et ont Leffnit oc forholde at lade dennem vije tilsammen for Kirckedørren, skal Sognepresten sette saadanne en viss tid for, inden huilcken de skulle komme til Kircken, oc lade sig Christelige vije oc giffue tilsammen: Hues de det icke giøre, skal hand aabenbare forbiude saadanne Sacramentet, oc der som de end da icke ville rette sig, da skulle de for saadan deris Forargelsis Skyld aabenbarligen settis i Band.

Icke skal heller nogen Prest vnderstaa sig at troloffue nogen sammen, vden de ere hans egne Sognefolck: eller oc, om de komme andensteds fra, at de haffue deris Vidnisbyrd, at deris vilkaar er saa, at de mue lade sig troloffue met huilcken Person de begiere.

Skeer det ocsaa, at nogen vil giøre forbud hos presten, før Troloffuelsen skeer, da skal Presten holde sig derfra, oc den, som saadant Forbud gjør, skal vere forplictet til strax at tage Steffning, ligesom tilforn sagt er, om nogen vil giøre Forbud for Brylluppet.

Saa skal nu holdis met Troloffuelsen efter Ordinantzen.

Først, at der skal ingen troloffuis tilsammen i de forbudne Led, som er første, andet oc tredie Led, som ere Søsken, Søskenbørn, oc nest Søskenbørn.

Dette Forbud er fornøden at holdis for merckelige Sagers skyld, men dog førstelige Personer vndertagit, huilcke mue vel tilstædis at komme tilsammen, om de end ere baade i tredie oc andet Led. Fordi det er icke imod Guds Low, oc skeer icke heller foruden synderlige Aarsager. De andre maa det tilstædis i fierde Led at komme sammen. Dissligest om den ene Person er i tredie, oc den anden Person er i fierde Led, da mue de oc komme tilsammen: Men om den ene Person er vdi andet Led, oc den anden vdi fierde Led, da maa denem icke tilstædis at komme sammen.

Hos denne Artickel er at acte, at lige som mand maa icke haffue sin egen Slect i første, andet eller tredie Led, saa maa icke heller Hossbonden haffue sin Hustruis Slect, eller Hustruen hendis Hossbondis Slect i samme Led, effter at Hossbonden eller Hustruen dør fra hinanden; men i fierde Led maa det skee. Vdi lige maade skal oc holdis, om nogen beligger nogit Quindfolck, endog de ere icke Ectefolck, dersom nogen aff dennem siden ville gifte sig, da maa huercken hand haffue hendis, icke heller hun haffue hans Slect vdi tredie Led.

Dernest skal oc hemmelig Troloffuelse intet holdis, som er skeed foruden deris villie, huilcke de ere vndergiffne, som ere Forældre eller andre, som ere vdi Forældres sted, fordi den ære oc lydighed vdkræffuer Gud i det fierde Budord. Dog dersom findis slig vilkor paa færde, at Forældrene icke haffue nogen skiællig eller lowlig Aarsag det at forhindre, da skal deris Forbud eller hues forhindring de der vdiinden ville giøre, intet haffue paa sig.

Sammeledis skal icke heller holdis Troloffuelse, som skeer i Druckenskaff, eller vdi nogens wmyndige Aar. Icke heller om en er icke ved sin rette fornufft oc forstand. Saa skulle icke heller actis eller for fulde ansees, hues hemmelige bepectelse eller Troloffuelse breffue, som nogen giffue huer anden indbyrdis.

Nogle besynderlige Aarsager, huorfaare de,
som ere troloffuede, mue atskillies.

1. Troloffuelse, som nogen nødis til, bør icke at holdis, saa fremt det giffues tilkiende, før Brølluppet skeer, men der effter at ville sige sig at vere nødt til, skal intet gielde.

2. Om nogen fester en Pige, oc hun bliffuer der effter befunden at vere krenckit aff en anden, da maa hand skillie sig ved hende, om hand icke vil tage hende til Naade.

3. Oc der som den første, der haffde krenckit hende, vil tage hende til Hustru, da maa det ocsaa tilstædis, dog at begge deris forseelse affbedis aff Sognepresten paa Prædikestolen.

Om de Personer, som ere troloffuede, forseer sig paa enten sider, saa at enten hand beuarer sig met noget andit Quindfolck, eller hun beuarer sig met nogen anden Mandsperson, da mue de oc vere hindanden quit, vden den Person, som wskyldig er, vil benaade den skyldige. Men der som de forsee sig paa begge sider, da skal dennem icke tilstædis at bliffue ved den Person, de haffue forseet sig met paa enten sider, for forargelse der ville følge effter; men derfor at straffis, som ved bør.

4. Der som oc nogen troloffuer sig en, oc icke lige uel beuarer sig met hende, oc hand der effter troloffuer sig en anden, oc beligger hende: Oc endog icke nogen slig Troloffuelse effter denne Dag vel kand skee, effter den skick oc ordning, som om Troloffuelse oc tilforn formeldit er, da der som nogen slig hændelse skeede, skal hand straffis aff Øffrigheden, som ved bør, oc ingen aff dennem beholde. Oc den Prest, som haffuer verit offuer den sidste Troloffuelse, oc icke haffuer anseet, hues tilforn om Troloffuelse sagt er, skal oc straffis der offuer, som ved bør.

Men der som nogen, effter at hand haffuer troloffuit sig met en, beligger hendis Søster eller næste Slect, da skal hand skillies ved dem baade, oc tilbørligen straffis paa begge sider, som det sig bør.

Dersom nogen, effter Troloffuelseren er skeet, drager hen fra sin Festemø, oc bliffuer lenge fra hende imod hendis villie oc samtycke, da maa hun effter try Aar gifte sig met en anden, om Festemanden icke er vdi lowligt forfald forhindret.

6. Om nogen aff Parterne, effter Troloffuelseren er skeet, forseer sig met Tyffueri eller anden saadan wærlig gierning, huilcken dog icke følger Liffsstraff effter, da maa den wskyldige befries fra den skyldige, om den det begierer.

7. Om nogen for Troloffuelseren haffde nogen hemmelige Siugdøm, som Spedalsk, Fallende soet, eller nogen anden slig besmittelig oc vederstyggelig Siuge, oc icke den aabenbarede, da maa hand eller hun oc bliffue huer anden quit, om de det begiere. Men der som saadan Siugdøm eller anden Kranckhed komme effter Troloffuelseren, da skal der settis nogen tid, vdi huilcken mand

skal søge raad, om den Siuge middeler tid kand hielpis. Kand den icke, da maa den Troloffuelse vel oplais, om det begieris. .

8. Om det sig saa kand tildrage, at her. efter nogle troloffue huer andre, oc den ene icke findis efter Troloffuelen saa riig, som den haffde sig angiffuit, oc den anden for slig Aarsags skyld vil saadan Troloffuelse omkaste oc icke holde, da skulle de dog der for icke mue skillies at, effterdi det siunis en meget stor lætfærdighed, at nogen skulle sig vdi den victige handel met huer andre inlade, før end de vel kiende hinanden.

Om Jomfrukrenckere.

Hvad Jomfrukrenckelse belanger, skal holdis der met effter Lowen, Recessen oc Gaards rættten.

Men der som nogen enten self eller ved andre beder om en Dannemands Daatter, oc der offuer beligger hende, før Troloffuelen skeer eller hand faar endelig suar, da skal hand endelig tage hende til ecte, om hendis Forældre eller Formyndere ville det samtycke.

Dersom nogen beligger nogen Mø eller Pige, oc siger ney derfor, da verie sig der for effter Lowen, eller bøde der for effter Lowen oc Recessen. .

Sictis oc nogen at haffue beligget nogen Encke, som tilforn haffuer verit wberøctet, da oc verie sig der for effter Lowen, eller bøde vdi lige maade.

Oc effterdi det tit er bleffuit befundet, at der er bleffne steffnit vdi rætte saadanne Jomfrukrenckere, som wbluelige haffde skendt den ene wberøctede Mø eller Encke effter den anden, vndertiden tre, fire eller flere, oc en gudfryctig Øffrighed icke bør saadanne groffue Synder oc forargelse at lade bliffue wstraffet, da skal

den eller de, som her effter vdi slig groffue laster oc forseelse bliffue befundit, icke alleniste bøde effter Lowen oc Recessen, men oc dømmis vdi Øffrigheds Naade oc wnaade, oc enten straffis paa Liffuit eller vdi andre maade met tilbørlig, aluorlig, høyeste straff, andre til Exempel oc forskreckelse.

Der som oc nogen voldtager en ærlig Mø eller Encke, oc det beuisis, da at straffis derfor effter Lowen, men om hannem benaadis Liffuit, tage sig hende til Hustru, om hun oc hendis Formyndere ville; men ville de det icke tilstæde, giffue hende aff sine Penninge oc Gods, effter fellige Venners raad oc samtycke.

Bliffuer oc nogen befunden at haffue voldtagit den ene effter den anden, oc ingen hand tager til Ecte, hand bør effter Guds oc naturlig Low at straffis paa Liffuit.

Aarsag huor for Ectefolck maa atskillies.

Den første Aarsag er Horeri. Dog skal den Person, som anklager, lowligen steffne den, der anklagis, i Rætte, oc skiællige beuise det, oc er det icke nock, at den Person, som anklagis, det self bekiender, fordi mand tit befunder, at mange liwe paa sig self, paa det den ene kand bliffue aff met den anden, eller oc komme den i skade, som hand eller hun sige sig at haffue syndet met, eller for anden Sag.

Her hos skal Dommeren forfare, for det første, om den Person, som anklager, er wskyldig, fordi der som dends skyld oc findis vdi lige maade, da bør dennem icke att skillies at, effterdi huercken aff dennem, som hin anden i saa maade ville beskylde, bør self for den Sag skyldig at vere. Men der som den ene Person retter oc bedrer sig, oc den anden icke, saa det findis be-

uisligt, da maa den, som retter sig, vel atskillies fra den anden, som bliffuer varactig i sit syndige Leffnit.

For det andit skal oc flittelige forfaris, om nogen af dennem haffuer giffuit den anden merckelig Aarsag til saadan forseelse, met Rufferj, Tyrannj, eller i andre maade, som Dommerne kunde kiende at vere ret Aarsag til saadant fald, da bør dennem icke heller saa lettelig at skillies at.

For det tredie, om en Dannemands Quinde bliffuer voldtagen, da bør hende icke for saadan Voldtægt at skillies fra hendes Hossbonde, fordi den bør icke at straffis, som lider wræt, men den som gjør wræt.

For det fierde, dersom en Mand, effter hand haffuer befundet sin Hustru vdi Hoer, søger Seng met hende, da haffuer hand der met forbrut sin tlltale til hende. Men der som hun anden gang forseer sig, oc hand da holder sig fra hende, da maa hand klage hende an, oc skillies ved hende. Men den Person, som bliffuer saa atskildt fra den anden for Hoer sag, skall icke maa gifte sig igen, vden Kongens synderlige beuilling oc tilladelse, oc dog skal det icke maa skee, førend try Aar ere forløbne, da skal den Person føre nøyactige Vidnisbyrd, at den i middeler tid siden haffuer skicket sig ærlige oc christelige, om den skal benaadis at gifte sig igen. Dog skal den skyldige Person, som vdi saa maade skillies fra den wskyldige, icke maa gifte sig, eller bliffue boendis vdi den Sogn, Herrit eller By, som den wskyldige er besiddendis.

Den anden Aarsag, huorfor Ectefolck maa skillies at,

Er desertion, som er, naar den ene Ecteperson foruden nogen skiellig Aarsag, eller den andens samtycke,

forlader den anden oc drager bort. Oc skal her met saa holdis, at den Person, som forlat er, skal tøffue den anden effter i try Aar i det mindste: vden saa er, at det kand skiellige beuisis, at den Person, som er bortdragen, beligger sig met nogen anden, da maa den Person, som forladt er, tilstædis til Ecteskaff, strax saadant beuist er.

Men naar disse try Aar ere forløbne, da skal den Person, som forladt er, steffne den anden først til Herritzting, oc siden til Landsting, oc føre det beuijst til Consistorium. Dernest skal den haffue sin Vidnisbyrd beskreffuit aff sin Sogneprest, dessligeste oc sit Skudtzmaal aff sit Sognefolck, som skal tagis til Tinge, at den anden Person haffuer verit borte vdi try Aar, oc at den forladte Person haffuer middeler tid leffuit oc holdit sig ærlige oc vel, oc icke giffuit den Person, som er bortrømt, skiellig Aarsag der til. Oc naar dette saa alt sammen lowlige beuist er, da maa den Person, som forladt er, tilstædis at giffte sig igen.

Skeer det ocsaa, at den forladte Person forseer sig, før end de try Aar ere at ende, da skal den Person vere vnder tilbørlig straff aff sit Herskaff, dog icke at forbiudis Ecteskaff, vden met den person, som den haffuer forseet sig met.

Men der som en Mand drager hen i Krig eller paa sit Kiøbmandskaff, oc aff saadan Aarsag bliffuer lenger borte, hand skal icke holdis pro desertore, oc skal fordi hans Hustru fortøffue hannem effter i det mindste vdi siu Aar.

Der som oc er viss kundskaff, at han er fangen, eller vdi andre maade forhindret imod hans villie, da

skal hun endelige fortøffue hannem effter, oc icke giffte sig met nogen anden.

Diselligeste naar der er Vidnissbyrd, at en Mand er bleffuen enten i Krig eller vdi anden maade omkommen, da skulle de Vidnissbyrd offuer hørís aff deris tilbørlige Dommere, om de ere nøyactige, oc der tagis beskreffuen, oc siden skal den Person, som vil giffte sig, indføre samme Vidnissbyrd for Consistorio, oc da der at haffue heuisligt, at den haffuer skicket sig vel, oc siden maa den tilstædis andit Ecteskaff.

Men der som nogen fordrister sig til at søge Seng met huer andre, før end saadan Dom er lowlige skeet vdi Consistorio, da skulle de straffis aff deris Øffrighed, som ved bør.

Skeer det oc saa, at naar en Quinde haffuer saa giffit sig met en anden Mand, effter Dom er gangen, at den første hendis Mand kommer igen, oc begerer sin Hustru til sig igen, da bør hannem at haffue nøyactige Vidnissbyrd met sig, at hand haffuer middeler tid sig tilbørlige forholdit, oc met nogen anden sig ikke forseet, eller foruisis at søge saadanne Vidnissbyrd aff dennem, hand haffde verit hos; oc naar hand det haffuer giort beuissligt, bør hans Hustru at forlade den anden Mand, oc komme til den første igen.

Den tredie Aarsag, huor for Ectefolck mue
skillies at,

Er om nogen er Impotens, det er, wskickelig til Ecteskaff: Dog skal den Person, hues brøst saa findis, stædis try Aars tid, at søge raad, om hand midler tid kand hielpis, om han haffde den brøst for Bryllupit. Oc der som hand icke da bliffuer hiulpen, da maa der

bliffue skilssmis imellem dem. Men der som den brøst kom effter Bryllupit, da skulle de bære det som it andet Kaars, Ectefolck kand tilkomme.

Om atskillige Tilfald vdi Ecteskaff.

1. Om en Mand eller Quinde, som er ectegifft, forseer sig met hans eller hendis Broder, Søster eller næste Slect, som er imod Guds Low, oc hannem eller hende aff synderlig Aarsag naadelige benaadis Liffuit, da mue de icke skillies fra hinanden, men ligeuel bliffue tilsammen som Ectefolck, vndtagit at den, som wskyldig er, begierer at skillies fra den, sig i saa maade forseet haffuer, da bør det at vere den frijt for.

2. Om den, der haffuer sin Festemø, tager sig en anden til Ecte, da der som hand haffuer haft noget ydermere at skaffe met samme sin Troloffuede, bør hannem at forlade den anden oc beholde den første, om hun vil.

Men der som hand i saa maade er wskyldig met den første, da skal hand bliffue hos den anden, besynderlig om hun icke viste, at hand vaar troloffuit met den første, der hun gaff sig vdi Ecteskaff met hannem; men der som hun viste det, da bør hand at giffue den anden offuer, oc bliffue hos den første, om hun det begierer. Begierer hun det icke, saa skal hand dog icke beholde den anden, effterdi hun viste, at hand tilforn vaar troloffuit: oc hand, som sig vdi saa maade forseer, at straffis der for aff Øffrigheden met høyeste straff, som det sig bør.

3. Der som Hustru eller Hossbonde falde vdi nogen besmittelig Siuge, som Spedalske eller Frantzoser, da bør dennem icke derfor at skillies at, men lide det

taalmødige som det Kaars, Gud haffuer dennem paalagt: Dog er det vdi sig self christeligt, at den, som met slig Siugdøm er beladt, icke begierer at besmitte den anden.

4. Der som oc er beuiseligt, at enten Hustruen eller Hussbonden haffuer verit besmittet met spedalske siuge, oc icke haffuer det obenbaret, før de komme sammen i Ecteskaff, men at den ene der effter haffuer forderffuet den anden, da maa den, der saa er bedragen, vel skillies ved den anden.

5. Der som oc hænder, at Hussbonde eller Hustru bliffuer affsindig, da maa deris Ecteskaff der for icke atskillies, men den ene at see den anden tilgode, oc hielpe hin anden vdi alle de maade, mueligt kand vere.

6. Om Hossbonde eller Hustru bliffuer befunden vdi Tyffueri eller nogen anden wærlig Sag, som er halsløs gierning, oc bliffuer dog sparit paa Liffuet aff Øffrigheden, da mue de derfor icke skillies at: men bliffue saadanne Missdedere fredløss eller fluctig, oc icke benaadis aff Øffrigheden inden try Aar, da maa den wskyldige person tilstædis at gifte sig, om den vdi midler tid haffuer huldit sig ærlige oc vel, oc det skiellige kand beuisis.

7. Der som nogen bliffuer fredløss, dog for ærlig gierning, da bør Hustruen at fortøffue vdi siu Aar, om hand midlertid kand stille Øffrigheden til freds oc komme til sin Fred igien: skcer det icke, da maa hende effter de siu Aar tilstædis att gifte sig met en anden.

8. Om en Ectemand farer andensteds hen, oc der gifter sig met en anden Hustru, som icke veed aff det første hans Gifftermaal, da holdis hun wskyldig, saa lenge hun veed der intet aff, oc bør derfor huercken hun eller hendis Børn, som de haffue afflet sammen, at

lide nogen skade enten paa ære eller Gods; men om hun kommer vdi wiss forfaring, at hand haffuer en anden Hustru, da bedriffuer hun Hoer, om hun lenger haffuer samquem met hannem. Oc naar saadant bliffuer aabenbarit, at hand (maaskee) bliffuer benaadit Liffuit aff Øffrigheden for nogen merckelig Aarsags skyld, da skal hand komme til den første igen, om hun vil tage hannem til Naade; vil hun icke, da maa hand dog icke beholde den anden, men hende skal det være frijt fore at gifte sig met en anden Mand. Sammeledis skal oc holdis, om en Ectequinde hendis forseelse vdi saa maade findis.

9. Der som nogen enten til Tinge eller imellem sig selff giffue huer andre Skilsmisse Breff, da skulle saadanne Breff intet actis, men dennem, samme Breff vdgiffue oc samtycke, at straffis aff deris Herskaff, som ved bør.

Om nogen bliffuer lowligen steffnd til Ecteskaffs Dom, oc sidder Steffningen offuerhørig, oc icke vil møde, da skal den, som i saa maade steffnd vorder, giffue den anden sin kaast oc tæring igen.

Tager oc nogen Steffning, oc icke selff vil møde at giffue den Sag, som steffnd er, da bør hans gienpart at dømmis quit for samme Steffning, til saa lenge hand igien vil steffne oc vere i rætte, oc igien oprette den anden hans beuisslige kaast oc tæring.

Huilcke for^{ne} Puncter oc Artickle Wi vdi alle maade, effter som forskreffuit staar, ville haffue holdit oc effterkommit. Bedendis oc biudendis vore Lønsmend, Superintendenter, Prælater, Canicker oc alle andre, som enten paa Capiteler, vdi Consistorijs eller anden stedz skulle sidde, rætte, forhøre oc dømme vdi Ecteskaffs sager, at

I rætte eder effter forskreffne Puncter oc Artickle retfærdelige at dømme oc forhielppe huer vdi hues Ecteskaffs sager lowlige for eder indsteffnis, saa meget christeligt oc ret er, oc imod for^{ne} Artickle aldels intet at dømme eller giøre i nogen maade: Vnder vor Hyldest oc Naade. Actum Kiøbenhaffn den 19 Junij Aar 1582.

Trykt med flere Forordninger 1590. Samme Dag udgik der ogsaa et særligt kgl. Brev til Stiftslensmænd, Superintendenter og Kapitler om i Behandlingen af Ægteskabssager at rette sig efter foranstaaende Artikler (Sjæl. Tegn. XV, 61—2).

472.

1582. 19de Juni. Om Forholdsregler til Forsørgelse af Betlere.

Wi Frederich then Anden (etc.) Giøre alle vitterligt, adt effthersom wi komme wdi forfaring, adt ther fast alleuegne her wdi Riigit skal vere mangfoldige Betlere och Tryglere, ther aff menige Mand meget besueris: och endog Recessen formelder, huer Sogn adt skulle føde sine egne Betlere, wi och adtskillige andre Breffue och Forordninge haffue ther om ladet wdga, saa fornemme wi alligeuel, saadant icke at kunde haffue fremgang, och thet wdj nogen maade ther aff kunde foraarsages, adt wdi en part Sogner ere the saa mangfoldige, adt the wden Almuens store besuering icke kunde ther fødis och wnderholdis. Tha paa thet adt ther paa maatte giøris en ræt skick och forordning, huorledis best ther met kunde forholdis, saa adt huor en Sogn icke kunde sine Betlere wnderholde, adt ther tha lagdis tho eller tre Sogner thilsammen, och the tha thennem, som wdi the Sogner haffue hierme, skulle føde och wnderholde: haffue wi thilbetroet och befalit oss elsk^e Axel Gyldenstiern, Embidtzmand paa vort Slot Landtzkrone, och Corffuitz Viffert, Embidtzmand paa vort Slot Malmø, vore Mend

och Raad, adt skulle medt thet første omdrage wdi vort Land Schaane, och ther om randsage och offuerueie Leiligheden, och giøre ther paa en kort och skickelig forordning, huorledis medt samme Betlere wdi for^{ne} vort Land Schaane kand best forholdis, och siden paa samme skick forsende ind i vort Cantzeli en klar fortegnelse, saa ville vi vore Breffue ther om lade wdga. Giffuit paa vort Slot Kiøbenhaffn then 19 Junij Aar etc. 82. Wnder vort Signet.

Ny kirkehist. Saml. IV, 399—400. Lignende Breve udgik til de øvrige Stifter (Sjæl. Tegn. XV, 63).

473.

1582. 5te August. (Frederiksborg). Kong Frederik gjør vitterligt: Hr. Oluf Pedersen, Sognepræst til Pedersborg Sogn, har hidtil haft en Sorø Klosters Jord og Ejendom til Hjælp til hans ringe Avl og Bjeriing; men da denne Jord nu er lagt ind under Sorø Kloster igjen, tilstaas der ham og hans Eftermænd Kongetienden af Pedersborg Sogn kvit og fri »til paa videre Forordning«.

Sjælandske Registre Nr. 12, Fol. 255.

474.

1582. 11te August. *Om Bidrag af Landsbykirkerne i Skaane, Halland og Bleking til Varbjerg Kirkes Bygning.*

Wi Frederich then Anden etc. Helse ether, menige Kirkeverger til alle Landtzkirker wdi vore Lande Schaane, Halland och Bleging, euindeligen med Gud och vor Naade. Vider, effter adt Sognekirken wdi vor Kiøbsted Varbiery aff Riigens fiender sidst forleden Feide er bleffuen affbrendt, och vore wndersaatte ther sammestedtzoendis icke kunde affsted komme samme Kircke igjen

adt opbygge och hielpe thilrette: Tha haffue wi then Leilighed naadigst anseet oc betenckt, och paa thet adt for^{ne} Kirke maa igien bliffue bygt, haffue wi for godt anseet och medt thette vort obne Breff ville thet saa forordnet haffue, adt alle Landtzkirker wdi for^{ne} vore Lande, Schaane, Halland och Bleging, saa mange som findis adt vere ved goed heffd och bygning, och ther offuer ere ved formue och forraad, skulle komme for^{ne} Varbiery Kirkes Bygning thil hielp medt tho daler aff sin Indkompst wdj neruerendis Aar. Huilcke for^{ne} tho daler Kirkevergene huer aff then Kirke, the ere forstandere fore, skulle giffue och offerantuorde oss elsk^e Borgemestere och Raadmend wdi Varbiery theris fuldmyndige; och the skulle vere forplict samme penninge adt foruende thil for^{ne} Kirkis Bygning och thil ingen anden brug, och ther fore giøre oss elsk^e Anders Bing, vor Mand, Raad och Embitzmand paa vort Slot Varbiery, gode Rede och Regenskab paa vore vegne. Thi bede wi (osv.). Giffuit paa vort Slot Kroneborg then xi Augusti, Aar 82. Wnder vort Signet.

Friderich.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4to.

475.

1582. 30te December. *Til Lensmændene om Overholdelse af Bededagene.*

Frederich then Anden etc. Vor synderlig gunst thilforn. Wider, adt wi aff christelig Betenckende haffue hoess Superintendenterne offuer alt Riiget ladet forscriffue Bededage adt skulle holdis then 28. 29. 30. Januarij først kommendis, och vi erindris, adt naar Bededage i saa Maade thilforn haffue verit paabudne, skulle

vore wndersaatte, en part Bønder besynderlig, icke lade thet sig saa gaa thil sinde, som Leiligheden och Nødtørfften vel wdførdrer, men en part samme dage holde Thing och Steffne och anden verslig handtering, saa vel som paa andre Thide. Tha bede wi och ville, adtj offuer alt ethers Leen bestiller och forskaffer, adt paa samme Bededage icke holdis Herritzthing eller anden Steffne, men strengeligen och alffuorligen foreholder menige wndersaatte paa huer Sted adt søge theris Sognekirker, och for^{ne} Bededage christeligen och endrecteligen adt holde och begaa. Ther medt skeer vor vilie. Thi thager her ingen forsømmelse fore. Befalendis ether Gud. Screffuit paa vort Slot Skanderborg then 30 Decembris, Aar etc. 1583 (c: 1582.)

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4to.

476.

1583. 10de Januar. I Anledning af den kirkelige Jurisdictiones Overgang fra Stiftslensmændene til de særlige Lensmænd paabydes Indsendelse af forskjellige Registre og Oplysninger.

Frederich den Anden (osv.). Wor synderlig gunst tilfforn. Wij bede Eder oc wille, atj strax met det allerførste tiltæncke clarligen at lade optegne oc registrere ald wor oc kronens Rente, Herlighed oc Rettighed aff de Sogner oc Kyrcker wdi Eders Leen, som tilfforn haffuer fuld Stigs Leensmand paa wore wegne: Først huert Sogen serdelis met wor oc kronens Anpart aff Tyenden, huor høyt den seg beløffuer, effter som samme Tyend er nu forpactit, oc huem dennom forpactit haffuer. Sammeledis huor mange Præster, huer med sit Naffn, som boendis ere wdj Eders Leen, oc huor mange Kyrcker huer Præst haffuer, saa wel Annexer som Hoffuit

kyrckerne. Der hoes oc hues Giesteri eller anden Rettighed de aarligen ere os oc kronen mett rette plictige. Desligeste at der som der findes nogle kyrcker wdj forneffnde Eders Leen, som nogen enten Adelen eller andre haffuer eller tilholder seg Jus patronatus til, I da oc dennem i lige maade optegner i samme Register, oc det forsender til Kiøbenhaffn til wor Rentemestere der sammesteds, saa det wforsømmeligen er der tilstede til Midfaste først kommandis wdj det seniste. Fremdelis bede wij Eder oc wille, at hues oss oc kronen aff Tyendekornit der wdj for^{ne} Eders Leen tilkommer, atj det lade indlegge paa en beylelig oc bequem sted hoes Søesiden, saa det welforuaarit ligger der tilstede, nar wij der om wille ydermere lade forordne. Oc nar i for^{ne} Register om Stigtens Jurisdickt oc Rettighed til wor Rentemestere fremskicke, I da oc der hoes tilscriffuer hannem, huor møgit korn aff samme wor oc kronens Tyende wdj Eders Leen er at bekomme, at hand paa wore wegne kand wide der om at lade giøre forordning, om det enten giøres behoff til Kiøbenhaffn, eller at lade det selge oc wdj penning foruandle, paa det hand kand wide paa wore wegne seg wdj tide der wdinden at rette, oc der met at giøre, effter som oss kand were nytteligst oc gaffnligst. Der met skeer wor wilge oc beffalning. Di tager der ingen forsømmelse faare. Beffallendis Eder Gud. Screffuit paa wort Slot Drotningborg den 10 Januarij Aar 1583. Wnder wort Signet.

Friderich.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280, paategnet af Provst Jørgen Christiensen i Østoft: »Prousterne wdj Loland haffuer giord beskied paa dette Register om Stigs Jurisdickt oc Rettighed, saa wijt som deris Embede met præster oc kyrker, Giesterij oc Jus patronatus belanger, som du finder wdj min proustebog. Registerit

er Stigs Leensmanden [Hack Ulfstand] offuerantwordit«. — En Afskrift af samme Brev, stilet til Korfits Viffert, Lensmand paa Malmøhus og Lundegaard, findes i Ny kgl. Saml. 1128. 4to.

477.

1583. 18de Januar. »Kgl. Majs Brev til Mester Peder Tøgersen, Superintendent udi Viborg Stift, at Hs. Majestæt for Forbøns Skyld havde eftergivet Hr. Hans udi Vorning hans Forseelse, og derfor at skulle lade hannem blive ved sit Kald med nogen Forpligt og Vilkaar«.

Frederik. Vor sønderlig Gunst tilforn. Vider, at efter vi komme udi Forfaring, hvorledes Hr. Hans udi Vorning haver skikket sig fast utilbørlig udi sit Kald og Embede med idelig Drukkenskab, Kiv, Klammer og Trætte til Tinge, hvoraf stor Forsømmelse udi hans Kald og megen Uskikkelighed udi Levned er efterfulgt, Guds hellige Ord og Evangelii Ministerium til Beskjæmmelse, sine Sognemænd og andre til Forargelse og Gud til Fortørnelse, hvorfor han billigen skulde straffes og skikkes andre til et Exempel: saa have vi alligevel for nogle vore Godemænds Forbøn og for hans mange smaa Børns Skyld, at de hans Daarlighed til Armod og Elendighed ikke skulle undgælde, naadigst bevilget, at for^{ne} Hr. Hans paa denne Gang maa benaades og blive ved hans Kald, med den Besked, at han skal offentlig udi Eders Nær-værelse forbede sine Sognemænd sin Forseelse og Forargelse, saa de selvvillige blive med hannem tilfreds at ville fremdeles have hannem til deres Sognepræst, og at han derhos skal sig personligen og skriftligen til Eder forpligte, at skulle herefter ikke lade sig befindes vdi sliq Overflødighed og Drukkenskab, ikke heller med Kiv og Trætte til Tinge og Stevne, eller med noget andet, hvad hans Person og Embede ikke bør eller vel anstaar, men at skulle udi alle Maade skikke sig udi Levned og

Lærdom som en christen, retsindig Guds Ords Tjener og Sjælesørger. Saa fremt som han udi noget derimod sig forser, at han da uden al Naade skal straffes paa hans Kald og afsættes. Thi bede vi Eder og begjære, at I tage af hannem slig Forpligt, eftersom I af begavede Forstand kunde bedst betænke, hans forgangne Uskikkelig-
 heds kunde udkræve, og paa samme Forpligt lader hannem blive ved sit Kald, at forfare, om han sig rette og bedre vilde; havendes og siden Indseende med, at han skikker sig ustraffeligen og som det hans Kald og Stand er sømmeligen. Herefter I eder herudinden have at rette. Dermed sker os til Vilje. Befalendis eder Gud. Actum Dronningborg den 18 Januarii Aar 1583.

Jydske Tegnelser II, 366.

478.

*1583. 13de Februar Indtægterne af Vorde Præstekald henlægges til
 Lenning for Hospitalsforstanderen i Viborg.*

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at paa det at det almindelige Hospital udi vor Kjøbsted Viborg maa altid med en god gejstlig lærd Dannemand til Forstander blive forsørget, som de fattige udi samme Hospital vil og kan troligen og tilbørligen forestaa, Hospitalets Rente og Indkomst oppebære, det ordentlig og nødtørfeligen udspise og forvandle, og dermed i alle Maade vide og ramme de fattiges Gavn og Bedste, som en christen Forstander bør: da ville vi, at altid skal skikkes til Forstander for samme Hospital en vellærd gudfrygtig Præstemand, og paa det at han maa med tilbørlig Ophold forsørges, da have vi saa for godt anset, bevilget og forordnet, og nu met dette vor aabne Brev bevilge og forordne, at efterskrevne tre Sogne udenfor vor Kjøbsted

Viborg, Romlund, Fiskbæk og Vorde Sogne, maa og skulle være og blive annexerede, og hvilken som bliver skikket til Hospitalsforstander, skal og nyde samme Sogne med Præstegaard, Præstetiende og al anden Præsterente og Rettighed udi samme Sogne, og paa det at Sognefolket ikke des mindre maa blive med Guds Ords Tjeneste tilbørligen forsørget og ikke udi hastig tilfaldende Sygdom skulde forsømmes, da skal samme Forstander have og holde en Kapellan, som skal bo udi et af Sognene hos dennem, at han kan være dennem til Rede udi deres Sygdom eller hvor de hans Tjeneste behov have. Og paa det denne vor Forordning udi Gjerningen uden Forhaling maa efterkommes, ville vi og hermed befale, at os elsk. hæderlig Mand Hr. Søren Torup, som nu er Forstander udi Hospitalet udi Viborg, skal nu strax for^{ne} Sogne bekomme, annamme og nyde, saa længe han for^{ne} Hospital christeligen, troligen og tilbørligen forestaar. Og naar efter hannem en anden skal skikkes til Forstander udi samme Hospital, bør lige- maade efter denne vor Forordning dermed at skikkes og forholdes i alle Maade. Bedendes og bydendes Superintendenten udi Viborg Stift, som nu er eller her efter kommendes vorder, saa og menige Kapitel udi Viborg Domkirke, at de have Indseende hermed og holde herover, som det sig bør, og som de for Gud og os ville ansvare. Actum Koldinghus den 13. Dag Februarii Aar 1583.

Jydske Registre Nr. 3, Fol. 473—4.

479.

1583. 27de Marts. (Haderslevhus). Kongen tilstaar Hr. Jens Pedersen, der har været Sognepræst til Holm

Kloster (i Fyn) og nu for hans Alderdoms og Skrøbeligheds Skyld ikke længere kan forestaa sit Kald, at han maa være skattefri, dersom han bosætter sig i nogen Kjøbsted.

Sjæl. Registre Nr. 12, Fol. 278.

480.

1583. 30te Marts. Kongen overdrager Johan Buchholt Patronatsret til Skaarup Kirke.

Wi Frederich den Anden etc. Giøre alle vitterligt, at efterdi os Elskelig Johan Buchholt til Klinstrup, vor Tiener oc Befalingsmand paa vort Land Island, hafuer nu med hans Hustru, oss Elskelig Fru Lisabet Vrnis bevilning oc samtycke vnderdanigste godvilligen gifvet, skiøt oc afhendt til os oc vore Arfvinge en deris Gaard oc Godtz her vdi Søndre Judland, vdi Toffle herrit, vdi Andslet By, som Niels Jensøn i boer, skylder aarlig: byg j pund, haffre iij Ørtug, j brende Svin, 2 Ɔ aarlig penge, j Lam, j Gaas, ij Høns, viij β Eritzpenge, j Foeroxe, Gesteri j daler, met all samme gaards Rente oc rette Tilliggelse, aldelis intet vndertagit, at hafve, nyde, bruge oc beholde for evindelig Eyedom, eftersom det gafvebref, hand med hans Hustru os vnderdanigste derpaa gifvit hafver, det formelder oc vdviser: Da hafve vi af vor synderlige Gunst oc Naade vnt oc gifvit, oc nu med dette vort Obnebreff vnde oc gifve for^{ne} Johan Buchholt oc hans Hustru oc Arfvinge Jus patronatus til deris Sogne Kircke, Skaarup Kirker vdi Sundtz Herrit i vort Land Fyn, oc det med all Kirckens part af Tienden af for^{ne} Skaarup Sogn oc ald anden for^{ne} Kirckes Herlighed, baade af Kirckens Bolige oc Kirckeiorde oc Eyedom, oc i alle andre maade, intit vndertagit, at skulle nyde, bruge

oc beholde for evindelig Eyedom. Oc eftersom vor oc Kronens part af Korntienden af samme Sogn er funderit oc lagd til Prestens Vnderholdning vdi vor Kiøbsted Svenborrig, daa skal for^{no} Johan Buchholt, hans Hustru oc Arfvinge aldellis intet der med befatte dennem, men Kronens part af Korntienden af samme sogn altid her efter at følge til samme Prestis Vnderholdning i Svenborrig, eftersom den her til lagd oc funderit er. Sammeledis skulle de icke heller befatte dennem med Prestegaarden eller nogen Prestens Tiend, Rente eller Rettighed, men den altid wbehindrit at følge Presten, som hand til diss giort hafver. Skulle de vere forpligtige at holde Kircken ved god Hefd oc Bygning med anden sin tilbehøring, som det sig bør. Desligeste skulle de oc forsørge Sognefolckit med en god lærd Mand til Sogneprest, som af Superintendenten der til skal kiendis skickelig, lerd oc duelig, oc sit Kald rettelig [vil] forestaa, som en Sielesørger bør at giøre. Forbiudendis (osv.). Gifvit paa vor Gaard Vamdrup den xxx Martij A° M. D. L. xxxiiij. Vnder wort Signet.

Afskrift i Karen Brahes Mnscrip. Nr. 283.

481.

1583. 20de April. *»Henrik Below fik Brev at skulle indsætte en Præst udi Eltang og Vilstrup Sogne ved Kolding».*

Frederik etc. V. s. G. t. Vider, eftersom vi af christelig Betænkende og Omsorg, paa det Sognemændene udi Eltang og Vilstrup Sogne med en skickelig og lærd Person til Sognepræst og Sjælesørger efter Hr. Niels Grises Afgang maatte blive forsørget, have dennem tilskicket denne Person, ved Navn Anders Bentsen, som vi fra vort Universitet udi Kjøbenhavn have ladet forskrive, og der

sammesteds saa vel som hos andre Universiteter uden Riget en Tid lang haver studeret, [saa] at han udi Lærdom findes skikkelig og ustraffelig, udi den Agt og Mening, at de, anseendes Guds Ære, deres egen Salighed og vor naadigste Benegenhed og Vilje, samme Person godvilligen og gjerne til deres Sognepræst skulde have annammet: saa forfare vi ligevel, der sligt er dennem angivet, have de efter otte Dages Betænkende dennem endeligen erklæret, at de samme Person ikke ville antage, men ville have en, som deres forrige Sognepræsts efterladendes Hustru kunde tage til Ægte og hende og hendes Børn forsørge. Deraf vi formærke, deres Sognepræsts Hustru, for Vild og Venskab og maaske en Part for Gunst og Gavn, mere end deres egen Saligheds Sag og Guds Ords Forfremmelse og Ære, hvilket over alt i sligt Fald burde at ansees, skal være dennem anliggendes, saa og deres modtvillige Egensindighed vor velmenende naadigste Vilje og Beneigenhed foredraget, os ikke til ringe Foragt, derom vi ville være forarsaget anderledes at ville tiltænke, dog det til sin Tid derved lade bero. Og efterat vi herudinden befinde for^{ne} Bønders utilbørlige, modtvillige Egensindighed, og de ikke tilbørligen betænke deres egen Saligheds og Guds Ords og Æres Forfremmelse, men fast mere deres afgangne Sognepræsts Hustrus Nytte og Fordel lader dennem gange til Hjærte, og vi udi Sandhed have hørt og formærkt, for^{ne} Person, vi dennem tilskikket have, at være skikkelig og duelig samme Kald at forestaa, ville vi hannem til for^{ne} Kald efter saadan Lejlighed og endeligen have forordineret; derom vi og vort aabne Brev til menige Sognemændene have ladet udgaa, hvilket vi eder herhos tilskikke. Bedendes eder og alvorligen befale, at I strax

med det allerførste sligt menige Sognemænd udi begge Sogne foregiver og siden for^{ne} Person, Anders Bentsen, efter at vort aabne Brev for dennem er læst og forkyndt, der indsætter, saa de hannem uden al Undskyldning annammer, agter og holder for deres Sognepræst og Sjælesørger, og ingen anden, forskaffendes og, at Præstegaarden hannem indrømmes, og at han nyder og bekommer al hvis Præsterente og Rettighed, hannem dertil bør, og hannem derimod ingen videre Hinder eller Forfang at ske udi nogen Maade, under den Straf, som vedbør. Dermed sker vor alvorlige Vilje og Befaling. Thi lader det ingenlunde. Actum Haderslevhus 20 Aprilis Anno 1583.

Jydske Tegnelse II, 393.

482.

1583. 28de Juni. (Haderslevhus). Kongen tilskriver Kapitlet i Viborg: Hr. Niels Eriksen i Føvlum har klaget over, at han ikke har nogen Præstegaard, og har begjæret, at han ligesom andre Præster her i Riget maa blive forsørget med en saadan; »da have vi hannem naadigst bevilget en Viborg Kapitels Gaard i Dronningborg Len udi for^{ne} hans Sogn og By til en Præstegaard at skulle bekomme, og der imod at ville gjøre Kapitlet Vederlag, hvor om vi have tilskrevet os elsk. Jørgen Skram, vor Mand, Raad og Embedsmand paa vort Slot Dronningborg, at skulle igjen af vort og Kronens Gods udlægge til Kapitlet udi Viborg en saa god Gaard paa Rente og Landgilde, som samme Kapitels Gaard er«. Kapitlet anmodes derfor om at lade Præsterne faa den omtalte Gaard, naar der var sket det tilbørligt Vederlag.

Jydske Tegnelse II, 402—3.

483.

1583. 1ste September. »Jørgen Skram og Bispen i Aarhus finge Kong. Maj:s Brev Her Mourits Jespersen, Præst til Oum (Ødum) Sogn anrørendes«.

Vor synderlig Gunst tilforn. Vider, at denne Brev-viser, hæderlig Mand Her Mourits Jespersen, Præst til Oum (Ødum) Sogn, haver underdanigst til os suppliceret om et Sogn, kaldes Hadberg Sogn, som til des haver fulgt Præsten til Galten og Vissing Sogne, eftersom I af hosliggende hans Supplicats ydermere have at forfare. Og efterdi vi nu nogle Gange er om samme tre Sogne paa adskillig Maade besøgt og overløben, særdeles af for^{ne} Her Mourits, saa og af en anden Person, ved Navn Daniel Christoffersen, som og beraaber sig paa nogen Kald, som han skulde have bekommet; og udi slig Handel er forordnet vor Lensmand og Superintendent altingest at skulle efter Ordinansen derudinden forhandle, der med (o: forat) vi ikke i saa Maade skulle overløbes, kommer os seldsom fore, af hvad Aarsag I ikke derudinden midle og forordne det, som ret er, saa vi dermed maatte være ubesværet. Thi bede vi eder og ville, at I udi for^{ne} Her Mouritses Begjæring, saa og om al anden Lejlighed om samme tre Sogne, altingest skaffe og skikke efter vor kjære Her Faders højlovlig Ihukommelses Fundering, som om Sogne, hvilke skulle være annexeret eller ikke, gjort er, saa og efter Ordinansen, at vi deres Overløb maa være kvit, og om alt Besked derudinden os tilbyder, at vi maa vide os der efter at forholde, om nogen af dennem os ydermere besøgendes vorder. Dermed sker vor Vilje etc. Actum Haderslevhus 1. Sept. Aar 1583.

484.

1583. 6te September. (Haderslevhus). Kongen tilskriver D. Povl Madsen: »Vider, at efterdi Gud almægtigste med sin retfærdige Vredes Straf, Pestilense-Sygdom og andet vort Rige og Undersaatter fast allevegne besøger og til alvorlig Pønitenz paaminder og forviser, da have vi for nødtørftigt betænkt og anset, at der skulde holdes (tre) Bededage saa vel her udi Riget som udi vort Rige Norge«. Biskoppen skulde derfor vælge Texter og tilskrive alle Superintendenterne om Sagen.

Sjælandske Tegnelser XV, 255.

485.

1583. 13de September. »Claus Glambeck og Bispen i Aarhus finge Kgl. Maj's Brev at skulle lade en Person ved Navn Thomes Jensen bekomme Føvling og Ring Sogne«.

V. s. G. t. Vider, at denne Brevviser, Thomes Jensen, haver underdanigst til os suppliceret og givet tilkjende, at hans Stiffader haver været Sognepræst udi Føvling og Ring Sogne der udi Skanderborg Len, og han sammesteds opdraget, til han er kommen til Skole, og siden skal have sig først udi Skole og derefter udi Universitetet udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn udi boglige Kunster og Studering nu fast lang Tid underholdet og beflittet, saa han derover haver fortæret, hvis han af fædrene eller mødrene Arv eller Venners Hjælp haver kunnet afstedkomme, og nu intet videre haver, dermed han sig kunde opholde. Og derfor efter sin Stiffaders Død haver med Superintendentens Forlov begivet sig til for^{ne} Føvling og Ring Sogne, sin Tjeneste Sognemændene at præsentere, og der af os elsk. Peder Torkelsen, vor Mand, og andre Sognemænd udi det ene Sogn, Føvling

Sogn, som skal være det første og fornemste af begge for^{ne} Sogne, bekommet Kaldsbrev, og de udi den anden Sogn skal have dennem undset at give hannem Kald, af den Aarsag at du, Claus Glambeck, skulde ville have did den Hr. Christen, som haver været Prædikant paa vort Slot Skanderborg. Hvorfor for^{ne} Thomes Jensen haver os derudinden besøgt, begjærendes for^{ne} Sogne at maatte beholde. Om hvilken Lejlighed for^{ne} Peder Torkelsen haver ogsaa underdanigst ladet hos os anlange, begjærendes, at efterdi at han med sine Sognemænd haver kaldet for^{ne} Thomes Jensen, og ingenlunde er tilsinds for^{ne} Hr. Christen at ville have, at hannem og andre samme Sognemænd ikke nogen imod deres Vilje skulde paatrænges, men derudinden maa nyde den Frihed, som dennem udi Ordinansen er tilladt. Da efterdi vi naadigst ikke ville, at nogen god Mand eller andre skulle nogen Præst imod deres Vilje og imod Ordinansen udi vort Navn anmodes eller paatrænges, sønderlig hvor billig Aarsag er sig derimod at vægre enten for nogen Uskikkelighed eller Utilbørlighed, som det og udi denne Fald foregives; og efterdi Peder Torkelsen med andre Sognemænd udi Føvling Sogn haver givet for^{ne} Thomes Jensen Kald, og det skal være det største Sogn, og saa Sognemændene udi for^{ne} Ring Sogn ikke skulle være ubenejget, for^{ne} Thomes Jensen til deres Sognepræst at antage, om sligt udi deres frivillige Kaar maa henstilles, vi og ingenlunde er tilsinds at tillade, at Sognene skulle adskilles imod den Forordning, en Gang derpaa besluttet er, efter (som) det vil give ydermere Vidtløftighed og Urigtighed: bede vi eder og ville, at dersom for^{ne} Thomes Jensen er lærd og skikkelig til Kald, og ikke Aarsag hannem for Utilbørlighed at forvise og forskyde, at I da

lade hannem blive ved samme Sogne. Dermed sker vor Vilje. Actum Koldinghus 13 Septembr. 1583.

Jydske Tegnelser II, 419.

486.

1583. 14de September. Kongen, som har erfaret, at Bønderne paa Bornholm ikke christeligen og tilbørligen tiende, saa at undertiden ganske lidet af samme Tiende efter hver sit gode Tykke og Vilje fremkommer, paalægger dem at tiende retfærdeligen efter Recessen og Ordinansen, saa fremt de ikke ville lide Tiltale og Straf.

Hübertz, Aktstykker til Bornholms Hist., S. 493.

487.

1583. 17de September. (Skanderborg). Kgl. Befaling om at Kirkeværgerne til alle Kirker i Odensegaards Len ikke maatte lade hugge i Kirkernes Skove, men Lensmanden skulde have Skovene i Befaling og Forsvar, og han skulde lade udvise det Tømmer, der var nødvendigt til Kirkernes Bygning.

Fynske og smaal. Registre Nr. 1, Fol. 356.

488.

1583. 2den Oktober. (Skanderborg). Kongen tilskriver M. Niels Hvid, Superintendent i Skaane: han har erfaret, at den Præst [M. Jakob Nielsen i Skurup], som for nogle Aar siden blev fradømt sit Kald formedelst et Skandskrift mod Henrik Brade, Embedsmand paa Hammershus, atter skal have erholdt sit Embede. Det befales derfor i strænge Udtryk Biskoppen at afgive Beretning om Sagen, samt paa ny at afsætte Præsten og beskikke en anden i hans Sted.

Danske Mag. 3. R. III, 141—2. Et ældre Kongebrev, af 9. April 1581, om samme Præsts Forseelse, findes trykt smst., S. 140—1.

489.

1583. 26de Oktober. (Korsør Slot). Mogens Gøye til Bremersvold, Hovedsmand paa Korsør Slot, gjør vit-terligt, at Kongen har bevilget, at den Gaard paa Omø, som Sognepræsten Hr. Christen Lauersen bor i, her efter skal være en fri Præstegaard uden Afgift og Landgilde.

P. Friis Edvarsen, Underretn. om Schielschiør, S. 547—8.

490.

1583. 18de November. *«Albert Friis og Kapitel i Ribe finge Brev at endeligen skulle give Dom imellem Peder Munk og hans Sognepræst, om hvis Trætte dennem er paakommen».*

V. G. t. Vider, at os elsk. Peder Munk, vor Mand, Raad og Admiral, haver underdanigst ladet give os tilkjende, hvorledes han haver Tiltale til sin Sognepræst ved Navn Hr. Peder, Præst til Estvad og Rønbjerg Sogne, for adskillig Utilbørlighed, som han bevist haver, og hannem for samme Sager og Beskyldninger haver for eder indstevnet, og I samme Sag [have] taget til eder nu til førstkommendes Tamperdage at ville og skulle dømme dennem derom imellem, og at for^{ne} Præst nu siden skal have taget vor Stevning over hannem, at møde for os og vort elsk. Rigens Raad til første almindelig Herredag; formenendes dermed sig for eders Dom at ville undslaa og Sagen at forhale. Og paa det at sligt ikke skulde ske, haver for^{ne} Peder Munk underdanigst begjæret denne vor Skrivelse til eder, at han, udi hvis Sager han for eder haver indstevnet, uden videre Forhaling maatte vederfares, hvis Retten imellem hannem og for^{ne} Præst kan give. Da efterdi at for^{ne} Præst, førend han haver taget Stevning over for^{ne} Peder Munk, for eder haver været indstevnet, om hvis Tiltale og Beskyldning for^{ne} Pe-

der Munk haver til hannem, og I haver optaget Sagen til eder og bestemt Tid derom dennem at imellem dømme: da bede vi eder og ville, at I til samme Tid, for^{ne} vor Stevning uanseendes, endeligen dømmer dennem imellem, om al hvis Tiltale for^{ne} Peder Munk haver til hannem og for eder indstevnet haver, givendes det klarligen fra eder beskrevet, som I ville ansvare for Gud og være bekjendt for os. Hvis samme Præst siden haver for^{ne} Peder Munk noget til at tale, som for os og vort elsk. Rigens Raad bør at ordeles, da derefter til sin Tid derom at gange, hvis Lov og Ret er. Dermed sker vor Vilje. I have eder herefter at rette. Befalendes eder Gud. Actum Skanderborg den 18 Novembris Aar 1583.

Jydske Tegnelse II, 431.

491.

1583. 6te December. (Østergaard). Kongen forlener Otte Emicksen til Stensgaard med »al Kronens Herlighed, Rente og Rettighed af alle de Kirkegaarde, som ere liggendes udi Salling Herred udi vort Land Fyn«, »dog skal han aldeles intet befatte sig med Landgilden, som gives til Kirken af samme Gaarde«.

Fynske og smaal. Registre Nr. 1, Fol. 357.

492

1584. 8de Januar. (Havreballegaard). Kongen paa-lægger Kirkeværgerne til alle Landsbykirker i Fyn og Langeland endnu i dette Aar at komme S. Knuds Kirke i Odense til Hjælp med Trediedelen af Kirkernes Tiende og Indkomst til dens Bygnings Behov.

Fynske og smaal. Registre Nr. 1, Fol. 362—3. Den 1. Juli 1584 udgik der Befaling om, at Kirkerne paa Laaland og Falster ogsaa skulde hjælpe til (Aktst., udg. af Fyns St. lit. Selsk. II, 63—4).

493.

1584. 10de Januar. Kgl. aabent Brev til alle Provster og Præster i Fyns Stift om Hertug Christians Hylding.

Wij Frederich den anden (osv.) Helse Eder menige Prouester oc Præster, som bygge oc boe offuer alt Fyens Stift, euindeligh met Gud oc wor Naade. Wider, at effter som wort Elsk^e Rigens Raad nogle aar siden forleden aff hoguictige betenckende haffue kiest oc korit oc wduaald Hogborne Første, wor kiere Søn Hertug Christian, til Danmarks og Norges konning at were, om Hans Kierlighed oss offuerleffuendis wordet; oc menige Adel oc Ridderskab wdi wore Riger Danmarck oc Norge haffuer wdj lige maade beuilget oc forscreffuit dennem, wdi sin tid oc nar det aff dennem begieredis, at wille, effter som gammel skick oc seduaane wdj disse Riger werit haffuer, hylde hogbemeldte wor kierre Søn: Da haffue wij nu effter wor Elsk^e Rigens Raads gode Raad oc betenckende for got anseet at wille lade hogbemelte wor kierre Søn hylde aff alle wore wndersaatte wdi huert land her wdj Riget, oc tiden oc steden, paa huilcke samme Hylding aff wore wndersaatte der wdj landit skee skal, at skulle were wdj wor kiøpsted Odense den 26. Junij først kommendis. Thi bede wi Eder alle oc huer serdelis, atj retter Eder effter til for^{ne} dag oc tid til for^{ne} wor kiøpsted Odense at lade fremkomme oc møde tilstede aff huert Herrit Eders Herritz Prouest oc thoe Præster met fuldmaect aff alle Præster wdj samme Herrit, da paa alle deris wegne ydermere at forfare, hues til samme tid om hogbemelte wor kierre Sønns Hylding bliffuer faaregiffuit, oc der wdinden at giøre oc samtycke, hues andre wore wndersaatte til samme tid for got an-

seendis oc giørendis worder. Huor till i alle som wore kiere thro wndersotte Eder godwillige wille lade befindis. Wij wille egien were Eder alle en naadig Herre oc Konning, Eders gauffn oc bedste wiide oc ramme, som wij wore kiere thro wndersotter plichtig er. Thagendis her ingen forsømmelse fore. Actum Haffreballe gaardt x Januarij Anno 84.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280. Sjæl. Tegn. XV, 289. Lignende Breve udgik til de øvrige Landsdele, men med anden Hyldingsdag, for Jylland i Viborg den 12te Juni, for Sjælland i Ringsted den 10 Juli, for Skaane i Lund den 20de Juli.

Samme Dag udgik ogsaa lignende Breve til Bisperne, samt til Kapitlerne.

494.

1584. 4de Februar. (Skanderborg). Kong Frederik II tilskriver Bisperne om i Anledning af Hertug Christians forestaaende Hylding at fremsende Registre over Herrederne i deres Stifter, for at Herredsprovsten og Præsterne fuldmægtige kunde fremkaldes efter samme ved Hyl-lingen.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4to.

495.

1584. 11te Februar. (Aakjær). Kongen paalægger Laurits Skram, at han skal lade Mester Torben Nielsen, Sognepræst til Giffskod og Huissel Sogne, beholde hans Annexgaard i Giffskod, som Lensmanden vilde tage fra Embedet, fordi Gaarden i en Laughævd kaldes »en Kirkegaard«, skjønt den stedse havde fulgt Præsten for en Annexpræstegaard.

Jydske Tegnelser II, 459.

496.

1584. 17de Februar. »Hr. Povl Andersen fik Bestilling at skulle være Prædikant paa Skanderborg, ut sequitur«.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at vi nu have bestillet og antaget os elsk. hæderlig Mand Hr. Povl Andersen at skulle være Prædikanter her paa vort Slot Skanderborg, saa og Sognepræst udi Skanderup og Stillinge Sogne her for Slottet; og skal han sig udi samme Kald skikke og forholde flitteligen og tilbørligen, som en Guds Ords Tjener og Sjælesørger egner og bør, og hver Søndag og andre hellige højtidelige Dage gjøre Kirketjeneste og Prædiken baade her paa Slottet udi Slotskirken og udi Skanderup Kirke, først her paa Slottet betidelig og til Fromesse, som man kalder, hvad heller vi ere selv tilstede eller ikke, og siden udi for^{ne} Skanderup Kirke. Skal han og hver Onsdag og Fredag prædike udi Slotskirken her paa Slottet, saa vel naar vi ikke ere tilstede, som naar vi ere tilstede. Og skal han til Stillinge Sogn holde en god, skikkelig, vellærd Person til Kapellan, som udi samme Sogn kan være hos Sognefolket tilstede og gjøre dennem tilbørlig Tjeneste inden Kirken og uden og have tilbørlig Indseende derhos, at altingest dermed ganger christeligen og skikkelig til. For denne for^{ne} Hr. Povls Tjeneste have vi naadigst undt og bevilget hannem denne efterskrevne Genant og Underholdning, hvilken hannem her af Slottet skal aarligen fornøjes, som er 9 Ørtug Mel, $\frac{1}{2}$ Læst Malt, 36 Skepper Humle, 3 Fjerdinger Smør, 36 Sider Flæsk, Oxekjød $2\frac{1}{2}$ Krop, 36 Faarekroppe, 36 Gaasekroppe, en levendes Oxe, 10 levendes Faar, 5 levendes Fedesvin, $4\frac{1}{2}$ Tønde Sild, 3 Tønder Torsk, 250 Hvidling, Kabeljav 24 Fiske, $2\frac{1}{2}$ Tønde

Gryn, 1 Tønde lyneborger Salt. Sammeledes skal han derforuden have aarligen til Pension 30 gamle Daler og en Klædning med sin Tilbehøring, som hannem efter hans Stand og Lejlighed bekvemmeligst kan være. Skal og vor Lensmand med første Lejlighed lade sig være befalet at bygge hannem paa et belejligt Sted her for Slottet bekvem Huse-Vaaning og Værelse, som kan være for hannem og hans Efterkommere, Sognepræster her sammesteds. Og skal han af Skovene maa bekomme til sin nødtørftige Ildebrand. Desligeste skal og for^{ne} Hr. Povl Andersen aarligen maa bekomme Præstetienden og al anden Præsterente og Rettighed af begge for^{ne} Sogne, Skanderup og Stillinge Sogne, som fremfarne Præster udi samme Sogne haft haver. Dog skal Hr. Jens udi Stillinge ¹⁾, som til des haver været Præst udi for^{ne} Sogne og nu mere kan samme Kald ikke forestaa, til sin Underholdning og Ophold kvit og fri nyde og beholde den Præstegaard udi Stillinge, som han nu selv ibor, med alle samme Præstegaards Ejendomme og Tilliggelser, til saalænge vi anderledes derom tilsigendes vorder, og intet videre sig tilholde, men al anden Præsterente og Rettighed at følge for^{ne} Hr. Povl Andersen, eftersom forskrevet staar. Og skal for^{ne} Hr. Povl Andersen af for^{ne} Sognes Tiende og anden Rettighed og Indkomme, som hannem tillagt er, selv underholde og belønne Kapellanen, som

¹⁾ Om denne, som ogsaa var Præst paa Skanderborg Slot, se Hansen, Beskriv. over Skanderborg S. 19—21. Det er dog urigtigt, naar han der og andensteds siges at være død 1583. Den 17. April 1587 udgik der nemlig kgl. Befaling til Forstanderen for Hospitalet i Aarhus, om at Hr. Jens Frantsen, forhen Sognepræst i Stillinge og paa Skanderborg, maatte optages og underholdes i Aarhus Hospital (Jydske Tegn. III, 164—5).

han skal have og holde udi for^{ne} Stillinge Sogn, hvilken herefter skal gjøre Sognefolket deres tilbørlige Tjeneste. — Bedendes og befalendes os elsk. Claus Glambeck, vor Mand, Tjener og Embedsmand paa vort Slot Skanderborg, at han for^{ne} Povl Andersen til for^{ne} Kald og Kirketjeneste udi for^{ne} begge Sogne, eftersom forskrevet staar, indskikkjer og forordner, og den for^{ne} Genant her af Slottet lader hannem give og fornøje. Saa og bedendes og hyndendes Sognemændene udi for^{ne} Skanderup og Stillinge Sogne, at I retter eder efter, for^{ne} Hr. Povl Andersen til eders Sognepræst og Sjælesørger at antage, givendes og gjørendes hannem den Rettighed, som I eders Sognepræst og Sjælesørger pligtige ere. Ladendes det ingenlunde. Givet paa vort Slot Skanderborg den 17 Febr. Aar 1584. Under vort Signet.

Jydske Registre, Nr. 3, Fol. 609—10.

497.

1584. 8de Maj. »Jacob Seefeld fik Brev, Præstegaarden udi Staby¹⁾ anrørendes, som Mariager Kloster haver Jus patronatus til«.

V. s. G. t. Vider, at denne Brevviser, hæderlig Mand, Hr. Niels Christensen, Sognepræst til »Stabye« Sogn, haver underdanigst ladet berette for os, at Mariager Kloster skal have Jus patronatus til for^{ne} Staby¹⁾ Sogn og Kirke, og at der over Præstegaarden er beholden til Mariager Kloster, og nogle Bønder derpaa boendes, saa nær som den tredie Part, hvilken hannem er undt at besidde. Hvilket ved den Forordning i saa Maade til des er blevet, af den Aarsag at for^{ne} Mariager Kloster med al des Tilliggelse og Rettighed, der af Arilds Tid

¹⁾ Registranten har urigtig: Stouby.

haver tilhørt, haver været afgangne Hr. Jørgen Lykke hans Livstid forskrevet. Og nu efter samme Kloster og Gods efter for^{ne} Hr. Jørgen Lykkes Afgang er til os erlediget, og han baade for Præstegaard, saa og for hans Sogns Ringhed skal være fast brøsthouden paa nødtøftig Ophold, haver sig fortrøstet efter Ordinansen og af hvis Forordning, vi andensteds, hvor Kronen eller Kapitel haver Jus patronatus til nogen Kirke, om Præstegaarde haver bevilget, gjort og forordnet, at han samme Gaard til sin rette Præstegaard alene at bruge og besidde maatte bekomme, og derom underdanigst os besøgt og anholdet. Da efter vi naadigst gjerne ville bevilge og unde Guds Ords Tjenere, hvad dennem bør med Rette, og efter samme naadigste Bevaagenhed gjerne unde for^{ne} Hr. Niels Christensen for^{ne} Gaard, dersom det befindes at være ret Præstegaard, og dog ikke vide derom Lejligheden: da bede vi eder og begjære, at I derom forfarer og siden om samme Gaard og for^{ne} Præstes Lejlighed lade os vide al Besked, om for^{ne} Gaard er ret Præstegaard, og hvad anden Lejlighed derhos kan være, at vi der efter kunde vide derudinden at gjøre og forordne det, ret er. Dermed gjøre I os til Vilje. Actum Skanderborg 8. Maji Aar 1584.

Jydske Tegnelser II, 479. Jvfr. Danske Mag. VI, 180. 284.

498.

1584. 6te Juli. (Antvorskov Kloster). Kongen tilskriver Ejler Grubbe, Peder Redtz og Dr. Povl Madsen: Sognemændene i Fodby have ladet give tilkjende, at deres Sogn er Annex til Næstved, »der over de have lidt megen Forsømmelse paa deres Kirketjeneste«; nu havde de faaet en residerende Præst, som dog kun havde

meget ringe Underholdning, da Præsten i Næstved oppebar Tienden af Fodby og ikke vilde lade sig nøje med den Pens og Afgift, som fremfarne Sognepræster have haft af Fodby Sogn, og som han selv tilforn havde udgivet, da han i sin Tid havde samme Fodby Sogn. De nævnte Mænd skulde derfor træffe en Ordning, hvorved baade Præsten i Fodby og Præsten i Næstved med Billighed kunde nøjes.

Sjælandske Tegnelse XV, 346—7.

499.

1584. 22de September. (Kjøbenhavn). Kongen bestemmer, at det nordre Kapel ved Ringsted Kirke fremtidig skal være et Domhus, hvori Landstinget kan holdes.

Sjælandske Register Nr. 12, Fol. 346.

500.

1584. 28de September. *Præsten ved S. Hans Kirke i Odense faar Tillæg til sin Len.*

Wij Frederich thend anden (osv.) Giøre alle witterligt, att wij aff wor synderlig gunst och Naade haffue wndt, beuilgit och tillad, och nu med thette wort obne breff wnde, beuilge och tillade, att Oss elsk^e Her Hans Stage, Sogneprest til Sanctj Hans Kircke wdj wor Kiøstedt Ottense, maa och schall aarliigen her epther bekomme och lade opbere the pendinge, som kaldis Vicarij pendinge, och giffuis aff nogen gaarde i for^{ne} Sanctj Hans sogen, och samme pendinge til hans Wnderholdings forbedring quit och frij haffue, niude, bruge och beholde, til saa lenge vij anderledis ther om tilsigendis worder. Thj forbiude wij wore fogither, Embitzmend och alle andre, for^{ne} Her Hans Stage her emod

[paa] for^{ne} Vicarij vdj Setj Hans [Sogn, efter] som for^{uit} staar, att hindre eller wdj nogre maade forfan[g at giøre, wnder] wor Hylleste och Naade. Giffuitt paa wortt [Slott Frederichsborg, de]nd xxviiij dag Septembris aar etc. Mdlxxxiiij. Vnder wort [Signet].

Friderich.

Orig. (beskadiget) i S. Hans Præstearkiv i Odense. Hullerne ere udfyldte efter en gammel Kopi.

501.

1585. 17de Januar. (Soer Kloster). Kgl. Befaling til Johan Svave om paa Kongens Vegne aarlig at give Hr. Hans Jensen, Prædikant og Skolemester i Soer Kloster, 60 Daler, 8 Alen Engelsk, 8 Alen »Gytterst«, 8 Alen Sardug, 8 Alen Hørlærred og 24 Sk. lybsk til Sko, for hans Tjeneste, og at indskrive disse Beløb i sit Regnskab.

Sjælandske Tegnelser XV, 464.

502.

1585. 24de Januar. (Frederiksborg). Kgl. Forbud mod det overdaadige »Ærvedøl«, som de krævede, der under Pestepidemien i Skaane stedte de afdøde til Jorde. Man skulde følge den Skik, som andensteds bruges under slige Forhold, nemlig at der »tilskikkedes arme og vedtørftige udi hvert Sogn, som de afdødes Lig, de formuendes for en christelig Almisse, de armes og uformuendes af en christelig Kjærlighed og tilbørlig Skik, kunde pleje og skaffe til deres Grave og Lejersted«.

Kirkehist. Saml. 3. R. II, 174—5.

503.

1585. 27de Januar. Kong Frederik II gjør vitterligt, at han har undt og bevilliget Forstanderen for S. Jørgens Hospital i Ringsted paa de fattiges Vegne Kronens Part af Korntienden af Allindemagle Sogn, naar denne Tiende blev ledig efter den nuværende Ihændehaber. Den maatte alene anvendes til de fattiges Gavn og Bedste.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 474.

504.

1585. 1ste Marts. »Henrik Below og Mester Hans Lagesen, Superintendent udi Ribes Stift, finge Brev, en Kapellan udi Vejle anrørendes«

V. s. G. t. Vider, at os elsk. Iver Lunge og Iver Vind, vore Mænd og Tjenere, saa og menige Sognemænd udi Hornstrup Sogn, have underdanigst berettet for os, hvorledes en Kapellan udi vor Kjøbsted Vejle haver en Tid lang været deres Sognepræst, hvilket, efter at han haver været langt derfra bosiddendes, er det udi denne forleden Skrøbelighed og farlige Pestilenses Tid, som der været haver, faldet dennem meget besværligt, efterdi at de udi deres Sygdom, sønderlig Nattetide, naar Porten der for Byen tillukkes, ikke kunde saa snart have og bekomme deres Sognepræst til dennem, saa at mange derover uden Skriftemaal og det højværdige Sakramentes Meddelelse ere heden døde; og udi andre Maader de for saadan Lejlighed have haft dennem derudinden at beklage, eftersom de eder kunne selv ydermere berette. Da efterdi de underdanigst begjære, vi derudinden vilde have et naadigst Medlidende og gjøre den Forordning, at saadant kunde herefter forekommes, og arme Mennesker ikke uden Skjel og Skriftemaal eller Sakramentets Meddelelse skulle saa elendig afgaa, og vi forfare, at der udi Sognet

skal være en god Præstegaard, som en Præst og Guds Ords Tjener sig vel kan behjælpe udi: bede vi eder og ville, at I derom med det første forfarer Lejligheden, og siden forordner, at med samme Sogn og Kald kan tilbørligen tilgange, eller og tilholde Kapellanen udi Vejle, dersom samme Sogn er dertil annexeret, at han udflytter af Byen, og bor og sig opholder hos hans Sognefolk, og at han samme hans Kald og Embede forestaar, som en Guds Ords Tjener og Sjælesørger udi alle Maade egner og bør. Dermed sker vor Vilje og Befaling. Befalendes eder Gud. Actum Rosbæk den 1 Martii A° 1585.

Jydske Tegnelser III, 14.

505.

1585. 3die Marts. (Frederiksborg). Kongen tilskriver Sjælands Biskop: »Vider, at ved vort Slot Aakjær udi vort Land Nørrejylland er et Sogn ledigt efter Sognepræstens Død og Afgang, kaldes Odder Sogn, og efterdi samme Sted og Egn er saa beliggende, at vi selv undertiden komme did heden, naar vi komme der udi Lenet, og vi derfor gjerne ville have til samme Kald saadan en Person, som vellærd og skikkelig var og kunde prædike og gjøre Tjeneste for os selv, naar vi kunde hænde did at komme, efterdi at samme Kalds og Sogns Lejlighed derforuden er saadan, at det en duelig og skikkelig Person er værdig«. Biskoppen skulde derfor skaffe Kongen en dygtig Person, der kunde beskikkes til dette Kald.

Ny kirkehist. Saml. V, 457—8. Den 5. Marts 1585 udgik der kgl. Befaling til Claus Glambek (Lensmand paa Skanderborg) og Biskoppen i Aarhus om at beskikke Lavrits Nyborg, der var særlig anbefalet af de højlærde ved Universitetet, til Præst i Odder (Jydske Tegn. III, 14).

506.

1585. 13de Marts. (Kronborg). Kongen tilskriver D. Povl Madsen (Superintendent i Sjøel. St.): Vider, at os elsk. Jochim Leist, vor Mand, Tjenere og Embedsmand paa vort Slot Frederiksborg, har berettet, at han nylig har forhørt nogle Kirkens Regnskab der i Frederiksborg Len, og at i samme Regnskab findes stor Mangel og Irring, saa Kirken er sket meget for kort, saa og anden mere Uskikkelighed hos Kirkerne af ond Tilsyn er befunden; og efter(som) vi have at besinde, at saadan Urigtighed sig kunde tildrage af den Aarsag, at Sognepræsten her udi Byen, som til des har været forordnet til Provst over samme Kirker, er der fra langt besiddendes, undertiden ogsaa med Sygdom behæftet, at han ikke kan have den Tilsyn til samme Kirker, som det sig bør, saa skulde en anden af Præsterne i Lenet beskikkes til Provst i hans Sted.

Sjælandske Tegnelse XV, 481.

507.

1585. 10de April. *»Bispen, Prælater, Kanniker og menige Kapitel i Roskilde finge Brev, Mester Frants Olsen, Sognepræst udi Roskilde, anrørendes.*

Frederik etc. V. s. G. t. Vider, at efter os elsk. hæderlig og højlærd Mand, Mester Frants Olsen, Sognepræst her udi vor Kjøbsted Roskilde, haver underdanigst ladet give os tilkjende, at han en fast lang Tid haver været udi samme Kald og Tjeneste, og nu af Alderdom besværes, hvortil og Gud med sønderlig Sygdom hannem skal have hjemsøgt, saa han for slig Lejligheds Skyld sit Kald og Embede saa tilbørligen, som han gjerne vilde, ikke længere kan forstaa, og skal være forarsaget,

samme sit Kald at resignere, underdanigst begjærendes, at vi naadigst der til ville give vor Bevilling og Tilladelse: da have vi, hans langvarige Tjeneste og nærværendes Alderdom og Skrøbelighed naadigst anseendes, bevilget og os ladet befalde, at han samme sit Kald maa resignere, og være og blive dermed forskaanet. Det vi eder herudinden naadigst ville vide lade, bedendes eder og begjærendes, at I ere fortænkt en anden god, christelig og vellærd Dannemand udi hans Sted at skikke og forordne, og hannem med samme Tjeneste her efter at lade blive forskaanet. Der med sker os til Vilje etc. Actum Kronborg 10 Aprilis, Aar 85.

Sjælandske Tegnelser XV, 496.

508.

1585. 12te Maj. *En Kapellan ansættes hos Præsten i Langaa i Fyn efter en Adelsmands Forlangende.*

Frederich thend Anden (osv.). Wor synderlig gunst thilforn. Wiider, att oss elsk^e Niels Bild, wor mand och thienere, haffuer vnderdanigst ladett berette for oss, huorledis hans Sogneprest for alderdom oc schrøbelighedt icke kand hans Kald forestaa, som sig burde, och therefore, paa thet Sognefolckit icke schulle wdj theris Salighedz Sag forsømmis, vnderdanigst begierit, at for^{ne} hans Sogneprest motte vdj samme Kald thilforordnis en Capelan och medthienere. Thj bede wij ether och wille, att naar I med thette wortt breff besøgis, I tha ther om forfarer leyligheden, och huis thet befindis, att for^{ne} Sogneprest for schrøbelighed eller anden hans leylighedt schyld icke kand hans kald noksom forestaa, attj tha therudinden forhandler, at hanum en schickelig person wdj leffnit och lerdom thill en Capelan och medthienere same-

stedtz bliffuer thilforordnit. Ther med scheer wor wilge. Befallendis ether Gudt. Schreffuit paa wortt Slott Kiøpnehavn thend xij Dag Majj Aar ect. Mdlxxxv. Wnder wortt Signett.

Friderich.

Udskrift: Oss elsk^e hederlig och høglerdt Mandt, Mester Niels Jespersen, Superintendent wdj Fyens Stigt.

Biskoppens Paategning: Om Capellan til Langaa. [Ankommet] 19 Majj 85.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 25.

509.

1585. 6te Juni. *Om Fyns Biskops Paakjendelse af Præstesager i Laaland og Falster.*

Frederich thennd Anden (osv.). Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, att effthersom I wnderdanigst lade giffue Oss tilkiende, att naar och saa offthe end nogen Irringe indfalder, Presterne belangendis wdj wore Lande Lollandt och Falster, skulle j thiid offuerfordris, och att thett nu for ethers Alderdoms Suaghedt falder ether besuerligt, saa thiit ether ther offuer att begiffue, begierendis wnderdanigst ethers Leylighedt mue ansees, attj ther wdinden maa wdi nogre maade forskonis, och icke saa offte skulle thiid offuer besuergis, men att huilcke Sager, som saa kunde forefalde, motte indstillis till en thiid om Aaritt, naar j kunde kome thil for^{ne} Lande wdj Visitatz: Tha wille wij ether wdj saa maade ther wdinden naadigst haffue forskonnitt, athj ikke schulle were tilholden eller plichtig effther huer theris Anfordring, och saa offthe som Irringe eller Missforstand om Presterne kunde nogne indfalde, ether thiid offuer att begiffue, men alle saadanne sager till en thiid att mue indstille. Dog attj

endeligen skulle were forpflicht, som och Ordinantzen holder, en gang huer Aar att begiffue ether till for^{ne} wore Lande att visiterere, och tha thill same thiid att forethage, forrette och ordeelle, huis nogen haffuer saadanne Irringe eller Klage om Presterne for ether att indføre, thill Dom och Rette. Her effther I etther wnderdanigst haffue att forholde. Ther med skier wor Wilge och befallinge. Befallendis ether Gud. Schreffuitt paa wort Slot Frederichsborg thend vj. Junij, Aar etc. Mdlxxxv. Wnder wort Signett.

Friderich.

Udskrift: Oss Elsk^e Hederlig och Hoglerdt mandt Mester Niels Jesperssen, Superintendent wdj Fyens Stigtt.

Orig. i Fyns Bisparkiv, Stiftets alm. Breve 231.

510.

1585. 10de Juli. (Frederiksborg). Kong Frederik gjør vitterligt, at eftersom Præsten i Nøddebo nu nylig er død, og dette Sogn skal være fast ringe, saa at det ikke kan formaa at underholde og forsørge en Sognepræst, »da have vi nu for godt anset, at Sognefolket til Nøddebo Sogn skal her efter søge til Assindrup (Esbønderup) Sogn og Kirke og holde den for deres rette Sognekirke«.

Sjælandske Registre Nr. 12, Fol. 418—19.

511.

1585. 4de August. (Nykjøbing). Kongen stadfæster efter Ansøgning af Hr. Thomas i »Recken«, Sognepræst til Allerslev, den Bestemmelse, som afg. Peder Oxe, som Lensmand paa Vordingborg, i sin Tid havde truffet, hvorved der var tillagt »Recken« Præstegaard nogen Jord og Ejendom til Forøgelse af den ringe Brug og Avl, som den forhen havde.

Sjælandske Registre Nr. 12, Fol. 434.